

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**ISKANJE ODGOVOROV NA TVEGANE SITUACIJE V
ŠOLSLEM OKOLJU**

Mentor: doc. dr. Liljana Rihter

Maja Pečovnik

Somentor: asist. dr. Vera Grebenc

Ljubljana, 2009

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Maja Pečovnik

Naslov naloge: Iskanje odgovorov na tvegane situacije v šolskem okolju

Kraj: Ljubljana

Leto: 2009

Št. strani: 123

Št. tabel: 8

Št. prilog: 6

Št. grafov: 0

Mentorja: doc. dr. Liljana Rihter in asist. dr. Vera Grebenc

Deskriptorji: mladost, identiteta, socialna ranljivost, tvegana vedenja, socialno delo z mladimi, osnovna šola, šolska svetovalna služba, socialno delo v šolskem okolju

Povzetek: Mladi so vedno bili, so in bodo tudi v prihodnje ranljiva bitja. Sama mladost v njih vzbuja željo po dogodivščinah, po novostih. Te stvari oziroma dogodki pa jih lahko privedejo na stranske poti, na poti, ki niso v skladu s pričakovanji družbe. V diplomski nalogi prikazujem problematiko tveganih življenjskih situacij oziroma dogodkov učencev osmega razreda osnovne šole. Zanimalo me je, katere so tiste situacije, pa naj bodo v šoli, doma ali v prostem času, v katerih se učenci počutijo v nevarnosti, v stiski, izpostavljeni nečemu, kdaj se jim zdi, da nekaj delajo narobe. Hkrati me je zanimalo, katerim tveganim situacijam so izpostavljeni otroci po mnenju njihovih staršev ter kateri so tisti dogodki, ki se zdijo tvegani svetovalnim delavcem in razredniku. Ugotovila sem, da so učenci izpostavljeni različnim tveganim situacijam. Najbolj opazna med vsemi je nasilje med prijatelji, saj so jo omenili vsi akterji. Pri tem gre tako za verbalno kot tudi fizično nasilje. Pedagoškim delavcem se zdijo najbolj tvegane tiste situacije, ki so vezane na šolsko okolje. To so: nesodelovanje, nezainteresiranost, preobremenjenost s šolskim delom in že omenjeno nasilje med prijatelji znotraj šole in v njeni okolici. Učenci in njihovi starši pa vidijo takšne situacije tudi doma in med prostim časom. Tako so učenci izpostavili: hojo/vožnjo po cesti brez pločnika, nasilje v družini, hoja po temnih ulicah – zasledovanje. Starši so izpostavili prepovedane droge in internet. Za preprečitev teh situacij je najpomembnejši pogovor. Potekal naj bi med vsemi akterji: učenci, starši ter pedagoškimi delavci.

THE DATA ABOUT THE DIPLOMA

Name and surname: Maja Pečovnik

Title: Searching answers about risk situations within the school environment

Place: Ljubljana

Year: 2009

Pages: 123

Tables: 8

Attachments: 6

Graphs: 0

Mentor: doc. dr. Liljana Rihter and asist. dr. Vera Grebenc

Descriptors: youth, identity, social vulnerability, risk behaviours, social work with youth, primary school, school counselling service, social work within the school environment

Abstract: Youth have always been and will always be vulnerable. The youth arouses the desire for new adventures, for something new. However, these things or traits can lead them to wrong tracks; tracks that are not in accordance with the society's expectations. In my dissertation I deal with the risk life situations or traits issues of pupils of the eight grade of the primary school. I wanted to analyze the situations in which pupils feel to be in danger, in distress, to be exposed to something, when they think they are doing something wrong, let all the above mentioned situations take place in the school, at home or during their spare time. I also wanted to find out which are the risk situations that children are exposed to according to their parents and which are the traits that social workers and class teachers find risky. I came to a conclusion that pupils are exposed to various risk situations, the most notable being the violence among friends as it was mentioned by all three groups under observation. This includes both, verbal and physical violence. Teaching staff find the most risky situations the ones, related to school environment. These are: the lack of cooperation and interest, overtaxing the pupils with school work and the already mentioned violence among friends within the school and its surroundings. Pupils and their parents see such situations also at home and during spare time. Thus pupils highlighted: walking/driving on the streets without pavements, violence in the family, walking across dark streets – chasing. Parents highlighted illegal drugs and internet. To prevent such situations a conversation is of vital importance. It should include all, pupils, parents and teaching staff.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**ISKANJE ODGOVOROV NA TVEGANE SITUACIJE V
ŠOLSLEM OKOLJU**

Mentor: doc. dr. Liljana Rihter

Maja Pečovnik

Somentor: asist. dr. Vera Grebenc

Ljubljana, 2009

*»Odrasli grupirajo mladostnike, jih opredelijo
kot problem, in vendar se moramo vprašati,
ali se ta problem nanaša na nekaj v mladostniku
ali pa izraža trditev o naši družbi.«*

E. Friendenburg

PREDGOVOR

Na Fakulteto za socialno delo sem se vpisala z namenom, da pomagam tistim ljudem, ki pomoč potrebujejo, oziroma tistim, ki sami ne zmorejo ali ne znajo rešiti svoje stiske, težave. Pri tem mi ni pomembna barva kože, vera, starost, temveč je najpomembnejše zadovoljstvo uporabnikov. Tekom študija sem spoznavala različna področja, kjer se lahko socialni delavec zaposli. Spoznavala sem, da je precej področij dela, ki me veselijo in v katerih bi si želela biti zaposlena. Vendar me že od nekdanj posebnost veseli delo z otroki in mladostniki in tako je moje glavno zanimanje ostalo ravno pri teh.

Pri predmetih s področja socialnega dela z mladimi sem z veliko mero radovednosti bogatila svoje znanje o otrocih in mladostnikih, ter z navdušenjem poslušala izkušnje profesorjev s to mlado populacijo.

Otroci me navdušujejo zaradi svoje iskrenosti in nedolžnosti hkrati pa zaradi svoje nemoči in odvisnosti od odraslih.

Življenja otrok in mladostnikov so po eni strani dinamična, energična, polna sanj in pričakovanj, po drugi strani pa so tudi mladostniki vedno bolj pogosto izpostavljeni različnim tveganjem in nevarnostim. Na svojih življenjskih poteh se srečujejo z različnimi oblikami družbenih deviacij, zaradi svoje nemoči pa so pogosto tudi »žrtve« dejanj odraslih ljudi.

S svojo diplomsko nalogo želim predstaviti tveganja, s katerimi se srečujejo mladostniki. Velikokrat se o njih ne morejo ali nočejo pogovarjati s starši, učitelji in svetovalnimi delavci, a to ne pomeni, da ne trpijo, ravno obratno. S potlačenjem problemov vase, se le-ti ne izničijo. Zato se mi zdi še kako pomembno, da dobijo otroci in mladostniki varen prostor, v katerem se lahko izrazijo, so slišani – v nasprotju s prepričanjem, da bi morali *»biti tiho, ker odrasli govorijo«*. Odrasli vse preveč pozabljajo, da se lahko od otrok zelo veliko naučijo. Predvsem tistih, za odrasle vse preveč preprostih, enostavnih reakcij, občutij, ki jih vse prevečkrat kar potlačimo vase.

Gabi Čačinovič Vogrinčič (2008: 13) lepo pravi, da je običajno, da odrasli vedo vse – kje je problem, kakšna pomoč je prava, prijazno ugotavljajo tudi, katera so močna učenčeva področja. Učenec pa navadno ostaja nem: ne artikulira sebe, svoje izkušnje, svojih misli, svojih čustev, pa tudi svoje težave ne. Pozabljamo, da je učenec ekspert za svoje izkušnje in njegovo ekspertnost potrebujejo odrasli in učenec sam. Pomembno je, da proces pomoči zastavimo tako, da ga soraziskuje in soustvarja tudi učenec. Le tako lahko skupaj z učencem odkrijemo njegovo kompetentnost. Čačinovič Vogrinčičeva (prav tam) poudari, da v vsakdanjem življenju opise učnih težav ali primanjkljajev prepogosto uporabljamo kot diagnoze, kar pa seveda ne bi smeli. Opisi niso diagnoze, temveč izhodišče za raziskovanje in dialog.

Na koncu pa bi se rada zahvalila vsem, ki so mi pri izdelavi diplomske naloge pomagali na kakršen koli način.

V prvi vrsti gre zahvala moji mentorici, dr. Liljani Rihter, ter somentorici, dr. Veri Grebenc, za vso njuno pomoč, spodbudne besede, ter čas, ki sta ga namenili mojemu diplomskemu delu.

Zahvala gre Osnovni šoli Gornji Grad, ker so se prijazno odzvali mojemu povabilu k sodelovanju v raziskavi.

Hvala tudi mag. Nataši Terbovšek Coklin za njen trud in čas, ki ga je posvetila lektoriranju moje diplomske naloge.

Nenazadnje pa gre posebna zahvala tudi vsem mojim najbližjim, ki so me spodbujali, ter verjeli in zaupali vame.

Hvala vsem skupaj in vsakemu posebej.

KAZALO

1 TEORETIČNI UVOD	7
1.1 MLADOSTNIŠTVO	7
1.1.1 RAZVOJNE NALOGE V MLADOSTNIŠTVU	10
1.1.2 TELESNI RAZVOJ.....	10
1.1.3 ČUSTVENI RAZVOJ	11
1.1.4 PSIHO-SOCIALNI RAZVOJ	12
1.1.4.1 Družina in starši.....	12
1.1.4.2 Vrstniki.....	15
1.1.4.3 Šola.....	17
1.1.5 IDENTITETA.....	18
1.1.5.1 Telesna in kulturna identiteta	20
1.1.5.2 Osebna in skupinska identiteta	21
1.1.5.3 Etnična in nacionalna identiteta.....	22
1.1.5.4 Kriza identitete	22
1.1.5.5 Oblikovanje identitete	25
1.1.6 SOCIALNA RANLJIVOST MLADIH.....	26
1.1.6.1 Socialna izključenost mladih.....	30
1.1.6.2 Dejavniki tveganja ranljivosti mladih.....	31
1.1.7 TVEGANA VEDENJA.....	32
1.2 SOCIALNO DELO Z MLADIMI.....	33
1.2.1 ŠOLSKA SVETOVALNA SLUŽBA	34
1.2.1.1 Preventivno in kurativno svetovalno delo	38
1.2.1.2 Etični vidiki svetovanja	40
1.2.1.3 Vloga šolske svetovalne službe	41
1.2.1.4 Socialno delo v svetovalni službi	44
1.2.1.5 Delo šolske svetovalne službe	46
2. PROBLEM	50
3. METODOLOGIJA	52
3.1 VRSTA RAZISKAVE	52
3.2 MERSKI INSTRUMENT IN VIRI PODATKOV	52
3.3 POPULACIJA	52
3.4 ZBIRANJE PODATKOV	52
3.5 OBELAVA IN ANALIZA PODATKOV	53
4. REZULTATI	55
5. RAZPRAVA	68
6. SKLEPI	74
7. PREDLOGI	76
8. LITERATURA	78
9. POVZETEK	82
10. PRILOGE	84
10.1 IZVEDBA FOKUSNE SKUPINE Z UČENCI.....	84
10.2 IZVEDBA FOKUSNE SKUPINE S STARŠI	89
10.3 INTERVJU Z RAZREDNIČARKO	93
10.4 INTERVJU S SVETOVALNO DELAVKO.....	97
10.5 UREDITEV IZJAV PO KODAH.....	101
10.6 ZDRUŽEVANJE IZJAV AKTERJEV	114

KAZALO TABEL

Tabela 4.1: Nevarnosti in posledice nasilja med vrstniki	57
Tabela 4.2: Nevarnosti in posledice hoje/vožnje po cesti brez pločnika.....	58
Tabela 4.3: Nevarnosti in posledice nasilja v družini.....	60
Tabela 4.4: Nevarnosti in posledice hoje po temnih ulicah.....	61
Tabela 4.5: Nevarnosti in posledice uporabe prepovedanih drog	62
Tabela 4.6: Nevarnosti in posledice uporabe interneta.....	64
Tabela 4.7: Nevarnosti in posledice nezainteresiranosti/nesodelovanja	65
Tabela 4.8: Nevarnosti in posledice preobremenjenosti s šolskim delom.....	67

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 MLADOSTNIŠTVO

Mladostništvo je prehod med otroštvom in odraslostjo, kjer imajo mladostniki še vedno nekaj značilnosti otrok in hkrati že nekaj značilnosti odraslih. Gre za obdobje, ko posameznik postopno duševno in socialno dozoreva v odraslo osebo.

»Problem je v tem, da mladostnik ni niti otrok niti odrasla oseba. Otroke presega ne le po telesni zrelosti (ki sicer nastopi prva), temveč po intelektualnih sposobnostih (znanju, inteligentnosti), po ciljih, ki so bistveno bolj velikopotezni kot pri otrocih, po tem da se zaveda svoje spolne vloge in funkcije ter še po marsičem drugem (Zupančič, Justin 1991: 142).«

Žlebnik (1975) obdobje mladostništva oziroma adolescence razdeli na tri podobdobja:

- predadolescenca, ki traja od enajstega/dvanajstega pa do trinajstega/štirinajstega leta,
- zgodnja adolescence, od trinajstega/štirinajstega do sedemnajstega/osemnajstega leta,
- pozna adolescence, od sedemnajstega/osemnajstega do dvajsetega/triindvajsetega leta.

Žmuc-Tomorijeva (1983: 109) pravi, da je adolescence obdobje nasprotij. Razvoj duševnosti in osebnosti bodočega odraslega človeka se v adolescenci strne na pet glavnih področij: iskanje lastne identitete, razvijanje svoje spolne vloge, urejanje odnosa do staršev in drugih odraslih, usmerjanje odnosov z vrstniki in oblikovanje odnosa do dela z razvijanjem ustvarjalnosti. Vse te naloge so za mladostnika zelo težke in naporene. Veliko je odvisno od razreševanja teh nalog v otroštvu. Med različnimi zgledi, svarili in obljubami, ki mu jih ponuja okolje, se mora odločiti tako, da bo najbolj ustrezalo njegovi naravi in njegovim osebnostnim silnicam in da bo odločitev hkrati usklajena z normami okolja, v katerega se želi čim bolj ubrano vtrasti in v njem živeti. Mladostnikova sposobnost mišljenja se močno razmahne. Ker v tem obdobju obvladuje tudi abstraktno mišljenje, poskuša prodreti v globino življenjskih in svetovno nazorskih vprašanj. V isti sapi je sposoben splošnih in površnih sodb, za katere se odloča po čustvenem nagibu in ne po razmisleku, hkrati pa se zna zatekati v intelektualiziranje, da bi se tako ubranil negotovosti pred resničnostjo, v katero se mora

vključiti, če se hoče ali ne. Njegovo čustvovanje je nepredvidljivo in polno nasprotij. Razpoloženje se mu hitro spreminja, lahko ga spremeni že najmanjši zunanji vpliv. Mladostnik doživlja svet intenzivno z vedno novimi odtenki. To mu omogoča večja sposobnost zaznavanja in opazovanja, ki je otrok nima.

V tej prehodnosti je zajetih tudi nešteto problemov mlade osebnosti.

»Adolescenca pelje prek spolne zrelosti k intelektualni, emocionalni in socialni zrelosti (Žlebničnik 1975: 8).«

Doba mladostništva je čas, ko mladostnik intenzivno išče samega sebe, svojo istovetnost, izbira poklic in položaj v družbi, išče svoj svetovni nazor. Na eni strani se spopada s konfliktom vrednot zaradi pričakovanj in zahtev družbe, na drugi strani pa z lastnimi željami in pričakovanji, preskuša svoje okolje in trdnost omejitev, ki mu jih to postavlja. Spoznati želi, kako daleč lahko gre, da se še dobro počuti. Vedeti hoče, kje so meje njegove vzdržljivosti in volje. Prisluškuje tudi odzivu drugih, posebno še tistih, ki so mu na kakršen koli način blizu oz. so zanj pomembni, izziva njihovo potrpežljivost. »Mladostnik mora ustvariti individualnost v družbi, ki je nagnjena h kopiranju in oponašanju individualnosti drugih (Grebenc, Šabić, Kvaternik 2008).«

Zaradi položaja, v katerem se pojavi mladostnik v tem prehodnem obdobju, ni čudno, da ga večkrat označuje nestalnost. Zupančičeva in Justin (1991: 142) menita, da je za mladostnika značilna stalna kriza vrednot, ker se poistoveti zdaj s tem, zdaj z onim, čustveno je neuravnotežen, težko se prilagaja spreminjajočim se socialnim položajem, hkrati pa še ne premore dovolj znanja in izkušenj, da bi se neposredno vključil v ekonomsko dejavnost in se preživljal sam, to pomeni, da je odvisen od drugih, glede prihodnosti pa ga navdaja velika negotovost.

Mladostnik se pojavi v »krizi« zato, ker je vstopil v obdobje, v katerem se v zahodni civilizaciji ljudje začnejo uveljavljati kot samosvoje, edinstvene osebnosti. Mlad človek se nekako do enajstega, dvanajstega leta nauči zelo veliko novih stvari, pri čemer jih najbrž velik del prevzame od svojih staršev, predvsem s posnemanjem. Napoči pa trenutek, ko se začne zavedati, da lahko tudi sam sprejema odločitve, da je samostojna osebnost, neodvisna od staršev in drugih ljudi in da zna urejati svoje življenje.

»Mladostništvo je zaključeno obdobje posameznikovega razvoja k intelektualni zrelosti, čustveni uravnoteženosti, končni vrednotni usmeritvi, socialni integraciji (vključitvi) in ekonomski neodvisnosti. V tem obdobju naj bi posameznik obvladal abstraktno mišljenje, vzpostavil trdne socialne vezi, si zagotovil določeno socialno vlogo, se sprijaznil s svojo telesno zgradbo, si oblikoval sistem vrednot in moralnih norm (Zupančič, Justin 1991: 144).«

V današnjem času je mladostništvo razmeroma dolgo obdobje, ki pa ima močan vpliv na človekovo kasnejše življenje. »Obdobje se je podaljšalo iz dveh vzrokov. Na eni strani se je zgornja meja mladostništva pomaknila navzgor, kajti podaljšal se je proces odraščanja (vključno s šolanjem). Na drugi strani pa se je spodnja meja mladostništva pomaknila navzdol (Zupančič, Justin 1991: 143).«

Spremenjena prehrana in boljši način življenja je tisto, zaradi česar ljudje prej dosežejo stanje telesne in spolne zrelosti. Puberteta je tista, ki se začne in konča prej, kot pa je to veljalo še pred petdesetimi leti.

Izraza puberteta in adolescenca včasih zamenjujemo. Če je adolescenca proces duševnega in socialnega dozorevanja, je puberteta proces telesnega razvoja. Pri dekletih poteka predvsem od desetega do trinajstega leta in pri fantih od dvanajstega do petnajstega leta. Puberteta se konča s tako imenovano biološko zrelostjo.

Romer (2002; po Grebenc, Šabić, Kvaternik 2008: 6) ugotavlja, da je obdobje mladostništva velikokrat povezano z zdravju tveganimi vedenji, kot so kajenje, opijanje, nezaščiteni spolni odnosi itd. Razlog za tovrstno tveganje vidi v občutku »neranljivost« mladostnikov v smislu »to se meni ne more zgoditi«.

Za nekatere pa je lahko tvegano vedenje del povsem običajnega psihološkega razvoja posameznika (Lapsley 2002; po Grebenc, Šabić, Kvaternik 2008: 6).

1.1.1 RAZVOJNE NALOGE V MLADOSTNIŠTVU

Kastelic in Mikulan (2004: 29) navajata, da čakajo mladostnika v tej dobi razvojne naloge, kot so razvijanje identitete, vzpostavljanje avtonomnosti, vzpostavljanje odnosa do spolne vloge in odločitve o poklicni usmeritvi. Horvat in Magajna (1987: 234–237) navajata, da čakajo mladostnika naslednje razvojne naloge:

- ustvarjanje novih in zrelejših odnosov z vrstniki obeh spolov,
- oblikovanje ženske in moške spolne vloge,
- sprejemanje in učinkovito uporabljanje lastnega telesa,
- doseganje čustvene neodvisnosti od staršev in drugih odraslih,
- pripravljane na zakon in družinsko življenje,
- priprava na poklicno in družbeno udejstvovanje,
- pridobivanje lastne hierarhije vrednot,
- doseganje družbeno odgovornega obnašanja.

1.1.2 TELESNI RAZVOJ

Župančičeva in Justin (1991) ter Žlebnik (1975) se strinjajo, da je obdobje mladostništva tisto obdobje, ko se v telesu dogajajo hitre in burne spremembe. Gre za pospešeno rast, razvoj spolnih znakov, povečano delovanje nekaterih hormonov, poraščenost, nenavadna razmerja med različnimi deli telesa. S tem doseže telo kot celota odraslo zrelost.

Žlebnik (1975) trdi, da mladostniki v zgodnjem obdobju mladostništva usmerjajo veliko pozornosti na svoje fizično dogajanje (izgled, nerodnost, spolni občutki). Do svoje telesne podobe so zelo občutljivi in kritični. Merilo jim je idealna postava ženske in moškega, kot jo prikazujejo mediji. Tudi Župančičeva in Justin (1991: 145) trdita podobno. Za mladostnike je pomembna vsaka telesna sprememba. Budno opazujejo svoje telo, veliko se ukvarjajo z njim in so zaposleni s podrobnostmi o njem. Njihovo telo in spremembe na njem jim povzročajo nezadovoljstvo in zaskrbljenost. Najpogostejši vzroki nezadovoljstva so spolne spremembe zlasti zaostajanje ali prehitevanje v tem dozorevanju. Žlebnik (1975) meni, da je posledica tega samotarstvo, izoliranost ali pa druženje z mlajšimi ali starejšimi mladostniki. Poleg tega

navaja (prav tam), da se mladostniki radi primerjajo s svojimi vrstniki. To jim povzroča tudi nemalo težav. Bega in skrbi jih, ker ne vedo, da med njimi obstajajo tudi velike individualne razlike. Tako se jim zazdi kakšna stvar pri njih nenormalna, je pa v resnici povsem normalna. Zupančičeva in Justin (1991) pa poleg primerjanja govorita tudi o dokazovanju in potrjevanju pred drugimi. Mladostnike namreč skrbi, kako bodo o njih sodili, govorili in mislili drugi in ali jim bodo priznali mesto v družbi, o katerem menijo, da jim pripada.

1.1.3 ČUSTVENI RAZVOJ

Zupančičeva in Justin (1991) pravita, da se v obdobju mladostništva izrazito poveča čustvenost. Menita, da mladostnik v svojem čustvovanju hitro dosega skrajnosti in hitro prehaja iz enega stanja v drugo. S tem se strinja tudi Žmuc-Tomorijeva (1983: 110) in dodaja, da lahko njegovo razpoloženje spremeni že najmanjši zunanji vpliv. »Mladostnik ima oster čut za vse socialne pritiske: to pomeni, da nanj močno vpliva vsako pričakovanje, interes, želja, ki jih imajo drugi ljudje glede njega samega. Stanja, v katerih je sanjav in zaprt vase, se menjavajo s čustvenimi izbruhi (Zupančič, Justin 1991: 145).«

Žmuc-Tomorijeva (1983) pravi, da je psihično življenje adolescentov zapleteno, dinamično, raznoliko, nepredvidljivo in polno nasprotij. Njihovo čustveno življenje vodi osnovna potreba po čustveno toplem in razumevajočem sprejemu okolja. Ni ga adolescenta, ki si ne bi želel, da bi ga imel kdo rad in ga cenil, se zanimal zanj in ga obdal z nežnostjo. Zato je družina tudi vezni člen med mladostnikom in družbo ter širšim okoljem. Prek nje prenaša družba na mladostnika norme, vedenjske vzorce in vrednostni sistem, veljaven za kulturo tistega časa. Družina lahko rahlja ali krepi, kar izhaja iz družbe, in tako tudi posredno vpliva na razvoj mladostnikove osebnosti.

Kot velja za vsa druga obdobja, velja tudi za obdobje mladostništva, da je čustveni razvoj neločljivo povezan z razvojem posameznikove celotne osebnosti. Čustva se najbolj razvijajo takrat, ko se menjavajo in razvijajo osebnostni odnosi in stališča, kar se izraža in uresničuje v raznih dejavnostih. Torej se s spreminjanjem osebnostnih stališč in odnosov prek dejavnosti spreminjajo tudi čustva. Žlebni (1975) še dodaja, da se čustvovanje vse bolj približuje

odraslosti. Čustva postajajo vse manj osebna in hkrati vse bolj predmetna. Pomembna postanejo socialna, etična, estetska in druga čustva.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih nalaga staršem, da »morajo svojim otrokom omogočiti pogoje za zdravo rast, skladen osebnostni razvoj in usposobitev za samostojno življenje in delo (Ur. l. RS, št. 69/2004, 102. člen)«, ter da »imajo starši pravico in dolžnost, da z neposredno skrbjo, s svojim delom in dejavnostjo zagotavljajo uspešen telesni in duševni razvoj svojih otrok (Ur. l. RS, št. 69/2004, 4. člen).«

1.1.4 PSIHO-SOCIALNI RAZVOJ

Žlebnik (1975) pravi, da lahko na mladostništvo gledamo kot na proces osamosvajanja. Zato se mladostnik vse bolj ločuje od staršev in se vse bolj vključuje v skupino vrstnikov. Ta dva procesa tečeta hkrati, vzporedno. Ločevanje od staršev je lahko psihično (manjša čustvena navezanost), socialno (manj skupnih aktivnosti) in materialno (veča se verjetnost, da se sam preživlja). Podobno lahko razdelimo tudi vključevanje. Proti koncu mladostništva se bo mladostnik postopoma ločeval tudi od vrstnikov in se navezal na izbranega življenjskega sopotnika in kasneje še na svoje otroke. Tako bo dosegel popolno samostojnost.

1.1.4.1 DRUŽINA IN STARŠI

»Družina je življenjska skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno varstvo (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Ur. l. RS, št. 69/2004, 2. člen).«

Družina pa ni samo to. »Družina je najintimnejši prostor, kjer se izražajo najgloblja čustva pripadnosti ljubezni in medsebojne povezanosti. V družini odkrijemo, kdo smo, kaj smo in kaj hočemo v življenju doseči; naučimo se osnovne človeške govorice, načinov povezovanja, medsebojnega dogovarjanja, sprejemanja drugačnih mnenj, razreševanja sporov, izražanja čustev, prepoznamo svoj značaj, drug ob drugem preizkusimo svojo moč in vpliv na druge, skratka, naučimo se življenja v skupnosti. V družini se fantje in dekleta naučijo tudi, kaj pomeni biti moški oziroma ženska. Starši jim pokažejo model ali vzorec moškosti in ženskosti. S svojim medsebojnim odnosom, tj. z vedenjem, čutenjem in mišljenjem, jim posredujejo tudi osnovni vzorec odnosov do ljudi in sveta ali pa jim lahko zaradi bolečih

sporov predstavijo zastrašujočo sliko zunanjega sveta strahu in groze pred medčloveškimi odnosi, ki lahko otroke za vedno zaznamujejo (Gostečnik 1999: 185).«

»Družino tvorijo dva ali več posameznic in posameznikov, ki so v interakciji, imajo skupne motive in cilje; povezujejo jih skupna pravila, norme in vrednote; odnose v njej odraža in določa relativna trajna struktura statusov in vlog, v družini se oblikujeta zanjo značilna struktura moči in vlog posameznih družinskih članov v njej; diferencirajo se vloge glede na delitev dela; razločijo se čustveni odnosi med člani (Čačinovič Vogrinčič 1992: 105).«

Družina je najpomembnejši varovalni in hkrati tudi najbolj rizičen dejavnik v obdobju mladostništva. Virginia Satir (1995) meni, da oblika družine ni pomembna, le-ta je lahko naravna, enostarševska, mešana, institucionalna..., temveč je pomembno dogajanje, ki se odvija znotraj posamezne družine, vsebina, ki napolnjuje družinski prostor. Pomembna je struktura družine, medsebojni odnosi, komunikacija, zaupanje, družinska pravila, spoštovanje, podpora. Vse naštetu pa v posamezni družini deluje ali pa tudi ne deluje, je ali pa ni prisotno.

Žlebnik (1975) pravi, da si mladostnik želi biti v odnosu do družine samostojen, neodvisen in enakopraven družinski član. Še vedno je družina zelo pomemben dejavnik njegovega življenja, vendar si vse bolj postavlja meje svoje intimnosti in trga nekatere čustvene veze z družino. Od drugod prinaša nove načine življenja, mišljenja ter nove vrednote. Prejšnje, že utrjene in udomačene, je pripravljen skritizirati ali pa celo zavreči. To povzroča različne konflikte v družini in vzpostavlja drugačna razmerja med starši in mladostnikom. Pomembno je, da starši, pa tudi druge odrasle osebe (učitelji, trenerji, sorodniki...), to opazijo in da mu postopoma dopuščajo vse večjo samostojnost. To pomeni, pravico do lastnih prepričanj in drugačnega vrednostnega sistema ter da sprejmejo navezanost na ljudi izven ožjega družinskega kroga.

Mladostniki postajajo tudi vse bolj kritični do sveta okrog sebe. Tako starši v njegovih očeh niso več trdni in popolni – imajo napake. Opažajo tako njihove dobre in slabe strani. Predvsem pa opažajo neskladje med moralnimi načeli in vrednotami, ki jih starši zagovarjajo in njihovim dejanskim vedenjem. Podobno opazijo tudi pri učiteljih, trenerjih, politikih... Tudi od tod izvira veliko družinskih in šolskih sporov pa tudi vsem znano »upornišvo« v mladih letih. Velikokrat se zgodi, da starši svojim mladostnikom prepovejo pitje in kajenje. Mladostniki pa jim vrnejo z vprašanjem: »Zakaj pa jaz ne smem, če ti lahko?« Starši in

odrasli nasploh se najbrž še sami ne zavedajo, koliko vzgojnih sporočil prevzemajo mladostniki iz njihovega vedenja in navad.

»Družina, v kateri je vsaj en otrok v adolescentnem obdobju, ni več taka, kakršna je bila pred tem. Vsem družinskim članom prinese prehod hčerke ali sina v adolescenco toliko novih dogajanj in doživetij, da spremembe niso očitne le na zunaj v načinu družinskega življenja, v družinskem urniku, dnevnem redu in dejavnostih, temveč še veliko bolj v odnosih med družinskimi člani in v ozračju, v katerem družina živi (Žlebnik 1975: 111).«

Župančičeva in Justin (1991) pravita, da ima družina nenadomestljivo vlogo pri čustvenem razvoju in procesu socializacije posameznika. Mladostnik bo težko odraščal, če ga družina ni naučila izražati in sproščati čustva na način, ki je njemu v zadovoljstvo, za druge pa sprejemljiv, in mu ni pomagala usmeriti njegovih zanimanj in sposobnosti v ustvarjalne dejavnosti. Če tako mladostnik ni uspel razviti potrebnega zaupanja vase, pozitivne predstave o sebi in temeljnega zaupanja v ljudi, ki so zanj pomembni, ima večjo možnost, da bo v svojem identitetnem iskanju ubiral pota, ki ga bodo vodila k vedno novim stiskam. Družina je pomemben dejavnik pri gradnji otrokovega zaupanja vase, pri sposobnosti samostojne presoje, pri obvladovanju čustvenih napetosti in drugih lastnosti, ki so lahko odločilne pri srečanju z vsakršnimi skušnjavami v življenju – tudi na primer z drogo.

Mladostniku je težko odraščati, če ga družina ne opremi s primernimi vzorci za komuniciranje in trdnimi normami za oblikovanje odnosov z ljudmi. Brajša (1982; po Čačinovič Vogrinčič 1998: 206) pravi: »Komunikacija je dvorezen meč: lahko združuje, lahko pa tudi odtuja, lahko zbližuje, lahko pa tudi oddaljuje, lahko rešuje probleme, lahko pa nerešene probleme še bolj zaplete, lahko razsvetli, lahko pa še bolj zamegli, marsikaj lahko razjasni, marsikaj pa lahko zavije v še večjo temo, nasprotne strani lahko zbliža, lahko pa jih še bolj spre med seboj, ljudi lahko osreči, lahko pa jih še bolj onesreči.«

V družini je komunikacija zelo pomembna. Mladostnika moramo jemati kot sogovornika v pogovoru, hkrati pa mu moramo znati prisluhniti. Z besedo in notranjimi občutki mu morajo starši pokazati, da so mu naklonjeni in da ga sprejemajo takšnega kot je, saj to mladostnike sprosti, da lahko govorijo o svojih občutkih in svojih problemih. Gordon (1996: 29) pravi, da primeri, ko otroci puščajo starše v popolni nevednosti o tem, kaj se v njih dogaja, niso

izjemni. Otroci se naučijo, da jim nič ne koristi ali da jim celo škoduje, če se pogovarjajo s starši. Tako ti zamudijo veliko priložnosti, v katerih bi lahko otrokom pomagali reševati njihove probleme. Kot razlog navaja prav govornico nesprejemanja.

»Prva naloga staršev je, da odraščajočim otrokom dajo prostor za pogovor in dialog. Skupaj morajo razpravljati o vsakdanjih problemih in o vsem, kar jih spremlja. Starši morajo spremljati svoje odraščajoče otroke tako, da iščejo vzroke za stvari, ki se dogajajo okrog njih, da jim razložijo, zakaj je v nekaterih situacijah bolje ravnati tako in ne drugače. Pomagati jim morajo, da analizirajo lastna stališča in stališča drugih in jih utrjevati v samostojnem odločanju (Bajzek 2003: 19).«

Žlebnik (1975) meni, da so prav tako pomembni kot starši tudi sorojenci, torej bratje in sestre. Otrok ima lahko v svojem otroštvu in mladosti še toliko prijateljev, vendar ti nikoli ne bodo mogli nadomestiti primarne civilizacije, ki se dogaja v družini med brati in sestrami, kjer skupaj jedo za isto mizo, spijo v isti sobi in je vsak deležen prve intimne nežnosti, prvih sporov in pobotanj, skratka, tistih specifičnih družinskih odnosov, ki se v odnosih s prijatelji ne morejo ustvariti.

Odnos do bratov in sester se začne v tem obdobju spreminjati. Lahko se začnejo medsebojno vse bolj oddaljevati, ampak to ne pomeni, da se preneha bratovska oziroma sestrška ljubezen. Ta oddaljitev je samo en del socialnega osamosvajanja mladostnika od lastne družine. Je pa mladostnik v tem obdobju zelo občutljiv na to, v kakšnih razmerjih so starši do drugih članov družine. Zelo hitro občuti, če izkazujejo drugim bratom ali sestram večjo pozornost kot njemu, so do njega strožji, ali od njega zahtevajo bistveno več kot od drugih. Prav zaradi tega lahko mladostnik postane ljubosumen na svoje sorojence (Žlebnik 1975: 75).

1.1.4.2 VRSTNIKI

Žlebnik (1975) pravi, da se mladostniki s svojimi vrstniki zbirajo v skupine glede na različne skupne interese (sošolci, soigralci, prijatelji v okolišu, plesalke, rolkarji itd.). Posamezen mladostnik hkrati pripada več skupinam. Vrstniška skupina postane mladostniku referenčna skupina. To pomeni, da je nanjo močno čustveno navezan, da v njej zadovoljuje veliko svojih potreb ter se z njo identificira, enači. V zgodnjem mladostništvu prevladujejo istospolne skupine, kasneje pa mešane po spolu. Z vključitvijo in preživljanjem časa v takšni skupini

pridobiva mladostnik ogromno novih izkušenj. Predvsem izkušenj glede odnosov med ljudmi, npr., kako plodno sodelovati, učinkovito voditi druge, kako se prilagajati potrebam drugih, kako se pogajati, zavzemati za svoje interese itd. V skupinah vrstnikov tako preizkuša veliko novih vlog (prijatelj, sodelavec, nasprotnik, vodja, ljubimec, opazovalec) in jih počasi vedno bolj samozavestno prevzema. Ta pojav imenujemo »eksperimentiranje«. Vrstniške skupine na mladostnika ne gledajo kot na otroka pa tudi zahtev po pretirani odraslosti in odgovornosti ne postavljajo. To je za mladostnika v tem obdobju zelo pomembno in zato v njih dobiva občutek varnosti in bližine. V njih ima mladostnik status enakopravnega člana. Prav pomanjkanje le-tega ga pri starših in v šoli velikokrat moti. Če imamo v mislih, da postaja odrasla oseba, je to povsem razumljivo. V skupinah pridobiva ogromno novih vrednot, stališč in prepričanj. Začenja se tudi obnašati po nekaterih novih normah. Tako mu skupina »pomaga« pri izgradnji lastne identitete in samopodobe.

Žmuc-Tomorijeva (1983) se strinja, da mladostniku veliko pomenijo njegovi vrstniki, saj mu ti svetujejo, ga spodbujajo in obveščajo, usmerjajo njegova zanimanja in vplivajo na preoblikovanje vrednot, ki jih je vanj vsadila družina. Mladostnik si v družbi vrstnikov išče svojo identiteto in razvija svojo neodvisnost stran od kaznovanja ali zaščite staršev. Zato so mladostniki raje v družbi svojih vrstnikov kot pa staršev. Vendar mladostnik ne prekine povsem vezi s svojo lastno družino. Še vedno želi ohraniti občutek varnosti, ki je ne more pridobiti zunaj družinskega okolja.

Žmuc-Tomori (1983) pravi, da se pripadnost vrstniški skupini najprej kaže navzven. Že v zgodnjem mladostništvu se skupina poenoti glede oblačenja in zunanlega videza na sploh. Kasneje pa se poenotijo tudi stališča in vrednote, vendar ne v tolikšni meri. Poenotenje na tem področju nikoli ni popolno. V teh skupinah veljajo posebna pravila, za katere vedo le člani te skupini. Ta pravila so lahko strožja od družinskih, pa kljub temu se jih lahko mladostnik lažje in z večjim veseljem drži, saj ga ne potiskajo v položaj otroka.

Za mladostnika je pomembno, da je vključen v vrstniško skupino. Žmuc-Tomori (1983: 118) pravi, da je to vaja za življenje odraslega med odraslimi. Hkrati pa v tej družbi preskuša različne vzorce socialnega vedenja in vidi odziv drugih na to vedenje. Mladostnik se na ta način lahko ocenjuje v ogledalu, ki mu ga s svojimi reakcijami držijo vrstniki. Med njimi se nauči voditi, slediti in sodelovati. Z njimi tudi tekmuje in se z njimi primerja. Ob njih se nauči

prenašati poraze in spozna, da se mora potruditi, če hoče biti uspešen. To je nekakšen socialni trening, rezultat pa naj bi bilo zadovoljujoče sožitje z drugimi. »Pri združevanju mladih pa imajo poseben pomen naslednji faktorji: bližina interesov, želja, nagnjenje, zadovoljstvo, razpoloženje, ki ga dajejo skupnosti, skupno delo, skupna igra in pa potreba, da bi v skupinskem življenju premagali svoje osebne stiske in težave (Žlebnik 1975: 79).«

Pomembno se mi zdi omeniti tudi to, da ni vsak mladostnik priljubljen med vrstniki, čeprav si tega želi prav vsak. Žlebnik (1975) pravi, da nepriljubljenost pogosto pomeni socialno osamljenost in s tem povezano nesrečnost. V želji po večji priljubljenosti in spoštovanju med vrstniki pa se mlade osebe dostikrat pričenjajo družiti z vrstniki, ki že imajo svoj »sloves in ugled«. Tako se dogaja, da mislijo, da počenjajo stvari, s katerimi bodo tudi oni dosegli ugled in spoštovanje med vrstniki, a počasi tonejo vedno globlje. Seveda pa je želja po priljubljenosti le eden izmed načinov, kako lahko mladi končajo v družbi nasilnih vrstnikov. Tisti mladostniki, ki ne uspejo vzpostaviti zadovoljivih odnosov z vrstniki, imajo v nadaljevanju življenja več težav kot mladostniki, ki so uspeli oblikovati kakovostne vrstniške odnose.

1.1.4.3 ŠOLA

Šola je prva formalna institucija, s katero je otrok v dolgotrajnem stiku. Izkušnje, ki jih mladostnik pridobiva v okviru šole, so temeljne za njegov nadaljnji odnos do ostalih predstavnikov družbenih avtoritet in ljudi.

Žlebnik (1975) pravi, da je ravno tako kot v družini potrebno tudi v šoli delati na vsebini, na dogajanju v šoli, na življenjskih pravilih (ki morajo vključevati pravice in dolžnosti enakovredno), na zadovoljjujočih odnosih med mladostniki/sošolci in tudi oz. predvsem med mladostniki in učitelji. Z medsebojnimi odnosi, ki temeljijo na spoštovanju in zaupanju, lahko šola kot institucija zgradi pozitivno šolsko klimo, ki je močan preventivni dejavnik. Kadar se mladostnik znajde v težavah, to velikokrat najprej opazimo v šoli. Najpogostejši znaki, da se z mladostnikom »nekaj dogaja«, so nenaden padec učnega uspeha, pričetek neopravičenega izostajanja od pouka, različne oblike psihosomatike, zamišljenost, umikanje iz vrstniške skupine (razreda)... Žal se vse prevečkrat dogaja, da starši prisluhnejo namigom s strani šole precej pozno, ko težava ni več le nakazana, temveč se že razvije v problem.

Šola za razliko od družine otroku nenehno postavlja vse večje zahteve in omejitve. Za uspešno šolanje so poleg intelektualnih sposobnosti potrebne predvsem sposobnosti socialnega prilagajanja, delovne navade, sposobnost odpovedovanja trenutnim željam na račun šolskega dela, prizadevanje, pripravljenost za sodelovanje, vztrajnost itd. Rener (2002; po Boškić 2005: 300) ugotavlja, da mladi ne zaupajo šolskim svetovalnim službam. Meni, da se mladi na te službe obračajo predvsem z vprašanji, povezanimi zgolj s šolanjem, ne pa v kakšnih drugih stiskah, ki tudi lahko vplivajo na uspešnost v šoli.

V šoli se otrok – učenec ne srečuje le z uradno ustanovo, ampak tudi z učiteljem. To je srečanje, ki je glede moči že v osnovi neenako, nesorazmerno. Učitelj predstavlja znanje, ki naj bi ga prenesel na učenca, ki le-tega še nima. Odnos do učitelja se v tem obdobju nekoliko poslabša. Mladostnik od učitelja v tem obdobju pričakuje pravičnost, vedrost in potrpljenje. Želijo si, da se pri pouku uveljavijo, da ne doživljajo le zanikanja ali celo zapostavljanja in omalovaževanja. Učitelj bi moral v tem obdobju dati mladostnikom več svobode, ampak jih hkrati ne sme vsega dovoliti, resno jih mora opozoriti na njihove napake v obnašanju in značaju. Postaviti jim mora meje do kod smejo in se le-teh diskretno tudi držati. V tem obdobju pa mladostniki čutijo precej oster odpor do vsakršne učiteljeve zastarelosti, zaostalosti, nesodobnosti (Žlebnič 1975: 76).

1.1.5 IDENTITETA

Na mladostništvo gledamo kot na obdobje v razvoju posameznika, kjer se iz otroka razvija odrasli. To pomeni, da je tu oblikovanje lastne identitete osrednji in najpomembnejši proces tega obdobja. Posameznik si identiteto oblikuje sicer celo življenje, vendar je proces tu najbolj intenziven in morda tudi najusodnejši. Začne se že v zgodnjem otroštvu, ko otrok začne razlikovati med seboj in stvarmi ter osebami iz okolja. Obdobje mladostništva pa je vendarle za razvoj identitete najbolj odločilno.

Identiteto najlažje definiramo s tipičnimi vprašanji, ki si jih postavlja vsak posameznik - predvsem v obdobju mladostništva: kdo sem, kakšen sem, kako izgledam drugim, kakšne bodo moje bodoče vloge (Horvat, Magajna 1987: 244).

Sicer je izraz identiteta tujka za istovetnost, nanaša pa se na zavest o lastnem življenjskem položaju, na notranjo organizacijo posameznikovih potreb, na zavest o lastnih sposobnostih, na pretekle izkušnje in najrazličnejša verovanja ter prepričanja. V okviru tega nastaja zavest o lastni enkratnosti, predstava o lastnih sposobnostih in pomanjkljivostih pa tudi zavest o podobnostih z drugimi in razlikah, ki posameznika ločijo od drugih posameznikov (Zupančič, Justin 1991: 182).

»Identiteta je sistem, po katerem je oseba poznana sebi in drugim (Ule 2000b: 86).«

Zupančičeva in Justin (1991) pravita, da mora mladostnik v iskanju identitete postati neodvisen od staršev in drugih vzgojiteljev, četudi mu prinaša obdobje odraščanja in odraslosti toliko neznank in morebitnih ogroženosti. Kljub temu, da se mladi ljudje v različnih zgodovinskih obdobjih razlikujejo, imajo vendarle veliko skupnega. Mladi vseh časov in krajev so se in se borijo za svojo zrelost in iščejo odgovore na vprašanja, kdo pravzaprav sem, kaj komu pomenim, od kod prihajam, kam grem... Vprašanja bivanja in smisla tega ali onega početja, smrti in moralnih opredelitev... ga mučijo že takrat, ko še zdaleč ni dovolj gotov vase in ko še ni imel priložnosti, vsaj dovolj ne, da bi si nabral vsaj najosnovnejše samostojne življenjske izkušnje.

Vključevanje načinov vedenja, stališč, delovnih navad in zanimanj v svojo identiteto ni zgolj preprosto posnemanje, temveč je bolj zapleten proces, ki se, kot sem že omenila, začne v zgodnjem otroštvu. Otrok si išče identifikacijske modele predvsem v okviru svoje primarne družine. Mladostniku pa postanejo pomembni tudi drugi odrasli ljudje, ki jih srečuje in spoznava izven družine. Mladostniki se istovetijo s tistim, kar odrasli so, in ne s tistim, kar bi odrasli želeli biti. Poseben problem, kot menita Horvat in Magajna (1987: 235) pa je pomanjkanje ustreznih identifikacijskih modelov.

Ko govorimo o identiteti, moramo razlikovati med objektivno in subjektivno identiteto. Objektivna se določa po jasnih objektivnih karakteristikah, kot so: fizične značilnosti posameznika, ime, biografske značilnosti itd. Subjektivna identiteta je osebna, psihična, izkustvena stran objektivne identitete (Ule 2000b: 85).

1.1.5.1 TELESNA IN KULTURNA IDENTITETA

Stane Južnič (1993: 17, 21, 22) trdi, da brez telesne identitete niti ne more biti kake druge identitete. Telo je temelj in izhodišče mnogih drugih identitet in nemalokrat druge identitete pripišemo iz telesnih značilnosti. Prav s svojim telesom človek naznanja svojo navzočnost. To je njegova temeljna predstavitev. Pri srečanju z drugimi ljudmi je to najbolj znan identifikacijski vložek.

Južnič (1993: 29–31) pojasnjuje, da se telo »ne kaže« enako v vseh življenjskih dobah. Da bi bila identifikacijsko popolna in neoporečna, vsaki življenjski dobi pripada določen življenjski stil, ki izhaja tako iz telesnega stanja, kakor tudi iz družbenih norm. Tu pa je pomembno omeniti pojem generacije. Ljudje, ki živijo v istem času v enakih okoliščinah, imajo praviloma veliko skupnega. Generacija torej ni le biološki pojem. Šele nekako na prelomu 19. stoletja generacija postane, posebej v evropski civilizaciji, več kot biološko dejstvo. Z generacijami se začnejo meriti družbene in kulturne spremembe.

Južnič (1993: 179) definira, da imamo kulturno identiteto lahko za sintezo vseh drugih identitet, če jo vzamemo oziroma pojmujeemo v širokem smislu. Prav tako tudi telesno identiteto lahko vključujemo v kulturno, saj človek vse zajema in dojema skozi kulturo. Natančneje lahko kulturno identiteto zaznamujemo, če kulturo razumemo kot:

»Dinamičen vrednostni sistem naučenih elementov pričakovanj, konvencij, verovanj in pravil, ki omogočajo članom določene skupine, da uresničijo kontakte med seboj in svetom, da torej med seboj komunicirajo in razvijajo svoje ustvarjalne potencialne (Južnič 1993: 179).«

Južnič (1993: 179, 180) še dodaja, da je kultura logična zgradba in hkrati abstrakcija vzorcev obnašanja. Tako lahko imamo kulturo za sistem določene celovitosti človekovega početja in hkrati tudi za način življenja. Slednji pa temelji na vrednotah in iz njih tudi izhaja. Družbeni cilji tako nastajajo kot življenjski smotri. Prav tako posameznik s svojo osebno identiteto sooblikuje skupinsko identiteto in z vključenostjo v družbo prispeva k uvrščanju in vzdrževanju skupinskih identitet.

1.1.5.2 OSEBNA IN SKUPINSKA IDENTITETA

Južnič (1993: 101, 106, 107) govori o tem, da je vsak človeški posameznik unikat, ki ni enak nikomur drugemu. Osebna identiteta je »vsota«, sinteza in rezultanta dveh sestavin (na eni strani je človekova zasebna telesnost, ki je vir zasebnosti in življenjske ločenosti, na drugi strani pa je človekova družbenost, brez katere človeku ni mogoče obstajati, hkrati pa ga bistveno pogojuje), ki sta prepleteni, in če je identiteta veljavna, celovita in popolna, sta tudi dopolnjujoči in kontrastni. Razkorak med osebno in skupinsko identiteto je vir mnogih napetosti, zlasti med občutkom posamičnosti in ločenosti od vseh drugih in pripadanjem skupnosti, ki individualnost utaplja v skupinskost.

Družba neprestano bdi nad identiteto posameznika. Vrednoti jo, potrjuje, včasih zanika in pogosto spreminja. To je še posebej odvisno od priznanja statusa in vlog. Identiteta je odvisna od priznanj in pripoznanj, ki jih je posameznik deležen v očeh drugih. S takimi pripoznavanji se posameznik identificira.

Osebna identiteta je lahko motena, v nekaterih družbah manj in v drugih bolj premakljiva, v nekaterih pa je zmedena. V primitivnih ali nerazvitih družbah je trdna, ker se v njih posameznik istoveti s skupnostjo, o svoji identiteti ne dvomi, se o njej ne sprašuje oziroma je ne problematizira. V razvitejši družbi so že možne izbire, ki pa jim moramo posvečati vedno več pozornosti.

Južnič (1993: 140, 141) meni, da je vsebina skupinske pripadnosti odvisna od interakcij med posameznikom in družbo. Najsplošnejša opredelitev posameznikove skupinske identitete bi bila: »Posameznik ni sam, ni »prosto lebdeč« in je vselej člen v zapleteni družbeni organizaciji, v mreži raznovrstnih družbenih odnosov, v sistemu raznovrstnih ustanov (Južnič 1993: 141).«

Med skupinsko in osebno identiteto ni vselej popolnega soglasja in enozvočja. Posameznik se lahko odreče kaki družbeni zavezanosti, zataji pripadnost in zanika identiteto, ki na njej sloni oziroma iz nje izhaja. Pripadnost se izraža na več načinov: z življenjskim stilom, s šegami in navadami, ki se skupinsko določajo, z jezikom, s komuniciranjem in kolektivnim spominom, ki veže generacije in utrjuje prepričanje o trajanju skupine ter z zakoni urejenimi pravicami in obveznostmi, navezanostmi, pristojnostmi in zavarovanostmi.

1.1.5.3 ETNIČNA IN NACIONALNA IDENTITETA

Etnična in nacionalna identiteta sta izraziti skupinski identiteti. Južnič (1993: 268) označuje kot etničnost tisto identiteto, ki je dodeljena z rojstvom v določeni etnični skupini ali skupnosti. To pomeni, da se etnična identiteta pridobi v kaki že ustaljeni skupnosti. Taka skupnost »se zaveda« svojega obstoja in obstajanja.

Južnič (1993: 306) meni, da je nacionalna identiteta, iz raznovrstnih drugih »sestavljena« identiteta, ena izmed najbolj zapletenih in protislovnih identitet. Zelo problematično je namreč globalno družbo oziroma nacijo ločiti od naroda in ljudstva ter jo razpoznati ločeno od etnije. V identifikaciji z državo (nacijo) se lahko posameznik odloča glede svoje pripadnosti tudi, ko svoj pravni status določa z državljanstvom. Svojo identiteto lahko cele skupine znotraj države kljub zapovedani državni identiteti določajo na temelju posebne etničnosti.

1.1.5.4 KRIZA IDENTITETE

Proces ustvarjanja podobe o samem sebi je najbolj intenziven od desetega do petnajstega leta. Mladostniki začnejo sebe dojemati na novo. V tem obdobju se jim začne spreminjati telo, ki jim povzroča ne malo skrbi in prav v tem obdobju se začne vzpostavljati nov način dojemanja odraslih in vrstnikov. Spreminjajoči se odnosi do drugih in do samega sebe, nove potrebe in nova vprašanja lahko povzročajo krizo, s katero se mora mladostnik soočiti. Ule in Mihelj (1995: 29) trdita, da večina mladih uspeva prebroditi to obdobje razmeroma mirno in brez večjih pretresov ali padcev.

Vedno pa le ni tako. Po Eriksonu (1973; po Ule, Kuhar 2003: 29) je za krizo identitete značilno nasprotje med potrditvijo identitete in difuzijo identitete. Pozitivna razrešitev te krize potemtakem zahteva, da posameznik sprejme samega sebe, da razvije ustrezno samopodobo, pa tudi, da drugi ljudje sprejmejo njega in da dobi priznanje za svoja dejanja in podporo pri prizadevanjih za samostojno vključitev v družbo. Največja nevarnost tega obdobja po Eriksonu (prav tam) je izguba identitete oziroma difuzija identitete. Mladostnik je v nevarnosti, da bodisi prehitro konča svoj samorazvoj bodisi se umakne pred vsakršno odločitvijo v izolacijo in notranjo praznost. Kako se bo iztekla identitetna kriza v mladosti, je

močno odvisno od tega, kako so se razrešile identitetne krize v otroštvu. Torej identiteta ni samo dosežek, ampak je lahko tudi problem, kot trdi Uletova (2000b: 84).

Problem lahko nastane pri mladostnikih, ko ujemanje lastne identitete z normami, s pričakovanji odraslih doživijo kot neuspeh, kot znak lastne neavtonomnosti. Usklajenost z vrstniško skupino pa lahko dojamajo kot znak doraslosti. Mladostniki gredo v iskanju samega sebe skozi proces neidentifikacije. Zato moramo upoštevati, da identiteta ni vedno nekaj, kar je zaželeno.

»Če smo postavljeni pred nalogo, da reflektiramo namene, pričakovanja, samopodobo, si običajno rečemo: Gre za mojo identiteto. In kriza identitete je seveda razlog, da ne vemo, kdo smo, da se ne moremo odločiti, kako dalje, da se ne moremo odločiti o pomembnih stvareh v življenju (Ule 2000b: 85).«

Bracconier (2001: 303) trdi, da si vsak mladostnik postavlja vprašanje: »Biti ali ne biti?« Kot pojasnjuje, je to vprašanje simbol intelektualnega dvoma o življenjskih izbirah. To tudi odlikava iskanje identitete, kar je zelo značilno za adolescenco. Zgornje vprašanje se mladostniku začne porajati že v zadnjih razredih osnovne šole, vendar se njegovega pravega pomena mladostnik začne zavedati v srednji šoli.

Na mladostniško identitetno krizo je potrebno gledati s posebno pozornostjo, ki sicer sama po sebi ni nikakršen psihološki pojav. Je le izraz soočanj, spopadov s problemi, konflikti, ugodnostmi in neugodnostmi prejšnje razvojne dobe (otročstva), ki izginja, in pričakovanji v zvezi z novo razvojno dobo (odraslostjo), ki se poraja. Neučinkovito razrešena identitetna kriza preide v **identitetno zmedenost**, ki se lahko časovno razpotegne tudi v odraslost in se kaže kot nezmožnost odločanja, opredeljevanja lastne vloge v socialnem okolju, prevzemanja aktivnosti, dejavne vloge v socialnem okolju in s tem povezane odgovornosti za svoje odločitve in vedenja.

Moramo pa poudariti, kot pravi tudi Stane Južnič (1993: 14), da je zmedena identiteta lahko posledica zelo različnih travmatičnih dogodkov ali dogajanj oziroma izjemnih razmer in okoliščin, v katerih se znajde posameznik oziroma mladostnik. Travmatični dogodek predstavljajo tako telesne poškodbe kot duševne travme.

Žal moramo sodobnemu človeku pogosto pripisati »duha brez doma«, kar pomeni, da nima pravega sidrišča in tako tiste ustaljenosti, ki je pogoj prave in popolne identitete.

Južnič (1993: 13) govori tudi o tako imenovani **izmišljeni identiteti**, ki nastaja iz duševne prizadetosti. V takšno identiteto ne verjame nihče drug kot patološka oseba. Takšne identitete so po tem takem irelevantne, čeprav to niso za človeka, ki jih prevzema. So pa relevantne tiste, v katere drugi verjamejo, čeprav niso resnične. Ljudje se z identiteto tako rekoč tudi igrajo, jo skrivajo in izmišljajo neresnične identitete, navadno iz kakega posebnega razloga.

Omenila bi še **stigmatizirano oziroma zaznamovano identiteto**, o kateri prav tako govori Stane Južnič (1993: 122). Ta oblika identitete je vselej vir ločenosti, razpoznavnosti od drugih in ima praviloma negativen pripis. Stigma je družbeni odnos, ki se plete okoli določene lastnosti, posebnosti in celo zasebnosti, ki jih družba diskriminira. Diskriminacija je izrazita, ko se vzpostavi stereotipen odnos ali stališče do kakega odstopanja od normiranega. Stigmatiziran je posameznik, ki prestopa tolerančni prag. Le-ta pa je v različnih družbah lahko zelo različen. Stigmatiziran posameznik se v svoji drugačnosti lahko pojavi iz različnih vzrokov kot so: fizična poškodovanost (invalidnost), težave v duševnem zdravju, pogosto pa se stigmatizira tistega, ki je rojen zunaj in mimo pravil, ki jih za rojevanje otrok določa kaka kultura, še bolj pogosto pa religija. Goffman (1986; po Ule 2000b: 181) trdi, da šele stigmatizirani s svojim vedenjem omogoča stigmatiziranje in s tem tudi kategoriziranje samega sebe kot stigmatiziranega posameznika.

Žorž (1999: 94) opozarja, da je pomembna sestavina identitetne krize **negativna identiteta**, ki jo pri mladostniku srečamo dokaj pogosto. Mladostnik čuti v sebi potrebo po oblikovanju lastne, neodvisne, osebne – drugačne – samopodobe. Ker pa ne ve, kako do nje, kaže to navzven predvsem tako, da odklanja, zavrača vloge, obnašanja, navade, pravila, ki mu jih vsiljujejo drugi, zlasti tista, ki so všeč njihovim staršem. Tako se lahko oblikuje neka navidezna, lažna samopodoba, ki jo oblikujejo norme, pravila in vrednote, in sicer ravno nasprotne tistim, ki mu jih vsiljuje okolje – torej negativna identiteta. Navzven se to vidi kot uporniška neobvladljivost. V resnici pa ga žene mladostniška notranja potreba po lastni identiteti, po svobodi. Ta lažna samopodoba, ki je zgrajena na negativni identiteti, pa mu notranje potrebe ne zadovoljuje. Mladostnik sam čuti, da ni svoboden, saj njegova

samopodoba v resnici ni njegova, je le negativen odsev, zrcalna slika tega, kar od njega pričakujejo drugi.

Identiteta po Eriksonu (1980; po Ule 2000b: 129) nastaja iz izkustvenih kriz in protislovij, ki jih mora vsak posameznik premagati, da se lahko dvigne do naslednjih razvojnih faz. Zelo pomembno je dejstvo, da v vsaki identitetni krizi obstaja možnost za progresivno razreševanje krize in s tem približanje stabilni identiteti ali pa možnost za ostajanje v prejšnji razvojni fazi.

1.1.5.5 OBLIKOVANJE IDENTITETE

Po mnenju Erika Eriksona (1973; po Ule, Kuhar 2003: 29) je adolescenca odločilna doba v razvoju identitete, karakterizira pa jo nasprotje med potrditvijo identitete in difuzijo identitete. Krizo identitete označujejo razvoj duševnih in telesnih sposobnosti, ter večje pričakovanje družbe glede dejanj, odločitev in načinov sprejemanja socialnih vlog. Največja nevarnost, do katere lahko pride v tej dobi, je difuzija identitete. Le-ta nastane tedaj, ko mladostnik ne more celostno ustreči potrebi po fizični intimnosti, zahtevam po izbiri poklica, po sodelovanju v družbenem prestižu in po psihosocialni definiciji sebe.

Eriksonovo idejo o krizi identitete je na osnovi svojih empiričnih študij mladostnikov dalje razvil James Marcia (1994; po Ule, Kuhar 2003: 29), in sicer jo je diferenciral v model štirih identitetnih statusov v adolescenci. Identitetni statusi, ki jih je razvil, so različni načini, kako adolescenti rešujejo krizo identitete.

»Moratorij pomeni začasni odlog ali prekinitve kakšne od osebnih ali socialnih obveznosti in obremenitev. Moratorij – torej ciklusi ali faze socialnega umika in socialne razdolžitve – strukturirajo vsakdanji svet tako v manjših časovnih enotah (v dnevu, tednu) kot tudi v daljših življenjskih frekvencah (življenjskih obdobjih oz. fazah). Značilnost mladostniških moratorijev je, da to, kdaj, kako dolgo in v kakšnih okoliščinah bo mladostnik vstopil v kak moratorij, ali ga prekinil, ni prepuščeno mladostniku, ampak je družbeno regulirano in strukturirano. V tem pogledu je mladost družbeno institucionaliziran moratorij in se tako razvoj identitete v mladosti bistveno razlikuje od tistega v zgodnjem otroštvu (Ule, Kuhar 2002: 31).«

Marcia (1994; po Ule, Kuhar 2002: 36) je ugotovil, da vse več mladih ne gradi svoje identitete na stabilnih, zavezujočih odnosih, ki bi podpirali izdelano, pozitivno identiteto.

1.1.6 SOCIALNA RANLJIVOST MLADIH

Uletova (2000a) pravi, da določene socialne okoliščine, kot je npr. socialni status posameznika, povečujejo stopnjo socialne napetosti, ki se praviloma prepletajo s pomanjkanjem v znanju, nižjo kulturno ravno in s pomanjkljivo interakcijsko kompetenco posameznika. Ranljivost vsakega posameznika se nanaša na vsakdanje družbeno okolje in pogoje, ki jih okolje postavlja. Vedno večji populaciji mladih iz vseh družbenih slojev se tako stopnjujejo težave pri načrtovanju in vodenju življenja. Družbene zahteve, kot so zaposlitev in storilnostni pritisk, jim postavljajo vedno več protislovnih zahtev, katerim se mladi ne morejo izogniti. Kopičijo se jim nerešeni problemi, ki izhajajo eden iz drugega, npr. slab učni uspeh, nizka izobrazba, slabe zaposlitvene možnosti, materialne, socialne, emocionalne in zdravstvene težave. Povečana stopnja socialne ranljivosti se za negativno izkaže v okoliščinah, kadar le-te mladim zapirajo možnosti za kreativno predelavo stresnih dogodkov in izkušenj. Zaradi tega povečana socialna ranljivost mladih ni samo negativen pojav, temveč je tudi nujen produkt individualizacije mladosti. Vedno več je stresov, ki jih mladi morajo znati prenesti in jih uspešno, pozitivno predelati.

Kastelic in Mikulan (2004: 33) menita, da je obdobje od vstopa v šolo pa do začetka adolescence vse krajše. In prav ta hitri začetek razvoja v odraslost, ki mladostnika pogosto kar prehiti, je vzrok, da je nezadovoljen s samim sabo, da se ne ceni, da mu je pogosto dolgčas. Zaradi vse bolj zahtevnih šolskih obveznosti mu zmanjkuje časa za stvari, ki jih je rad počel prej (glasba, filmi, šport, razni tečaji...). Vse to pa lahko vodi k temu, da se začne oziroma skuša zabavati na drugačne načine, bolj nevarno. Slabo počutje želi pregnati čim hitreje in s čim manj truda.

Ule (2000a: 53) meni, da gre pri dolgočasju za izkušnjo »praznega« časa. Ne gre za to, da se »nič ne zgodi«, ampak za to, da to, kar se že zgodi, nima pravega smisla in je zapravljanje časa. Pasivno preživljanje prostega časa je eden ključnih dejavnikov dolgočasje, še zlasti pri

mladih. Z dolgočasjem je tesno povezana socialna osamljenost, ki je pri mladostnikih dokaj pogosta.

Mnogi mladi nočejo priznati svoje osamljenosti ne sebi in ne drugim. To bi namreč pomenilo določeno stigmo, kajti biti osamljen pomeni neko socialno odpoved. Da pa bi se mladostniki izognili tej osamljenosti, vedno bolj iščejo socialne stike.

Izraz »socialna ranljivost« so uvedli trije belgijski raziskovalci: Van Kerckvoorde, Vettenburg in Walgrave. S tem pojmom so označili posameznike, ki so, kadar so v stiku z družbenimi institucijami, bolj izpostavljeni njihovemu nadzoru in sankcijam, kot pa imajo od institucionalnega poseganja koristi.

Kazalci socialne ranljivosti se po Schuytu (1995; po Ule 2000a: 44) delijo v štiri skupine:

- 1.) Neopravičeno izostajanje iz šole, zgodnje in redno uživanje alkohola, milejše oblike mladinskega kriminala, eksperimentiranje z drogami, občasno eksperimentiranje s spolnostjo, slaba disciplina pri delu, splošen odpor do zunanjega sveta, staršev, starejših in predstavnikov avtoritet. Za ta kazalec je tipično agresivno reševanje tako umišljenih kot dejanskih problemov, ki jih imajo posamezniki in posameznice s sabo in starši. Običajno gre za nezavedno pretirano reagiranje na problem.
- 2.) Umik iz vrstniških skupin in iz šolskih aktivnosti, izogibanje iniciativam in aktivnostim, slabšanje šolskega uspeha, splošna neaktivnost. Včasih je to vedenje posledica strogih norm staršev, ki sovpadajo z zahtevami šole. Tipična lastnost tega znaka je povsem pasiven odziv na probleme, neke vrste paraliza.
- 3.) Iskanje močnih skupinskih povezav zunaj družine, iskanje alternativnih avtoritet, vključevanje v religiozne skupine oziroma verske sekte ali v mladostniške tolpe, ki zahtevajo izjemno pokorščino močnim voditeljem. Upoštevanje skupinskih norm daje posameznikom občutek varnosti in priznanja s strani skupine. Potrebo po močni navezanosti z drugimi lahko zadovolji tudi aktivno članstvo v športnih klubih. Ta vrsta aktivnega sodelovanja v skupinah ne zahteva posameznikove osebne iniciative. Oblikovanje identitete v pretežni meri temelji na identiteti, ki jo daje skupina.
- 4.) Strahovi in nazadovalne oblike vedenja, močna težnja po ostajanju doma, psihosomatske težave in drugi znaki slabega zdravja. V tej skupini so najbolj skrajne manifestacije problemov, ki jih imajo mladi sami s seboj, starši in učitelji. Največkrat je potrebna strokovna obravnava.

Aktivne oblike deviantnosti in aktivno članstvo v skupinah (prva in tretja skupina kazalcev) sodijo med aktivne odzive na probleme, pasiven umik in psihosocialne oblike trpljenja (druga in četrta skupina kazalcev) pa sodijo med pasivne odzive na probleme. Ravnotežje med aktivnim in pasivnim odzivanjem na probleme je verjetno najboljša pot za socialno neranljivo in netežavno mladost (Ule 2000a: 44, 45).

Takšno pojmovanje socialne ranljivosti razumemo kot posledico zmanjšane obrambne sposobnosti pred problemi, s katerimi se mlad človek srečuje v vsakdanjem življenju. Lahko rečemo, da so najbolj ranljivi tisti mladostniki, ki izhajajo iz slabše stoječih družin in tisti, ki so v svoji preteklosti že storili kakšno kaznivo dejanje. Na slednje je družba, predvsem policija še posebej pozorna, prvim pa poleg materialnih dobrin primanjkuje še ustrezna podpora staršev.

Uletova s sodelavci v raziskavi Prosti čas mladih v Ljubljani izpostavi štiri skupine ranljivih mladih:

- 1/3 jih je v anketi izrazila, da pogrešajo več starševske opore,
- 1/3 se jih v šoli ne počuti dobro,
- 20% anketiranim mladim se pogosto zdi, da ni vredno živeti (Rener in Ule 1998; po Žebovec, Erjavec 1999: 80).

Ranljivost je pri vsakem mladostniku svojstven preplet različnih ogroženosti. »Sodobna raziskovanja ranljive mladine opozarjajo, da so socialni uspehi in integracije mladine najbolj odvisni od starševske podpore. In obratno. Odsotnost starševske podpore je prvi znak ranljivosti, ki vodi v rizičnost. Podobno kažejo podatki ter korelacije med (ne)podporo s strani staršev, šolskim uspehom in družinskim počutjem (prav tam).«

Različni strokovnjaki različno klasificirajo probleme otrok in mladostnikov. Pediček (1974; po Resman 1999b: 141) in Jurman (1978; po Resman 1999b: 141) te težave globalno delita na:

- razvojne težave, posebnosti,
- težave, ki izhajajo iz socialnega okolja,
- težave, ki izhajajo iz šolskega vzgojno – izobraževalnega dela.

Dinkmeyer in Caldwell (1970; po Resman 1999b: 141) težave mladostnikov delita na štiri področja:

- šolske težave,
- družinske težave,
- medosebne (interpersonalne) težave,
- težave s samim seboj, razumevanje samega sebe.

Po Resmanu (1999b: 141, 142) lahko zgoraj naštetе težave razčlenimo še bolj podrobno:

1. Šolske težave:

- razumevanje z učiteljem (razumevanje učitelja in biti razumljen od učitelja),
- biti se spraševanja v razredu,
- obremenjenost z zelo težkimi nalogami,
- želja, da bi se popravil na posameznem področju (predmetu),
- mladostnik ne mara predmeta,
- biti količinsko preobremenjen z nalogami.

2. Dom in družinski odnosi:

- biti v boljših odnosih s starši,
- starši so hitro prizadeti in pričakujejo preveč,
- biti v boljših odnosih z brati in sestrami,
- želeli, da bi s starši več delali skupaj.

3. Odnosi z drugimi:

- potreba po prijateljih,
- biti večkrat izbran (biti v središču pozornosti, da bi drugi bili pozornejši na mladostnika),
- pripadati in biti sprejet,
- bati se ljudi (težave navezovanja socialnih odnosov, strah pred drugimi).

4. Odnos do sebe:

- biti nesrečen,
- neustrezen, neadekventen, neuspešen, manj uspešen v fizičnem socialnem in osebnostnem smislu,
- obvladovanje čustev,
- obvladovanje bojazen, strah in osamljenost (Resman 1999b: 141, 142).

1.1.6.1 SOCIALNA IZKLJUČENOST MLADIH

»Koncept socialne izključenosti, kot ga danes večinsko uporabljamo, ne vsebuje interpretativnih izzivov globalnim strukturam moči in distribucije bogastva. Koncept socialne izključenosti s seboj nosi pomen neizbežnosti in nemoči in deluje ideološko, ker odkriva učinke, ne da bi imel dovolj moči in poguma, da bi se vprašal po vzrokih, zato je družboslovna refleksija socialne izključenosti tudi sama ideološka, in to toliko bolj, kolikor je podvržena zahtevam po praktičnosti in učinkovitosti, ko meri izključenost in predlaga načine njenega lajšanja. Individualna tveganja in izključenosti so enako kot individualne pravice in svoboščine lahko le rezultat kolektivnega dela (Ule 2000a: 117, 118).«

Družbeno izključevanje temelji na novih izkušnjah in oblikah revščine, ki jih bolj kot materialno pomanjkanje in nezaposlenost določajo primanjkljaj alternativ, volje in motivacije ter revna predstava o možnem drugačnem življenju. Ekonomsko ogrožen posameznik je ogrožen tudi v vseh svojih socialnih odnosih, od medosebnih odnosov do odnosov z institucijami, zato je vse bolj globalno izključen (Ule 2000a: 39).

Novе oblike socialnega razlikovanja in izključevanja pa močno prizadenejo tudi mlajšo generacijo, ki šele vstopa v produktivno življenje in se sooča s pomanjkanjem izkušenj, denarja in socialnih podpornih mrež (Ule 2000a: 40).

Mlade kot družbeno skupino konstruira njihov marginalni socialni položaj. V situaciji, ko je socialna izključenost mladih sistemska (strukturna) in ne naključna, ko je izobraževalni sistem imperativ za vse vsaj do štirinajstega leta, a hkrati natančno nadzira, izbira in izloča, ko se načini legalne in ilegalne pacifikacije mladih ponujajo za šolskimi vogali in v bližini bifejev, ko se otrokom in njihovim staršem institucionalno nalagajo odgovornosti za socialno vključenost oziroma izključenost v obdobje otroštva, pomeni oteževanje dostopa ali izključenosti iz državljanskih pravic arogantno in cinično držo do mlade populacije, ki mora biti hkrati »zrela« za življenjsko pomembne odločitve pri dvanajstih, a je »nezrela« v pravicah globoko v trideseta leta (Renner 2000: 117).

1.1.6.2 DEJAVNIKI TVEGANJA RANLJIVOSTI MLADIH

Tivadar (2000: 153–168) dejavnike tveganja, ki so pomembni pri socialni ranljivosti mladih razdeli takole:

- spol – največji razkorak se med dvema spoloma kaže pri medosebnem nasilju in pripravljenosti zanj. Fantje so v povprečju štirikrat pogosteje nasilni kot dekleta;
- gmotne razmere in izobrazba staršev – prestopništvo, zlasti njegove hujše oblike, naj bi bilo v domeni nižjih slojev. Emler in Reicher (1995; po Tivadar 2000: 158) pojasnjujeta slojevske razlike v prestopništvu s slojevsko diferenciranimi možnostmi preživljanja prostega časa. Mladostniki iz premožnejšega sloja naj bi imeli lažji dostop do lastnih sob, v katere lahko povabijo svoje prijatelje, lastnih računalnikov, video rekorderjev in televizije, skratka do »sophisticiranih« oblik preživljanja prostega časa. Tovrstne dejavnosti pa so tudi bolj družbeno oziroma starševsko nadzorovane;
- struktura družine – kriminološke teorije prestopniško vedenje pogosto razlagajo z nepopolnostjo družine. Pred njim naj bi najbolj varovale družine, v katerih sta prisotna oba starša, slabše pa reorganizirane in enostarševske družine. Razlogi naj bi bili v psihičnih stiskah zaradi ločitve od biološkega starša, napetih odnosih med starši in otroki, manj učinkovitem opravljanju starševske vloge ter drugih stresih, ki škodljivo vplivajo na socializacijski proces ali pa ga celo ukinejo;
- doživljanje šole in šolskega uspeha – za nastanek prestopništva ja bistvenega pomena posameznikov odnos do formalnih avtoritet, zlasti šole in učiteljev. Šolske izkušnje naj bi bile temeljne za odnos do vseh drugih družbenih avtoritet. Zmožnost in pripravljenost prilagajanja šolskemu redu je pomembnejša za šolski uspeh kot intelektualne sposobnosti. Mladostniki, ki se šoli dobro prilagajajo, so voljni slediti šolskim pravilom in upoštevajo navodila učiteljev, so tudi uspešni;
- religioznost in druge vrednote – raziskovalci ugotavljajo, da religioznost varuje pred delikventnostjo tako, da izboljšuje družinske odnose in povečuje navezanost na starše. To vodi v večjo identifikacijo s starši in učinkovitejše ponotranjenje norm konvencionalnega vedenja.

1.1.7 TVEGANA VEDENJA

Bracconier (2001: 265) za tvegano vedenje označuje »...uživanje alkohola ali mamil, pobeg od doma, kraje in ponavljajoče se nezgode. S tveganim vedenjem mladostnik ne ogroža le svojega zdravja oziroma kar svojega življenja, ampak tudi svojo telesno, psihološko in družbeno prihodnost. Adolescenca je obdobje, v katerem se takšno vedenje pojavlja še posebej pogosto.«

Mladostnik s tveganimi vedenji preskuša svoje telo, ki je sredi velikih sprememb. Izpostavlja ga raznim nevarnostim, saj je to sestavina procesa spreminjanja. S takim vedenjem preskuša določeno samostojnost in s tem odkriva svojo individualnost in identiteto.

Bracconier (2001: 265) meni, da kdor tvega, si že po definiciji ne vzame časa za iskanje informacij, ne premisli, katero dejanje bi bilo najbolj varno, in ne upošteva izkušenj ali nasvetov drugih. Mladostnik se požvižga na veliko opozoril, da bi se s tem razlikoval od odraslih, da bi tako sebi kot okolici dokazal svojo sposobnost ali da bi si preprosto pridobil lastne izkušnje.

Kastelic in Mikulan (2004: 99, 100) menita, da se številni mladostniki radi spuščajo v tvegane situacije. Predvsem v zgodnjem obdobju adolescence težko načrtujejo svoje cilje in se težko odpovejo svojim željam. Živijo namreč za tukaj in zdaj. Z večjo težavo izražajo, česa si želijo in kaj čutijo. So precej negotovi in njihovo samospoštovanje je na dokaj nizki ravni, počutijo se osamljene in se radi gibljejo v okolju, ki, na primer, spodbuja jemanje drog. Številni izkusijo hude stresne situacije, kakršne so bolezen, izguba bližnjega, zlorabe (čustvena, telesna ali spolna) in druge travme, na katere se ne znajo ali ne zmorejo ustrezno odzvati.

Martina Tomori... [et al.] (1998: 5–8) meni, da je tvegano vedenje v mladosti nekaj običajnega, čeprav lahko ogroža posameznikovo telesno in duševno zdravje, ustavi socialni razvoj, njegovo dozorevanje ali poruši družinsko ravnovesje.

Hkrati pravi, da je mladostništvo, adolescenca, doba tveganja, da je tveganje samo na sebi. Iskanje samopodobe je možno le s preizkušanjem različnih alternativ – torej s tveganjem.

1.2 SOCIALNO DELO Z MLADIMI

»Socialno delo je organizirana dejavnost, ki je usmerjena k vzajemnemu prilagajanju posameznika in njegovega socialnega okolja. Pri tem socialno delo uporablja posebne tehnike in metode dela, s katerimi posameznikom, skupinam in skupnostim omogoča soočanje z njihovimi potrebami in reševanju problemov, ki so povezani z njihovim prilagajanjem na družbene spremembe in, ob sodelovanju uporabnikov, tudi zagotovitev boljših ekonomskih in socialnih razmer (Milošević Arnold, Poštrak 2003: 16).«

Predmet socialnega dela je pomoč, je iskanje rešitev za kompleksne socialne probleme ljudi skupaj z njimi. Ključni pojmi so pomoč, reševanje problema, iskanje novih rešitev preko socialnodelavskega delovnega odnosa in tako, da se mobilizira moč ljudi. V osnovi gre vedno za projekt sodelovanja, ki se ustvari na sporazumevanju, dogovarjanju in skupnem iskanju rešitev, da bi udeleženci v problemu postali udeleženci v rešitvi, kot pravi Peter Lüssi (1991).

Milošević Arnold in Poštrak (2003) pravita, da je temeljna naloga socialnega dela, da se na podlagi svojega specifičnega znanja preko svetovalnega odnosa in na strokovno avtonomen način vključuje v kompleksno reševanje problemov in stisk na vseh področjih človekovega življenja.

Ista avtorja (prav tam) menita, da imajo socialne delavke in delavci specifično znanje in izkušnje, ki jih uporabljajo z namenom, da lahko svojim uporabnikom zagotovijo potrebne socialne storitve, kot so socialna preventiva, prva socialna pomoč, osebna pomoč, kamor spada svetovanje, urejanje in vodenje, ter pomoč družini, ki zajema pomoč družini za dom in pomoč družini na domu (socialna oskrba, mobilna pomoč, socialni servis). Eno izmed področij, s katerimi se socialno delo ukvarja, pa je tudi delo z mladimi.

Življenje mladostnikov so dinamična, polna energije, sanj in pričakovanj. Kljub temu pa se mora marsikateri mladostnik na svoji življenjski poti soočiti z različnimi problemi in tveganji. Ker sami še nimajo dovolj znanja, izkušanj in kompetenc, potrebujejo pri reševanju svojih stisk pomoč, ki jo poiščejo v različnih okoljih. Običajno se najraje obrnejo na mikro okolje, ki ga sestavljajo družina, sorodstvo, prijatelji, vrstniki. Toda tudi starši velikokrat nimajo ustreznega znanja ali veščin, s katerimi bi lahko rešili mladostnikovo stisko. Včasih

prav primarno okolje predstavlja izvor težav (nasilje ali alkoholizem v družini, fizično in psihično zlorabljanje, zanemarjanje). V takšnih situacijah je potrebna pomoč strokovnjakov in med te strokovnjake sodijo tudi socialni delavci.

1.2.1 ŠOLSKA SVETOVALNA SLUŽBA

Pediček (1967: 215) pravi, da šolska svetovalna služba opravlja interdisciplinarno zasnovano strokovno delo v šoli za šolo. Pomembno je sodelovanje svetovalnih delavcev z različnim strokovnim profilom v timu. Mesto svetovalne službe je znotraj ustanove, saj se le tako zmore učinkovito odzvati na vsakokratne individualne potrebe udeležencev, kot tudi na potrebe ustanove kot celote. »Je pa svetovalno delo v šoli tista organizirana dejavnost, ki pomaga vsakemu otroku pri odkrivanju, vrednotenju in izbiranju stvarnih osebnih smotrov in ki spremlja vsakega otroka pri uresničevanju le-teh (prav tam).«

Marja Strojín (1992: 36) opredeljuje šolsko svetovalno službo kot vmesni člen med učitelji, vodstvom šole, učenci in starši, ki ima neodvisen položaj. Svetovalna služba je pogosto na sredini nasprotujočih se interesov in mnenj, zato mora imeti dobro in stalno komunikacijo z vsemi člani.

Resman (1999c: 85) meni, da je njena temeljna naloga, da učencem s svetovanjem in neposredno pomočjo pomaga v njihovi stiski, šolskem in osebnostnem razvoju in da s poseganjem in razvijanjem šolskega prostora posredno pomaga tako, da odpira učencem možnosti za produktiven stil življenja v danih socialnih okoliščinah, ki jih predstavlja šola.

Nina Mešl (2005: 15) vidi šolsko svetovalno službo kot izredno dragoceno institucijo, ki ima mesto v okviru šole, ki je del šolske skupnosti in je na voljo vsem učencem, učiteljem in staršem. Mešlova (prav tam) pravi, da je strokovno izhodišče za svetovalno službo svetovalni odnos, ki temelji na dogovoru z vsakim posameznim udeležencem v projektih svetovalnega dela.

Dobro izhodišče za svetovalni odnos v šolski svetovalni službi je delovni odnos (Čačinovič Vogrinčič 2002; po Mešl 2005: 16–18) in prva naloga svetovalne delavke ali delavca je, da

vzpostavi ta odnos z učencem, s starši, z učiteljem. Elementi delovnega odnosa skozi oči dela v šolski svetovalni službi so:

Dogovor o sodelovanju – je prvi korak svetovalnega odnosa. Dobro je, da se ga udeležijo vsi udeleženi na začetku dela. Dogovor ima pomen rituala in je že prvi korak k dodajanju moči posamezniku. Udeleženi v problemu s tem dobijo izkušnjo, da so kompetentni za svoje življenje, izkušnjo o spoštovanju in dostojanstvu. Dogovor vsebuje privolitev v sodelovanje danes, »tukaj in zdaj«, dogovor o času in dogovor o tem, kako se bo delalo. Dogovor uvede socialna delavka in pri tem opiše svojo vlogo in vlogo vseh udeleženi v problemu. Avtorica (prav tam) poudari, da je dogovor pomemben, ker postavi »socialnodelovni« okvir, ki že vsebuje koncept »biti udeležen v definiciji problema in soustvarjanju rešitev« in sporočilo, da je pomembno, da tukaj in zdaj začnemo proces soustvarjanja rešitev.

Instrumentalna definicija problema – socialna delavka ali delavec vzpostavi pogoje za pogovor, da bi lahko učenec, starš, učitelj vstopil v pogovor s svojo definicijo problema. Doda strokovno interpretacijo in v prvem delovnem pogovoru začne proces oblikovanja delovne definicije mogočega, uresničljivega. Udeleženi v problemu morajo sodelovati tudi pri oblikovanju rešitve. Instrumentalna definicija problema je zastavljena tako, da udeleženi v problemu postanejo udeleženi v rešitvi. Proces pomoči se mora vsakokrat začeti tam, kjer so posamezniki s svojimi stiskami, težavami, nemočjo. V delovnem odnosu pa je naslednji korak zastaviti in načrtovati projekt rešitve.

Osebno vodenje – svetovalna delavka ali delavec ima pomembno nalogo, da vodi k dogovorjenim ciljem, k rešitvam, k oblikam pomoči. Vedno znova je treba preverjati, se vprašati, kje smo, kam želimo priti, kaj je zaželeni razplet. De Vries (1995; po Mešl 2005: 17) imenuje to nalogo socialnega delavca osebno vodenje. Osebno se odziva v odnosih, ki se vzpostavljajo, in soustvarja možnosti za razvoj novih izkušenj. Socialni delavec prispeva potrebne informacije, tehta preizkušene rešitve, raziskuje nove poti. Hkrati je osebno udeležen v dialogu, pogovoru, sodelovanju. Gre za zavzeto komunikacijo pri iskanju rešitev, za udeležen odziv na dogajanje »tu in zdaj« v skrbi za ohranjanje odprtih prostorov za pogovor, za osebni prispevek k novim izkušnjam v procesu dela. Tukaj in zdaj pa je navodilo, da se lotimo problema v sedanjosti. V sedanjosti definiramo probleme, raziskujemo rešitve, načrtujemo prihodnost.

Perspektiva moči – svetovalno delo v šoli mora pomeniti strokovno pomoč z namenom, da dobijo vsi udeleženi v šolskem sistemu več moči. Dennis Saleeby (1997; po Mešl 2005: 17) pravi, da se mora socialni delavec bolj kot na probleme osredotočiti na možnosti, priložnosti v

življenju. V travmi, bolečini, težavah lahko vidimo tudi zametke upanja in možnih sprememb. Saleeby (prav tam) trdi, da je potrebno mobilizirati moči uporabnikov (nadarjenost, znanje, sposobnosti, vire), da bi tako dosegli svoje cilje in vizije. Po njegovem imajo besede moč; z njimi lahko moč dodajamo, sogovornika navdihnemo. Ko delamo iz perspektive moči, skupaj z uporabniki spoštljivo raziskujemo njihove vire, njihove moči. Z ljudmi je vredno iskati, kaj zmorejo, in skupaj z njimi lahko potem tisto res najdemo. Tako se soustvarja zgodba z zelenimi razpleti, ki so lahko dobri le, če dodajamo moč.

Etika udeležnosti – gre za idejo o sodelovanju, v katerem nihče nima zadnje besede in je tudi ne potrebuje, temveč gre za pogovor, ki se lahko nadaljuje. Gre za vzajemen dialog o različnih zgodbah. Etika udeležnosti nas vodi k dialogu, sodelovanju, soustvarjanju rešitev. To ne pomeni, da svetovalna delavka ali delavec nima svoje vloge; je soodgovorna ali soodgovoren za interpretacije v pogovoru, vzdrževanje delovnega odnosa, soustvarjanje nove zgodbe. Pozornost je usmerjena na proces pogovora v vsakokratni sedanjosti, v soustvarjanje interpretacij, razumevanja in rešitev.

Ravnanje s sedanjostjo – čas, ki ga uporabljamo za sodelovanje, je najdragocenejši delovni čas v projektih pomoči. Izredno pomembno je poudariti sedanjost, usmeriti svetovalnega delavca, delavko v delo z učencem, z družinami, ko so ljudje pri njih, saj so prišli, da sodelujejo. Potrebujemo skrbno varovano sedanjost, da dobijo ljudje izkušnjo o spoštovanju in kompetentnosti. Sedanjost je pomembna, ker delamo v njej. Poudarek na sedanjosti pa nikakor ne zanika preteklosti; preteklost nas zanima zaradi nalog sedanjosti in projekta prihodnosti. Tudi odpiranje prostora za pogovor nujno poteka v sedanjosti.

Znanje za ravnanje – pri socialnem delu v šoli je neizbežno, da imamo na voljo besede, da znamo ubesediti, kar delamo, da imamo teoretično znanje, ki se ga da prevesti v ravnanje in ga z ljudmi deliti. Gabi Čačinovič Vogrinčič (2003/2004; po Mešl 2005: 18) vidi socialnega delavca, ki ni brez besed, ker ima znanje za ravnanje, kot strokovnjaka, ki zna dvoje: vzpostaviti in vzdrževati kontekst socialnega dela oziroma kontekst socialnodelovnega pogovora; zna deliti znanje z uporabniki v procesu soustvarjanja interpretacij v pogovoru in tako omogočiti »prevajanje« v osebni ali lokalni jezik in nazaj v jezik stroke za ustvarjanje nove zgodbe.

Kot dopolnilo koncepta delovnega odnosa bi na tem mestu omenila **izvirni delovni projekt pomoči**. Ta koncept v jezik socialnega dela uvaja Gabi Čačinovič Vogrinčič (2006: 21, 22). V delovnem odnosu se praviloma soustvarjajo izvirni delovni projekti pomoči. Tak projekt mora

biti dogovorjen in usmerjen v izboljšanje življenja učenca, družine, v uresničevanje skupaj definiranih ciljev. Soustvarjanje rešitev, zaželeni razpleti, ki se oblikujejo v delovnem odnosu, se prevajajo v akcijo, v dejanja, v konkretne korake, ki dogovore udejanjijo.

Čačinovič Vogrinčič (prav tam) opredeli koncept izvirnega delovnega projekta pomoči:

- projekti so izvirni, ker se vsakokrat na novo in posebej oblikujejo za vsakega uporabnika, za vsako skupino udeleženi v problemu, ker so soustvarjeni v dialogu z njimi in zanje;
- projekti so delovni, ker v vsakdanjem jeziku in v vsakdanjem življenju ljudi konkretizirajo dogovorjene spremembe, naloge, delež posameznika, roke z dogovorom za naslednji sestanek. Poudarek je na delu, torej na sodelovanju, na aktivnostih, ki sledijo iz dela, opravljenega v delovnem odnosu;
- govorimo o projektih, ker tečejo v času in so usmerjeni k dobrim izidom, k zaželenim razpletom. V projektu ne zapišemo le konkretnih nalog, temveč tudi ugotovljene razlike, celo minimalne spremembe v procesu napredovanja k rešitvam.

Značilno za svetovalni odnos je, da temelji na dogovoru oziroma paktu, ki ga sooblikujeta svetovalni delavec in udeleženec. Je tisti specifični odnos, ki zmore vzdrževati odprte možnosti stalnega vzpostavljanja in razvijanja mreže pomoči ter sodelovanja svetovalne službe z vsemi udeleženci in nenazadnje tudi vzpostavljanje in vzdrževanje ustvarjalnega soočanja in sodelovanja vseh udeležencev med seboj.

Čačinovič Vogrinčič (1999: 176) meni, da svetovalni odnos pomeni, da bo sodelovanje temeljilo na dogovoru, ki je prvi korak svetovalnega dela. Dogovor vsebuje definicijo problema, ki jo sooblikujejo vsi udeleženi v problemu, raziskovanje možnih rešitev in odločitev o deležu vseh sodelujočih pri iskanju rešitev. Svetovalni odnos, ki ga z vsemi uporabniki vedno znova vzpostavlja svetovalna služba, zagotavlja odprte prostore za pogovor, ustvarjanje realnih pogojev za spreminjanje.

»Svetovanje (v ožjem pomenu besede) pomeni osrednjo dejavnost, najpogostejši in tudi najbolj neposreden način pomoči otrokom/učencem. To je tista vrsta dejavnosti (pomoči), ki jo svetovalni delavec izpeljuje s posameznimi učenci, v majhnih skupinah (3–5 učencev/otrok), oddelki (vzgojnimi skupinami) ali večjimi skupinami učencev. Sem sodi tudi

vsa pomoč, katere fokus je usmerjen v reševanje problemov in vprašanj, s katerimi se učenci neposredno obračajo na svetovalnega delavca, in zadevajo učenčevo šolsko delo (učenje) ter različne osebne in socialne probleme. Značilnost te oblike pomoči je neposredna udeležba učencev pri definiranju ciljev, nalog rasti in razvoja, ter premagovanja šolskih, poklicnih in širših vprašanj življenja in dela učencev (Resman 1999a: 70).«

Resman (1999a: 78) trdi, da šolska svetovalna služba ni usmerjena samo v diagnozo problema, terapijo pa prepušča drugim. Svetovalna služba je tudi »terapevtska« v tem smislu, da se spoprijema s problemi in jih tudi rešuje.

Rada bi poudarila, da šolsko svetovalno delo le ni vsemogóčno. Resman (1999a: 79) trdi, da z njim ni možno reševati vsakršnih problemov in tudi ni »zdravilo« za vse vrste bolezni. Tega se vsi, ki iščejo pomoč in sodelovanje s svetovalno službo, morda premalo zavedajo. Zaradi premajhne informiranosti o ciljnih, metodah in naravi svetovalnega dela imajo lahko učitelji in učenci prevelika pričakovanja. Pričakujejo namreč, da bodo delali in reševali stvari, ki niso niti v njihovi pristojnosti niti v njihovi moči.

1.2.1.1 PREVENTIVNO IN KURATIVNO SVETOVALNO DELO

Resman (1999a: 80) razpravlja o dilemi ali naj v šolskem svetovalnem delu dajemo prednost individualno in »krizno« orientiranemu svetovanju ali naj se bolj naslanjamo na preventivno in razvojno orientirano svetovanje.

Kurativno svetovalno delo je bilo značilno za začetke razvoja šolskega svetovanja. Model je nastal iz Freudovega psihoanalitičnega razumevanja razvoja osebnosti in od tod izpeljane psihoterapije. Tak model se je v šolskih pogojih izkazal kot popolnoma neučinkovit, neučinkovitost pa je bila posledica ločenosti dela svetovalnega delavca, učiteljev in staršev.

Danes je v šolah dobila prednost Rogersova »person-centred« teorija (Resman 1999a: 81), ki v ospredje postavlja tudi razvojno-svetovalno delo ali **preventivno svetovalno delo**.

Če svetovalna služba v okviru pristojnosti inštitucije preprečuje nastajanje (pojavljanje) okoliščin oziroma razlogov, ki povzročajo težave, potem je to preventivna funkcija svetovalnega dela v šoli (Resman 1999a: 81).

Durlak (1995; po Pečjak 2005: 71) v okviru šolskega svetovanja loči tri vrste preventivnih posegov, to je primarno, sekundarno in terciarno preventivo.

Primarna preventiva pomeni delo z normalno populacijo, da bi preprečili nastop oziroma pojav določene motnje ali problema. Programi primarne preventive so oblikovani tako, da služijo vsem otrokom in mladostnikom pri bolj učinkovitem spoprijemanju z nalogami, ki jih prednje postavlja šolsko in širše družbeno okolje. Lahko pa so ti programi oblikovani tudi za posamezne (rizične) skupine učencev.

Sekundarna preventiva vključuje intervencije na začetku razvoja težav, še preden se težave razvijejo. To pomeni, da je ta preventiva namenjena omejevanju večjih posledic pri problemih, ki so že nastopili, ali preprečevanju poslabšanja že obstoječe problematike. Sekundarna preventiva ima običajno drugačne cilje kot primarna in je praviloma namenjena določeni skupini (rizični skupini) in ne celotni populaciji.

Naloga terciarne preventive pa je preprečiti poslabšanje problema, ki je že prisoten pri posamezniku ali skupini ter rešiti ta problem.

Preventivna vloga svetovalne službe je organizacija različnih oblik skupinskega dela z učenci, s katerimi učence učimo določenih veščin in s tem neposredno vplivamo na njihovo vedenje in odnos do sebe in okolja. To so najrazličnejša predavanja, treningi, delavnice in drugo. Preko tega se usposablja učence za tisto, kar potrebujejo oziroma bodo potrebovali za srečnejše in uspešnejše delo v šoli in zunaj nje. Poleg neposrednega dela je pomembno tudi poseganje v šolski socialni prostor, saj to pomeni vplivati na posameznika posredno, preko sodelovanja s šolskim socialnim prostorom, preko sodelovanja z okoljem, ki ni samo fizično, pač pa tudi psihično. Tovrstni učinki se pokažejo preko sodelovanja s starši, učitelji, sošolci, saj imajo te osebe pomembno vlogo in vpliv na otrokovo življenje in razvoj. Durlak (1995; po Resman 1999a: 81) ugotavlja, da preventivni programi najbolj grešijo v tem, ker predvidevajo

le neposredno delo z učenci, da bi preprečili pojavljanje problemov, ne pa tudi vseh drugih vrst posegov.

Baker (2000; po Pečjak 2005: 73) navaja, da je za uspešno preventivno delovanje šolskega svetovalnega delavca pomembno, da je zadoščeno naslednjim začetnim pogojem:

- takšno šolsko okolje, kjer imajo učitelji, svetovalci in vodstvo enako pomembno vlogo v procesu preventivnega delovanja;
- udeleženci morajo na samem začetku razumeti, da je za učinkovito delo šole pomemben uravnotežen program pomoči in preventive.

Razpravljanje o dilemi med individualnim in krizno (ambulantno in kurativno) usmerjenim svetovanjem in razvojnim in preventivno usmerjenim svetovalnim konceptom lahko zaključim z mislijo, da svetovalna služba ne more imeti samo preventivne naravnosti, pač pa mora »dihati« z vsakodnevnim utripom šole in se spoprijemati z reševanjem vsakodnevnih aktualnih vprašanj, problemov in konfliktov, ki zahtevajo takojšnje ukrepanje in jih ni mogoče prelagati na kasnejši čas (Resman 1999a: 82).

1.2.1.2 ETIČNI VIDIKI SVETOVANJA

Pečjakova in Koširjeva (2005: 200–205) pravita, da mora svetovallec pri svojem delu upoštevati določena etična načela, ki naj bi bila osnova za njegovo delovanje. Še posebno so ta načela pomembna pri delu z otroki in mladostniki.

Med najpomembnejša etična načela spadajo:

- Načelo zaupnosti – to načelo je pogoj, da se svetovalni odnos sploh lahko vzpostavi. Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu pravi: »Pomoč v socialnem varstvu temelji na medsebojnem zaupanju, ki je pomemben vir obojestranske moči. Uporabnik, ki čuti, da se delavka/delavec kot človek in kot strokovnjak resnično zavzema zanj, bo lažje zbral moč za rešitev težav. Delavka/delavec, ki ga zaupanje uporabnika dodatno motivira, tega zaupanja ne sme zlorabiti s posredovanjem zaupnih podatkov drugim osebam. Podatke varuje kot poklicno skrivnost. V

situaciji, ko delavka/delavec ve, da zaupanih podatkov ne bo mogel obdržati le zase, je dolžan o tej omejitvi uporabnika takoj in povsem nedvoumno opozoriti.«

- Načelo prostovoljnosti – to načelo pomeni, da morajo vsi udeleženci v svetovalni odnos vstopati prostovoljno; nihče od udeležencev (učenec, starši, učitelji) v svetovalni odnos ne sme biti prisiljen. Resman s sodelavci (1999) je v svoji raziskavi ugotovil, da učenci prihajajo k svetovalnemu delavcu pogosteje prostovoljno kot neprostovoljno, kar še posebej velja za srednješolce. Pomembno pa se mi zdi poudariti, da je neprostovoljni svetovalni odnos, prisiljen odnos, kar pa spreminja funkcijo in naloge svetovalnega odnosa.

- Načelo dobrobiti za svetovanca – to načelo pomeni, da svetovalno delo v prvi vrsti ne sme biti v škodo svetovancu (še posebej to velja za otroke, učence, vajence, dijake, ker so to najšibkejši in najbolj ranljivi udeleženci v šoli). Prav tako mu ne sme povzročati neupravičenega nelagodja, raznih stisk, zadreg in stresov ter ga ne sme stigmatizirati v socialnem okolju.

1.2.1.3 VLOGA ŠOLSKE SVETOVALNE SLUŽBE

Svetovalna služba v šoli pomaga in sodeluje z osnovnim namenom, da bi bili vsi posamezni udeleženci v šoli in vzgojno-izobraževalna ustanova kot celota čimbolj uspešni pri uresničevanju temeljnega in v tem okviru vseh drugih sistemsko zastavljenih splošnih in posebnih vzgojno-izobraževalnih ciljev (Čačinovič Vogrinčič... [et al.] 2008: 5).

Njena temeljna naloga je, da se na podlagi svojega posebnega strokovnega znanja preko svetovalnega odnosa in na strokovno avtonomni način vključuje v kompleksno reševanje pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj vzgojno-izobraževalnega dela v šoli s tem, da pomaga in sodeluje z vsemi udeleženci v šoli in po potrebi tudi z ustreznimi zunanjimi ustanovami (Čačinovič Vogrinčič... [et al.] 2008: 5).

V to kompleksno reševanje pa se svetovalna služba vključuje preko treh osnovnih, med seboj povezanih in pogosto prepletenih, vrst dejavnosti:

Dejavnosti pomoči – pomoč zajema vse tiste dejavnosti, naloge in projekte svetovalne službe, ki so odgovor na potrebo po pomoči kogar koli od možnih udeležencev vzgojno-izobraževalnega dela v šoli. Ker je za svetovalno službo bistvenega pomena, da pri svojem delu pristopa celostno in kompleksno, dejavnosti pomoči obsegajo najrazličnejše neposredne oblike dajanja pomoči posamezniku ali skupini kakor tudi vrsto posrednih strokovnih aktivnosti, ki so potrebne znotraj ali tudi zunaj šole.

Razvojne in preventivne dejavnosti – svetovalna služba se vključuje v razvojno-analitično delo v šoli, s pomočjo katerega se spremlja in ugotavlja obstoječe stanje. Sodeluje pri načrtovanju raznih sprememb in izboljšav v vzgojno-analitičnem procesu, vodi ali koordinira različne razvojne, inovativne in preventivne projekte v šoli. Del razvojnih nalog so različne preventivne oblike dela, za katere je z vidika opredelitve svetovalne službe posebno pomembno, da niso usmerjene le neposredno na posameznika ali skupino, temveč se praviloma usmerjajo tudi na odstranjevanje ovir in vzpostavljanje ustreznih pogojev v vzgojno-izobraževalnem okolju.

Dejavnosti načrtovanja in evalvacije – le-te so pomembne za operacionalizacijo, vrednotenje ter zagotavljanje celostnosti in kontinuiranosti prispevka svetovalne službe pri reševanju individualnih, skupinskih in drugih kompleksnih problemov šole. Prav zato predstavljajo bistven pogoj za kvalitetno opravljeno delo in ustvarjalni razvoj tako same svetovalne službe kot šole v celoti (Čačinovič Vogrinčič... [et al.] 2008: 14,15).

Resman (1999c) pravi, da so šolska svetovalna služba in njeni posamezni svetovalni profili, v vseh letih dela na šoli opravljali različne naloge, služili različnim namenom, bili v oporo učencem, staršem in vodstvu šole. Vse do šolske prenove ni bilo mogoče razbrati, kakšen prostor je bil namenjen šolski svetovalni službi. Vedno je izhajala iz strokovnih stališč, potreb šole in potreb delavcev, ki so se v šoli spopadali z najrazličnejšimi problemi. Danes so že tako vsajene v šolski prostor, da jih ni mogoče več pogrešati in šolskemu delu predstavljajo veliko oporo.

Šolska svetovalna služba se poleg uresničevanja razvojnih nalog in pomoči učencem postavlja v pomembno vlogo koordinatorja dela med učitelji, učenci, starši in vodstvom šole.

Bečaj (1999: 166) imenuje šolo kot velik socialni sistem, ki se deli na vrsto podsistemov in vsak ima svoje specifične značilnosti.

Najštevilčnejši podsistem predstavljajo **učenci**, ki so na dnu hierarhične piramide celotnega sistema. Na ta podsistem se v veliki meri praznijo napetosti, ki nastajajo v šoli, saj se te praviloma usmerjajo navzdol. Po vedenju učencev in njihovem počutju (socialni klimi) lahko sklepamo na kakovost procesov v sistemu, posebej pa še na kakovost vodenja. Čim slabše je, tem večje napetosti v sistemu nastajajo.

Učitelji so najpomembnejši podsistem, ki oblikujejo in vzdržujejo normativno ureditev šolskega prostora. V zbornici se oblikuje in vzdržuje ustreznost ravnanja v odnosu do učencev. Določajo, kaj je disciplina in kaj ne, kakšno vedenje je sprejemljivo, kako in zakaj se otroci lahko nagrajujejo in kaznujejo, kakšne so sprejemljive oblike motiviranja otrok, kakšen naj bo odnos učitelja do učencev ter obratno. V raziskavi Resman s sodelavci (1999) navaja, da učitelji šolsko svetovalno službo jemljejo razmeroma dobro. Mnenja so, da je na šoli potrebna, da pa ni pretirano učinkovita pri reševanju vedenjske problematike.

Vodstveni delavci imajo v celotnem sistemu največ formalne moči vendar brez sodelovanja vseh podsistemov izvajanja programa in načrtovanih sprememb ni možno. V raziskavi Resman s sodelavci (1999) je navedeno, da ravnatelj svetovalno službo vključuje v izvajanje številnih nalog na šoli, tudi v organizacijske dejavnosti. To je za svetovalno službo dobro, ker se na ta način vključuje v delovanje celotnega sistema, toda obstaja nevarnost, da prevzame preveč administrativnega dela in se obenem preveč odmakne od učiteljev. Podatki v raziskavi kažejo, da so odnosi med svetovalnimi delavci in vodstvom dobri, da veliko sodelujejo. Iz podatkov se da razbrati, da je svetovalna služba na šoli ne le koristna ampak nujno potrebna.

Šolska svetovalna služba je podsistem, ki je v izraziti manjšini in pa brez formalne moči. Poudariti pa je potrebno, da ima pomembno neformalno moč, to je strokovno znanje, veliko količino informacij, povezanost z zunanjimi institucijami, dobro povezanost z vsemi podsistemi v šoli, še posebno z učenci. Velikokrat služi kot strelovod v nesporazumih med učitelji in učenci ali učitelji in starši.

V raziskavi Resman s sodelavci (1999) navaja, da je za svetovalne delavce najpomembnejša naloga neposredno delo s posameznimi učenci ali skupinami, ki potrebujejo posebno, dodatno pomoč, in vključevanje učiteljev v uresničevanje svetovalnih načrtov, da bi bil pouk bolj po meri otrok.

Starši, še posebno v zadnjem času, postajajo vse bolj pomemben podsistem šole v obliki sodelovanja preko pričakovanj, stališč, idej in različnih oblik pomoči. Dostopne so jim informacije o delovanju šole, njihovih otrok, lahko se vključijo v delo šole, vendar ob jasno začrtanih mejah problematike. Delo s starši je posebno področje dela šolske svetovalne službe, kjer velja odnos spoštovanja, sodelovanja, dogovarjanja, dopolnjevanja in skupnega iskanja. Starši so najpomembnejši dejavnik pri vzgoji otrok in sodelovanje staršev s šolo je najpomembnejše, ko se otrok znajde v stiski, ko ne more uspešno delati, ko učitelj ne more več otroku zagotoviti spodbudnega okolja ali ko starši ne znajo več ali ne morejo pomagati. Mnoge težke situacije so rešljive šele, ko se začnejo reševati skupaj z vsemi udeleženi v problemu (Čačinovič Vogrinčič 1999: 175).

Čačinovič Vogrinčič (1999: 176) trdi, da moramo ustvariti prostor za konflikt, če sodelovanje s starši jemljemo resno. Sodelovanje in skupno iskanje s starši odpira konflikte, ki postavljajo nova vprašanja o razmejevanju kompetentnosti, hkrati pa o sposobnosti za razreševanje konfliktov z dogovori in pogajanjem.

1.2.1.4 SOCIALNO DELO V SVETOVALNI SLUŽBI

»Pri socialnem delu gre za reševanje socialnih problemov skupaj z ljudmi in skupaj ni okrasni dodatek definiciji, temveč doktrinarna postavka in temeljno vodilo za ravnanje (Čačinovič Vogrinčič 1999: 182).«

Socialno delo v šoli je del vzgojno-izobraževalnega procesa in je namenjeno izboljšanju in poglobljanju vzgojno-izobraževalnega dela. Poglavitni cilj je spremljanje otroka in pomoč v njegovem razvoju predvsem takrat, ko prihaja do ponavljajočih se težav ali zapletov. Delo je tudi preventivno naravnano in namenjeno vsem učencem.

Nina Mešl (2005: 15) vidi prispevek socialnega dela v šolski svetovalni službi v vzpostavitvi in vzdrževanju delovnega odnosa, ki zagotavlja soudeležnost v svetovalnem procesu, sodelovanje pri soustvarjanju rešitev, ki temelji na perspektivi moči in etiki udeležnosti in tako vedno znova ustvarja prostor za vsakega posameznika in njegovo enkratnost.

Svetovalna služba je interdisciplinarno zasnovana z različnimi strokovnimi profili, ki temeljijo na povezanosti pedagoških, psiholoških in socialnih področij, kjer si vsak posamezni svetovalni delavec prizadeva, da v skladu s svojo strokovno usposobljenostjo čimbolj jasno opredeli svoj vsakokratni delež oziroma prispevek v projektu pomoči in sodelovanja. Vsi svetovalni delavci, vsi strokovni delavci so opremljeni, da opravljajo to nalogo. Vsaka stroka pa ima svojo doktrino »mobilizacije strokovnih in človeških moči«, vsaka svojo definicijo »pomoči in podpore« in vsaka svoj specifični delež za »zagotavljanje optimalnih pogojev za razvoj in napredovanje v razvoju in učenju (Čačinovič Vogrinčič 1999).«

Socialni delavec je eden izmed strokovnih delavcev, ki deluje v teamu ali samostojno. Njegove vloge in naloge so mnogovrstne. Ustvarja nove mreže za pomoč učencem ter deluje z vsemi, ki jih problem, do katerega je prišlo, zadeva. Ne more se omejiti zgolj na eno vlogo, temveč se mora usposobiti za več vlog. Tako lahko skupaj z uporabnikom izbere tisto vlogo ali več vlog, ki bodo primerne za rešitev problema. Lüssi (1990: 92–94) načine ravnanja v socialnem delu razdeli na šest vlog: svetovanje, pogajanje, interveniranje, zastopanje, priskrbovanje in oskrbovanje.

Lüssi (prav tam) piše, da socialni delavec pristopa k reševanju problema vedno s pogajanjem, če pa ta niso možna, nastopa socialni delavec kot posrednik v pogajanjih med različnimi udeleženci v problemski situaciji. Nekatere vloge in naloge socialnega delavca v šoli predstavljajo predvsem delo z učenci, npr. skupinsko delo psihosocialnega učenja (izvajanje socialnih iger, mladinskih delavnic), in z njihovimi družinami (individualno delo s starši obravnavanih otrok, obiski na domu, če starši ne pridejo v šolo in je stik z njimi nujen). Druge se nanašajo na delo znotraj šolskega sistema, na delo s šolskim osebjem, kjer je pomembno sodelovanje socialnega delavca z učitelji in ravnateljem (pogovor z učiteljem o obravnavanih učencih, sodelovanje z njimi pri odkrivanju otrok z motnjami), pri tem pa je potrebno posvetovanje, zagovorništvo, učenje veščin, svetovanje ter vzpostavljanje zaupnega odnosa.

Pomembno je tudi stalno sodelovanje z drugimi ustanovami (Centri za socialno delo, Organizacije/društva za pomoč mladim...).

Gabi Čačinovič Vogrinčič (1999: 185) piše, da posebno področje socialnega dela zajema delo s starši – socialno svetovanje. Šola potrebuje sodelovanje s starši tam, kjer učenec ne more uspešno delati, kjer učitelj sam otroku ne more zagotoviti spodbudnega okolja, ko starši sami ne znajo ali ne morejo pomagati. Mnoge težave rešijo šele, ko se jih lotijo reševati skupaj. So problemi in naloge, pri katerih v svetovalni službi potrebujemo dogovor z enim ali obema staršema in so naloge, pri katerih potrebujemo dogovor s celo družino. Takrat govorimo o socialnem delu z družino. »To ni družinska terapija, to je kompleksna psihosocialna pomoč pri reševanju otrokove in družinske stiske, ki se veže na šolo (Čačinovič Vogrinčič 2006: 88).«

Lüssi (1991; po Čačinovič Vogrinčič 1999: 185) poudarja, da je za socialno svetovanje pomemben vsakdanji okvir, vsakdanji jezik. Strokovni jezik mora biti razumljiv. Strokovni odnos, kot ga definira socialni delavec, je poseben v svoji eksplicitni usmerjenosti k reševanju problemov, sicer pa je razviden, obvladljiv, uporabnik ostaja kompetenten.

1.2.1.5 DELO ŠOLSKE SVETOVALNE SLUŽBE

Če se pri otroku opazijo spremembe v vedenju oziroma stori kakšen prekršek v šoli ali njeni najbližji okolici, ga napotijo k socialnemu delavcu. Pogosto so učitelji tisti, ki povedo o svojih opažanjih, kaj se z otrokom dogaja; lahko pa socialni delavec to izve zunaj šolskega okolja ali neposredno sam zazna spremembe v vedenju ali pa mu otrok sam pove, kaj se dogaja.

Po Gabi Čačinovič Vogrinčič... [et al.] (2008: 18,19) delo šolskega svetovalnega delavca obsega:

Delo z vodstvom

Svetovalni delavec sodeluje z vodstvom največkrat z namenom preučevanja učnih in vzgojnih procesov v sistemu konkretne šole, z namenom načrtnega poseganja v te procese. Poudarek je na posvetovalnem delu z vodstvom ob upoštevanju načela strokovne avtonomnosti,

aktualnosti, razvojne usmerjenosti, načela interdisciplinarnosti, strokovnega sodelovanja in povezovanja ter načela sodelovanja v svetovalnem odnosu.

Delo z zunanjimi ustanovami

Vključuje delo z vrtci, drugimi osnovnimi in srednjimi šolami, s svetovalnimi centri, z zdravstvenimi domovi ter drugimi ustreznimi zdravstvenimi ustanovami in organizacijami, z Zavodom RS za zaposlovanje, s centri za socialno delo ter drugimi ustreznimi socialno-varstvenimi ustanovami in organizacijami, z Zavodom RS za šolstvo idr., upošteva predvsem načelo celostnega pristopa, načelo strokovne avtonomnosti, načelo interdisciplinarnosti, strokovnega sodelovanja in povezovanja.

Delo z učenci

Lahko je individualno ali skupinsko. Pri delu z učenci se v prvi vrsti izhaja iz načela dobrobiti, prostovoljnosti in zaupanja, načela celostnega pristopa in načela sodelovanja v svetovalnem odnosu, poudarjeni pa sta predvsem preventivna dejavnost in intervencija (nudenje pomoči).

Delo z učitelji

Prav tako je lahko individualno ali skupinsko. V proces reševanja in preprečevanja težav vstopajo vsak s svojim posebnim znanjem in vedenjem, zato je poudarek na posvetovalnem delu z namenom preventive ali intervencije, skupnega načrtovanja, izvajanja in evalvacije dela na šoli. Vodilo svetovalnemu delavcu pri skupnem delu z učitelji so predvsem načelo interdisciplinarnosti, načelo celostnega pristopa in načelo sodelovanja v svetovalnem odnosu.

Delo s starši

Je individualno ali skupinsko. Poudarek pri delu s starši je na posvetovalnem delu s ciljem preventive ali intervencije in načrtovanja, pomembnega za šolsko delo. Pri delu s starši se svetovalni delavec ravna v prvi vrsti po načelu zaupnosti in prostovoljnosti, po načelu celostnega pristopa in po načelu sodelovanja v svetovalnem odnosu.

Čačinovič Vogrinčič (2006: 88, 96) pravi, da se za socialno delo z družino odločimo takrat, ko potrebujemo mobilizacijo te pomembne naravne mreže, ki najprej otrokom in potem tudi drugim udeleženiim v problemu omogoči novo učenje in nove izkušnje za spoštovanje sebe in

drugih ljudi. Povabimo vse člane družine, da prispevajo svoj delež k rešitvi nastalega problema. To pomeni, da delovni odnos zajame vse, ki sestavljajo družino, hkrati pa mora biti zagotovljen vsakemu posebej in vsem skupaj.

Družina je za otroka torej pomembna naravna mreža, vendar ni edina. Otrok oziroma mladostnik ne živi samo v družini in na njegovo življenje ne vplivajo zgolj starši. Zato je potrebno mobilizirati vse njegove socialne mreže. Čačinovič Vogrinčič (2006: 98) meni, da je socialna mreža za otroka lahko vir moči, prijateljstva, samospoštovanja, lahko pa je tudi vir stresov, pritiskov, izkoriščanja in zlorabe, kar pa je pomembna ovira za dober razplet problema. Pomembna naloga socialnega dela je odkrivanje, raziskovanje, mobilizacija otrokove socialne mreže, pri tem mislim na neformalne, naravne socialne mreže. Celotna socialna mreža otroka oziroma mladostnika je dragocen udeleženec v projektu pomoči. Člane te socialne mreže je potrebno povabiti, da postanejo udeleženi v problemu, da prispevajo podporo in rešitev.

Gillighan (1999: 86–87; po Čačinovič Vogrinčič 2006: 100) povzame možne naloge strokovnjaka, strokovnjakinje, ki dela s socialnimi mrežami:

- narisati zemljevid, določiti, kdo so člani socialne mreže;
- ugotoviti, kdo so ključni člani, kdo so sodelujoči strokovnjaki, in opozoriti na potencial mreže;
- pridobiti relevantne informacije v razgovorih s posameznimi člani, posvetovanja individualno ali v skupini;
- pogajanje in mediacija za vzpostavljanje sodelovanja in pomoči za otroka ali izboljšanje sodelovanja;
- mediacija med ključnimi člani mreže in strokovnjaki;
- zbiranje članov mreže, da bi se skupaj dogovorili o zadevah v prid otroka;
- pomoč pri krepitvi identitete mreže s podporo, ritualom in praznovanjem;
- povezovanje socialne mreže s »tretjimi« - športnim društvom, otroško in mladinsko organizacijo itn.;
- prestreči negativen vpliv mreže oziroma zaščititi ali okrepiti otroka.

Gabi Čačinovič Vogrinčič (2006: 85, 86) pravi, da potrebuje šola sodelovanje s starši na dveh ravneh. Na prvi ravni nagovarja starše za sodelovanje pri delu šole, kjer potrebuje njihovo ustvarjalnost, njihovo povezanost v skupnost, katere del je šola, včasih njihovo materialno

pomoč, njihov delež v načrtovanih akcijah, vseskozi pa nenehen ustvarjalni pogovor – od roditeljskih sestankov prek govorilnih ur do sveta staršev. Na drugi ravni šola potrebuje sodelovanje staršev tam, kjer učenec potrebuje pomoč. Mislim na vse tiste situacije stiske, ko otrok ne more uspešno delati, ko učitelj ne more več zagotoviti otroku spodbudnega okolja, ko starši sami ne znajo več ali ne morejo pomagati. Številne težke situacije so rešljive šele, ko jih začnejo reševati vsi udeleženi v problemu skupaj.

Čačinovič Vogrinčič (2006: 87, 90) meni, da je pomoč učencem, učiteljem in staršem, ki so se znašli v zapleteni situaciji otrokovega neuspeha, nedvomno naloga svetovalnih služb, ki so mesto mobilizacije za projekt iskanja rešitev za otrokove stiske. Šola lahko vedno znova spodbudi, strokovno podpre in zaveže vse odrasle, ki sooblikujejo otrokovo življenje v šoli, da utemeljijo svoje delo in sodelovanje v dialogu in sodelovanje z učencem. Učenec mora biti aktivni udeleženec tako učnega procesa kot procesa pomoči. Učitelji, razredniki, šolska svetovalna služba pa morajo povečati dostopnost za učence in pomagati učencem, da to dostopnost prepoznajo in uporabijo.

2. PROBLEM

Delo z mladimi me že od nekdaj zanima in navdušuje. Predvsem delo z osnovnošolsko populacijo. V času mojega študija sem imela možnost, žal samo eno leto, biti v stiku z mladimi ljudmi. In sicer z učenci, ki imajo učne težave.

Z vpisom na Fakulteto za socialno delo, sem v prvi meri želela pridobiti znanje o otrocih in mladostnikih. Bolj ko se mi je študij iztekal in bolj ko sem razmišljala o temi za diplomsko delo, bolj prepričana sem bila, da bom pisala o osnovnošolski mladini.

Pobuda za temo mi je bil Projekt z naslovom: *Učenci in dijaki v tveganih življenjskih situacijah: strategije obvladovanja tveganih življenjskih slogov v šoli in doma*, ki poteka na Fakulteti za socialno delo. Ko sem na usposabljanju za sodelavce na terenu izvedela več o samem projektu in preizkusu vprašalnikov (pilotska faza), sem vedela, da bo to tema, o kateri bom pisala v svoji diplomski nalogi.

Po seznanitvi o poteku raziskave sem se podala na teren. Najprej sem morala izbrati osnovno šolo, na kateri bom opravila vse zahtevane obveznosti. Izbrala sem si osnovno šolo v bližini mojega kraja. Predvideno je bilo, da se izbere šole, ki se nahajajo v infrastrukturo dobro razvitem okolju in šole v slabše razvitem infrastruktornem okolju. Sama sem si izbrala podeželsko šolo, ki spada med manjše šole. To šolo sem si izbrala iz dveh razlogov. Prvi je ta, da imajo v svetovalni službi zaposleno socialno delavko, kar je edini primer v moji regiji. Drugi razlog je ta, da je šola zelo odprta in se radi odzovejo povabilu k sodelovanju v različnih raziskavah in radi pomagajo študentom, ki morajo dobiti podatke za svoje diplomske naloge. Ni pomembno, ali ima šola od tega korist, kot v tem primeru, ali pa ima od tega korist samo nekdo drug.

Z vključitvijo v projekt sem prispevala svoj majhen del k izvedbi le-tega. Kar je zame še posebno pomembno, je to, da od raziskave nimam koristi samo jaz, temveč tudi šola, na kateri sem jo opravila. Vse šole, ki so vključene v raziskovalni projekt, bodo na koncu dobile končno poročilo. Poleg tega morajo šole do 1. junija 2009 sprejeti vzgojne načrte šole, kar pomeni, da bo šolam ta raziskovalni projekt v pomoč pri oblikovanju ali oceni tega načrta.

Cilj moje raziskave je ugotoviti,

- kateri so tisti dogodki, ko se učenci počutijo v stiski, v nevarnosti, imajo občutek, da so izpostavljeni nečemu ali da delajo nekaj narobe,
- okolje, v katerem se zgodijo te situacije (v času pouka, v prostem času, ali v domačem okolju),
- kaj se je dogajalo v času tega dogodka, kje natančno se je zgodil, kdaj se je zgodil in kdo je bil vpleten,
- kakšno vlogo imajo v konkretnih situacijah učenci, kakšno starši in kakšno učitelji.

Odgovore na ta vprašanja sem želela dobiti na Osnovni šoli Frana Kocbeka v Gornjem Gradu. Šola se nahaja v Zgornji Savinjski dolini in je v tekočem šolskem letu prešla na program »čiste devetletke«. V tem šolskem letu osnovno šolo Gornji Grad s podružnicami obiskuje skupaj 234 učencev. Skupaj imajo 17 oddelkov.

Vizija Osnovne šole Gornji Grad se glasi: *Rastemo skupaj, za majhne in velike, za danes in jutri. Med seboj se spoštujemo, si zaupamo in si pomagamo. S pisano ponudbo rišemo prihodnost.*

3. METODOLOGIJA

3.1 VRSTA RAZISKAVE

- kvalitativna

Raziskava je kvalitativna, kar pomeni, da je sestavljena iz »osnovnega izkustvenega gradiva, zbranega v raziskovalnem procesu, in besednih opisov, v katerih je to gradivo tudi obdelano in analizirano na beseden način brez uporabe merskih postopkov, ki dajo števila, in operacij nad števili (Mesec 1997).«

3.2 MERSKI INSTRUMENT IN VIRI PODATKOV

Merska instrumenta sta polstrukturirani vprašalnik za učence in njihove starše, s katerim sem opravila fokusne skupine, ter intervju za svetovalnega delavca in razrednika.

Oba merska instrumenta sta bila že v naprej pripravljena, in sicer v okviru zgoraj omenjenega projekta, ki poteka na Fakulteti za socialno delo.

3.3 POPULACIJA

V raziskavo sem vključila naslednje akterje:

- osmi razred devetletke na Osnovni šoli Gornji Grad v šolskem letu 2008/2009
- starše učencev tega razreda
- razredničarko tega razreda
- svetovalno delavko na Osnovni šoli Gornji Grad.

3.4 ZBIRANJE PODATKOV

Prvi kontakt z omenjeno šolo sem opravila kar po telefonu. Poklicala sem ravnateljico in ji razložila za kaj gre, kako bi potekala celotna raziskava, kaj pričakujem od njih in seveda kaj bo od tega imela šola. Ravnateljica je bila zelo prijazna, postavila mi je še par vprašanj in mi obljubila, da bo njihova šola sodelovala v raziskavi.

Potrebnih je bilo kar nekaj usklajevanj glede izvedb fokusnih skupin. Vendar se moram zahvaliti ravnateljici, ker je bila zelo razumevajoča in je iskala termine in se dogovarjala, kdaj bo izvedba teh skupin možna.

Pri sami izvedbi fokusnih skupin nisem imela kakšnih večjih težav. Staršev se je odzvalo zelo malo, skupaj samo pet, vse so bile mame. Hkrati jih je bilo ravno dovolj, da sem fokusno skupino lahko izvedla. Dogovorili smo se za dan, ko so na šoli potekale govorilne ure. Pričakovala sem, da bo takrat obisk nekoliko večji. Že prej mi je ravnateljica povedala, da bom kar težko dobila večino staršev.

Fokusno skupino z otroki sem opravila med njihovo razredno uro. Prijazna razredničarka je na prošnjo ravnateljice to dragoceno uro z veseljem odstopila. Tisto uro je bilo v razredu trinajst učencev, osem deklet in pet fantov. Razredničarka me je že pred uro opozorila, da bodo učenci verjetno kar odprti za odgovarjanje. Lahko pa, da bodo na začetku malo zadržani in naj me to ne ustavi. O tej, malo drugačni razredni uri, se je z njimi že pred tem pogovorila, tako da jih ni čakalo presenečenje.

Še isti dan, ko sem opravila fokusno skupino z učenci, pa sem lahko opravila tudi intervju s svetovalno delavko in razredničarko osmega razreda. Ker nisem imela možnosti teh dveh intervjujev snemati, sem si odgovore sproti zapisovala. Takoj, ko sem prišla domov, pa sem jih prepisala.

3.5 OBELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Analizo empiričnega gradiva sem opravila s kvalitativno analizo.

Izbor relevantnih delov besedila

Za vsako tvegano situacijo sem posebej oblikovala tabelo. V to tabelo sem vnesla odgovore, ki sem jih dobila pri izvedbi dveh fokusnih skupin ter dveh intervjujev in iz teh odgovorov že izpisala dele besedila, ki so odgovarjali na zastavljena vprašanja.

Nato sem ponovno za vsako tvegano situacijo oblikovala tabelo, v katero sem vsaki izjavi pripisala pojem (kodo), ki je najbolj izražal bistvo te izjave.

Ureditev izjav po kodah in združevanje v kategorije

Besedilo sem razdelila glede na to, kako pogosto so bile omenjene situacije tveganja. Ponovno sem oblikovala tabele, ter v njih združila izjave akterjev, ki so se nanašale na isto situacijo tveganja.

Celotna analiza obdelave podatkov je prikazana v prilogi na koncu te diplomske naloge.

4. REZULTATI

Nasilje med vrstniki

Nasilje med vrstniki je po mnenju vseh akterjev, staršev, svetovalne delavke, razredničarke in učencev samih, tvegana situacija, ki so ji izpostavljeni učenci. Znotraj le-te so določena odstopanja. Vsi so kot najnevarnejše okolje, kjer se nasilje med vrstniki dogaja, navedli šolo, starši pa so izpostavili tudi prosti čas. Pri nasilju gre tako za verbalno kot tudi fizično nasilje, pri čemer so šolski delavci kot fizično nasilje navedli odrivanje, brcanje ter manjše udarce.

Do nasilja prihaja v samih prostorih šole ter v njeni okolici. Otroci, razredničarka ter svetovalna delavka so omenjali predvsem prostore znotraj šole, starši pa so izpostavili tudi okolico šole ter šolsko igrišče. Svetovalna delavka je edina izpostavila, da se verbalno nasilje pojavlja med malico v jedilnici. Razredničarka je edina omenila telovadnico, kjer prihaja do fizičnega nasilja.

Starši so omenjali, da do nasilja prihaja predvsem izven časa pouka, to je med počitnicami in zvečer. Učenci, razredničarka ter svetovalna delavka pa so bolj izpostavili čas med šolskim letom, in sicer, ko so učenci v šoli.

Pri tem, kdo je v nasilje vpleten so učenci, razredničarka ter svetovalna delavka omenjali zgolj učence te osnovne šole. Starši pa so izpostavili tudi mlade, ki ne obiskujejo osnovne šole. To so po njihovem mnenju mladi iz drugih vasi ter dijaki srednjih šol.

Razredničarka in svetovalna delavka sta enotnega mnenja, da imajo učenci težave pri samokontroliranju, tako pri fizičnem nasilju kot tudi pri verbalnem izražanju (*»Ne znajo se kontrolirati, sošolca kar napadejo«*). Pri fizičnem nasilju je po mnenju svetovalne delavke problem občutek moči in pomembnosti učencev. Učenci pa so problem videli predvsem v pomanjkanju samozavesti, v tem, da se ne znajo postaviti zase, da se s krivdo sprijaznijo (*»Tepec sem še naprej«*). Pri starših je zaznati strah, kaj se z njihovim otrokom dogaja, ter občutek, da jim preveč zaupajo (*»Včasih se mi zdi, da otroka sploh več ne poznam dobro in mu preveč zaupam«*). Razredničarka ima težave pri komuniciranju z učenci ter umiritvijo situacije. Pri fizičnem nasilju je po njenem mnenju problem v tem, ker ne ve, kako se odzvati na takšne situacije.

Učenci so izpostavili, da nasilja med vrstniki nikakor ne odobravajo, če pa do njega pride, se postavijo na stran nedolžnega, kar je povedala tudi svetovalna delavka. Podobno so razmišljali tudi starši, ki menijo, da nasilnežev ne naznanijo zato, da se ne bi situacija ponovila. Razhajanja so se pojavila pri mnenju razredničarke in svetovalne delavke. Prva pravi, da sošolci nasilnega učenca pustijo pri miru, druga pa, da ga skušajo umiriti. Pri tem, komu učenci povedo za nasilje, so starši mnenja, da prijateljem ali v nujnih primerih doma. Svetovalna delavka meni, da povedo v šoli razredniku ter svetovalnemu delavcu. In prav svetovalnemu delavcu bi, po mnenju učencev in njihovih staršev, morali povedati, ko pride do nasilja. Ugotovila sem, da se pri pojavu nasilja vključi tudi starše, saj so vsi akterji, razen otrok, povedali, da pridejo v šolo na pogovor in se hkrati z otrokom pogovorijo tudi doma. Starši se prav tako pogovorijo z drugimi starši ali se obrnejo na Center za socialno delo. Da je vzgoja v domačem okolju pomembna, so omenili starši in prav tako razredničarka (*»Vzgoja doma je pomembna. Starši si prizadevamo, že od otroštva svoje otroke vzgajati po svojih močeh«*). Starši menijo, da bi se morali s svojimi otroki več pogovarjati. Da bi v določenih primerih morali starši poiskati strokovno pomoč, pa menita svetovalna delavka ter razredničarka. Učitelji v primeru fizičnega nasilja, po mnenju razredničarke in svetovalne delavke, vedno posredujejo. Prav tako sta obe izpostavili, da vključijo tudi svetovalno službo. Učenci in starši so mnenja, da se učitelji pogovorijo z učenci in prav tako z njihovimi starši. Učitelji bi morali biti v šoli, po mnenju staršev, bolj strogi, tako glede vzgoje kot tudi glede nadzora po šoli. Skupaj z učenci so mnenja, da bi nasilne učence morali ustrezno kaznovati (*»Kazni v šoli bi jih po mojem mišljenju prej spametovale«*). Svetovalna delavka meni, da bi nekateri učitelji morali imeti večjo avtoriteto. Razredničarka misli, da bi se morali učitelji seznaniti z novimi metodami dela z nasilnimi učenci (*»Glede na to, da je v šoli vedno več problematičnih otrok, bi bilo prav, da bi se učitelji naučili praktičnih primerov pravilnega pristopa v takih situacijah«*).

Tabela 4.1: Nevarnosti in posledice nasilja med vrstniki

NEVARNOST/POSLEDICA	CITAT/TRDITEV
Težave pri samokontroliranju	<i>»Ne znajo se kontrolirati. Sošolca kar napadejo.«</i>
Občutek moči in pomembnosti	<i>»Pri fizičnem nasilju gre za občutek moči in pomembnosti.«</i>
Pomanjkanje samozavesti	<i>»Primanjkuje jim samozavesti.«</i>
Se ne znajo postaviti zase	<i>»Kar pustijo, da jih drugi tepejo.«</i>
Sprijaznijo se s krivdo	<i>»Tepec sem še naprej.«</i>
Težave pri komuniciranju in umiritvi situacije	<i>»Glede na to, da je v šoli vedno več problematičnih otrok, bi bilo prav, da bi se učitelji naučili praktičnih primerov pravnega pristopa v takih situacijah.«</i>

Hoja/vožnja po cesti brez pločnika

To je situacija, ki se zdi tvegana učencem. Na cesti, ki nima pločnika, se le-ti počutijo ogrožene, saj so vozniki na pešce, kolesarje in motoriste premalo pozorni. Še posebno se bojijo voznikov, ki so pod vplivom alkohola, ter voznikov z neprilagojeno hitrostjo ter tistih, ki ne upoštevajo prometnih predpisov (*»Oseba iz sosednje vasi vedno vozi pijana. Ko sem jaz na cesti, se bojim, da se bo ravno takrat pripeljala mimo in se zaletela vame«*). Učenci so kot problem izpostavili nesreče, do katerih lahko pride, če srečajo takšne voznike, ter posledice, ki se lahko končajo z invalidnostjo in celo smrtjo (*»Lahko se zaleti vame in takoj umrem na kraju ali pa pristanem na vozičku«*).

Učenci poskušajo biti na cesti oziroma ob njej previdni. Uporabljajo čelado, kadar so na kolesu ali motorju (*»Pri vožnji vedno uporabljam čelado, s tem si zaščitim glavo«*). Poskušajo biti pozorni na prehitre voznike, katerim se umaknejo s ceste (*»Skočim s ceste, če vidim, da nekdo divja po njej«*). O neprevidnih in nevarnih voznikih opozorijo tudi starše.

Vsi so mnenja, da bi lahko za svojo varnost še kaj storili. Lahko bi na primer prosili starše, da jih pospremi.

Tudi starši poskrbijo, da bi bili otroci na cesti bolj varni, s tem, da jim kupijo primerno opremo (čelado), po potrebi pa sami opozorijo voznike na večjo previdnost na cesti (*»Mama je že enkrat opozorila eno osebo, da naj vozi bolj počasi, ker ogroža nas otroke«*).

Po mnenju učencev bi starši lahko dali pobudo, da se zgradijo pločniki, ki bi bistveno pripomogli k varnosti učencev.

Iz odgovorov sem izvedela, da tudi šola naredi nekaj na tem področju. Učenci sami pravijo, da se v šoli pogovarjajo o pravilnem obnašanju na cesti, torej govorijo o preventivi. Hkrati pa je šola poskrbela, da učence šolski avtobus pripelje in jih pride iskati pred samo šolo.

Tabela 4.2: Nevarnosti in posledice hoje/vožnje po cesti brez pločnika

NEVARNOST/POSLEDICA	CITAT/TRDITEV
Prometne nesreče	<i>»Oseba iz sosednje vasi vedno vozi pijana. Ko sem jaz na cesti, se bojim, da se bo ravno takrat pripeljala mimo in se zaletela vame«</i> .
Invalidnost, smrt	<i>»Lahko se zaleti vame in takoj umrem na kraju ali pa pristanem na vozičku«</i> .

Nasilje v družini

Pri nasilju v družini, ki so ga za tvegano situacijo navedli učenci, gre za fizično nasilje zaradi slabih ocen ter fizično nasilje zaradi alkoholizma v družini. Ta vrsta nasilja se dogaja doma, predvsem zvečer in ponoči (*»Ko smo zvečer prišli domov, je fotr ponorel, ker je bil zelo pijan. Hotel me je potegniti s postelje in udariti. Sam sem se branila, tako da sem ga zbrcala stran od sebe«*).

Tam, kjer so za nasilje krive ocene, prihaja do laganja, ter prikrivanja ocen staršem (*»Včasih kakšno slabo oceno kar zamolčim ali pa rečem, da sem dobila vsaj dvojko«*). Učence je strah priti domov, če so dobili slabo oceno. Kjer pa je za nasilje kriv alkoholizem, so učenci kot problem izpostavili slabe medsebojne odnose in nezaupanje v družini (*»S starši se ne moreš toliko pogovarjati, sploh pa ne o vsaki stvari. Tudi jim ne moreš zaupati, čeprav ti kaj obljubijo«*). Prav tako jim problem predstavlja sram pred sošolci (*»Ne upam si povabiti domov sošolk, ker ne vem, kdaj bo prišel domov fotr in v kakšnem stanju bo«*). Zaradi slabših

razmer doma se učenci ne morejo vedno učiti in posledica tega so slabe ocene (*»Če se ne moreš učiti doma, greš v šolo nepripravljen in dobivaš slabe ocene«*). Učenci pa se zavedajo tudi posledic alkoholizma. Izpostavili so cirozo jeter, raka in prezgodnjo smrt (*»Če preveč piješ, lahko pride do ciroze jeter, dobiš lahko tudi raka, zaradi tega pa lahko umreš še mlad«*).

Učenci se pred fizičnim nasiljem v družini fizično branijo, hkrati pa povedo drugemu od staršev, če ni udeležen. Med sabo se strinjajo, da bi lahko povedali tudi v šoli svetovalni delavki.

Učenci so s strani enega od staršev fizično zavarovani oziroma jih le-ti poskušajo zavarovati. V enem primeru pa je starš poklical tudi policijo.

Učenci se strinjajo, da bi v primeru alkoholizma morali starši na zdravljenje ali pa bi se morali vsaj začeti pogovarjati o zdravljenju. Starši bi prav tako, po mnenju učencev, morali policijo poklicati takoj, ko pride do fizičnega nasilja (*»Starši bi morali policijo poklicati že prej, saj to ni bilo prvič«*).

V šoli o nasilju v družini ne vedo. Če pa bi vedeli, bi se lahko s starši o tem pogovorili. Prav tako bi učence bolje razumeli, kadar pridejo v šolo nepripravljeni oziroma brez narejenih nalog. Za te učence bi lahko uvedli napovedano spraševanje.

Tabela 4.3: Nevarnosti in posledice nasilja v družini

NEVARNOST/POSLEDICA	CITAT/TRDITEV
Laganje in prikrivanje ocen	<i>»Včasih kakšno slabo oceno kar zamolčim ali pa rečem, da sem dobila vsaj dvojko.«</i>
Strah iti domov	<i>»S strahom grem domov, ker ne vem, kaj bo.«</i>
Slabi medsebojni odnosi	<i>»S starši se ne moreš toliko pogovarjati, sploh pa ne o vsaki stvari. Tudi jim ne moreš zaupati, čeprav ti kaj obljubijo.«</i>
Nezaupanje v družini	<i>»S starši se ne moreš toliko pogovarjati, sploh pa ne o vsaki stvari. Tudi jim ne moreš zaupati, čeprav ti kaj obljubijo.«</i>
Sram pred sošolci	<i>»Ne upam si povabiti domov sošolk, ker ne vem, kdaj bo prišel domov fotr in v kakšnem stanju bo.«</i>
Slabe ocene	<i>»Če se ne moreš učiti doma, greš v šolo nepripravljen in dobivaš slabe ocene.«</i>
Ciroza jeter, rak, prezgodnja smrt	<i>»Če preveč piješ, lahko pride do ciroze jeter, dobiš lahko tudi raka, zaradi tega pa lahko umreš še mlad.«</i>

Hoja po temnih ulicah – zasledovanje

Učence je strah hoditi po neosvetljenih ulicah (*»Spreleti me srh, ker vidim le pot pred sabo in ničesar drugega okoli sebe«*), saj se bojijo, da bi jih zasledovala kakšna neznana oseba. Pri tem so izpostavili skupino fantov. Strinjajo se, da bi lahko imele te neznane osebe slabe namene. Lahko bi jim vsiljevale droge ali alkohol, lahko bi jih ugrabili ali pa tudi posilili (*»Grozno mi je, kot v kakšni grozljivki. Še posebej pa se bojim, če so okoli mene starejši fantje. Nikoli ne veš, kakšne namene imajo. Lahko me posilijo ali pa ugrabijo in odpeljejo ne vem kam. Lahko pa me prisilijo, da zaužijem kakšno drogo, alkohol«*).

Najbolj nevarno se jim zdi v bližini gozdov, v parkih ter v okolici blokov in hiš. Predvsem je to zvečer, ko se stemni, ponoči ter zgodaj zjutraj.

Učenci se zaradi tega izogibajo temnim ulicam in raje uporabljajo razsvetljene poti. V nasprotnem primeru imajo zraven svetilko. Vedno imajo pri sebi tudi telefon (*»Telefon imam vedno s sabo. Z njim si lahko svetim pa še glasbo lahko poslušam, da mi ni tako grozno«*).

Učenci so mnenja, da bi lahko starši ta strah preprečili s tem, da bi jih prišli iskati in jim tako ne bi bilo potrebno hoditi peš po nerazsvetljenih poteh.

Tabela 4.4: Nevarnosti in posledice hoje po temnih ulicah

NEVARNOST/POSLEDICA	CITAT/TRDITEV
Vsiljevanje drog in alkohola	<i>»Lahko pa me prisilijo, da zaužijem kakšno drogo, alkohol.«</i>
Ugrabitev	<i>»Še posebej pa se bojim, če so okoli mene starejši fantje. Nikoli ne veš, kakšne namene imajo. Lahko me posilijo ali pa ugrabijo in odpeljejo ne vem kam.«</i>
Posilstvo	<i>»Še posebej pa se bojim, če so okoli mene starejši fantje. Nikoli ne veš, kakšne namene imajo. Lahko me posilijo ali pa ugrabijo in odpeljejo ne vem kam.«</i>

Prepovedane droge

Kot tvegano situacijo so starši navedli prepovedane droge. Bojijo se, da bi otroci začeli uporabljati droge, ki jih z lahkoto dobijo od starejših prijateljev, čeprav učenci drog ne odobravajo. Ta nevarnost preži na njih v prostem času, predvsem popoldne ter zvečer in sicer na šolskem igrišču ter v sami bližini doma. Starši pri otrocih vidijo problem prepovedanih drog v njihovi radovednosti (*»Zanima jih, kakšen je občutek, ko vzamejo drogo«*). Otroci se po mnenju staršev počutijo »frajerje«, starejši jih sprejmejo med sebe, tako se tudi otroci potem počutijo bolj odrasle (*»Droge poskusijo tudi zato, da bi jih starejši sprejeli v svojo družbo, s tem pa bi se počutili odrasli, zreli«*). Starši menijo, da učenci ne poznajo učinkov drog ter se ne zavedajo posledic uživanja le-teh, kljub temu, da vedo, da se o tem pogovarjajo v šoli z učitelji (*»Saj otroci ne vedo, kaj lahko prinesejo droge, sploh se ne zavedajo, kakšne posledice so to«*). Od svojih otrok pričakujejo, da bi o pojavljanju in uporabi drog povedali staršem, učiteljem ali svetovalnemu delavcu.

Starši se o tej temi pogovarjajo z otroki, hkrati pa jih tudi opazujejo, če bi prišlo do kakšnih sprememb pri njih. Redno se udeležujejo tudi sestankov na šoli, kjer bi izvedeli, če se kar koli dogaja z njihovim otrokom. Se pa strinjajo, da bi se bilo potrebno še več pogovarjati z njimi in biti še bolj pozorni na spremembe v vedenju.

Po mnenju staršev bi morali biti učitelji bolj pozorni, kaj se dogaja v šoli in okoli nje (*»Učitelji bi otroke morali med odmori in prostimi urami bolj nadzorovati. Recimo, kaj počnejo pred šolo, na igrišču«*).

Tabela 4.5: Nevarnosti in posledice uporabe prepovedanih drog

NEVARNOST/POSLEDICA	CITAT/TRDITEV
Počutijo se »frajerje«	<i>»Otroci mislijo, da so »frajerji«, če bodo poskusili droge.«</i>
Sprejeti med starejše	<i>»Droge poskusijo tudi zato, da bi jih starejši sprejeli v svojo družbo, s tem pa bi se počutili odrasli, zreli.«</i>
Počutijo se bolj odrasle	<i>»Droge poskusijo tudi zato, da bi jih starejši sprejeli v svojo družbo, s tem pa bi se počutili odrasli, zreli.«</i>
Nepoznavanje učinkov drog	<i>»Ne poznajo, kakšne učinke imajo droge.«</i>
Ne zavedajo se posledic uživanja drog	<i>»Saj otroci ne vedo, kaj lahko prinesejo droge, sploh se ne zavedajo, kakšne posledice so to.«</i>

Internet

Uporaba interneta je za starše tvegana situacija, saj na njem otroci preživljajo vse več prostega časa, sklepajo prijateljstva z neznanci ter pridobivajo velikokrat povsem napačne informacije (*»Na internetu iščejo razne informacije, odgovore na vprašanja, vendar pridobljene informacije niso vedno resnične, pravilne, dobre zanje«*). Internet uporabljajo doma, v svojem prostem času. Največkrat se to dogaja popoldne, ko so sami doma ali pa zvečer.

Otroci se zaradi tega manj družijo s svojimi prijatelji, čedalje več pa imajo virtualnih prijateljev. Ti neznanci, za katere sploh ne vedo, kdo so, lahko otroke izsiljujejo in se nad njimi verbalno izživljajo (*»Od otrok, predvsem deklet, lahko zahtevajo, da jim pošiljajo svoje slike. Tudi takšne, na katerih so pomanjkljivo oblečene, recimo v samem spodnjem perilu«*). Po mnenju staršev otroci povsem izgubijo občutek za čas in tako pozabijo na vse druge obveznosti.

Starši pri otrocih opažajo, da so odsotni z mislimi (*»Če ga kaj vprašam, me sploh ne sliši, mu moram ponoviti še enkrat ali dvakrat«*), da se zapirajo vase, začnejo popuščati v šoli, saj vse več časa preživijo za računalnikom (*»Še učiti se nima več časa, zato pa začnejo leteti slabe ocene. Ničesar drugega ni več tako pomembno kot ta računalnik«*).

Starši menijo, da otroci ne pošiljajo svojih slik in podatkov neznancem po internetu. So pa otroci staršem že povedali, ko je prišlo do zlorabe. Starši se strinjajo, da bi otroci morali čas preživljati v naravi, namesto, da so na internetu.

Starši so svojim otrokom že omejili uporabo interneta in se z njimi tudi pogovarjajo o nevarnostih, ki prežijo na internetu.

Izpostavili so, da bi morali otrokom blokirati določene internetne strani ali jih pri uporabi interneta nadzirati.

Tabela 4.6: Nevarnosti in posledice uporabe interneta

NEVARNOST/POSLEDICA	CITAT/TRDITEV
Preveč časa za računalnikom	<i>»Ničesar drugega ni več tako pomembno kot ta računalnik.«</i>
Sklepanje prijateljstev z neznanci	<i>»Dopisujejo si z neznanci in z njimi sklepajo tudi prijateljstva.«</i>
Pridobivanje napačnih informacij	<i>»Na internetu iščejo razne informacije, odgovore na vprašanja, vendar pridobljene informacije niso vedno resnične, pravilne, dobre zanje.«</i>
Popuščanje v šoli	<i>»Še učiti se nima več časa, zato pa začnejo leteti slabe ocene.«</i>
Odsotnost misli	<i>»Če ga kaj vprašam, me sploh ne sliši, mu moram ponoviti še enkrat ali dvakrat.«</i>
Zlorabe	<i>»Od otrok, predvsem deklet, lahko zahtevajo, da jim pošiljajo svoje slike. Tudi takšne, na katerih so pomanjkljivo oblečene, recimo v samem spodnjem perilu.«</i>

Nesodelovanje, nezainteresiranost

Gre za situacijo, ki jo je izpostavila razredničarka. Moti jo nesodelovanje, neposlušnost učenca osmega razreda (*»Učenec, ki je nasploh problematičen, med poukom ne posluša, ne sodeluje, hodi po razredu«*). Zaradi tega moti pouk, saj se to dogaja med samo uro slovenščine in se vleče skozi celo šolsko leto. Učenec želi, po mnenju razredničarke, na takšen način vzbuditi pozornost in biti v središču (*»Učenec nima ponotranjenih pravih vzorcev obnašanja v konfliktnih situacijah«*). Razredničarka je izpostavila, da ima učenec problem s hiperaktivnostjo.

Za razredničarko je to zelo moteče dejanje, saj ji onemogoča izvedbo učne ure (*»Onemogoča mi, da bi izvedla učno uro, kot sem si jo zastavila. Ker se mu moram veliko posvečati, mi zmanjkuje časa za druge. Včasih mi zmanjka časa za predelavo učne snovi«*).

Razredničarka pri ostalih učencih vidi, da so do njega razumevajoči, da ga pustijo pri miru, se mu smeji. So ga pa tudi že sami opozorili, da naj ne moti učne ure.

Starši se odzovejo povabilu šole in pridejo na pogovor. Prav tako pa se z učencem pogovorijo tudi sami doma. Lahko bi po mnenju razredničarke poiskali tudi strokovno pomoč psihologa.

Učitelji tega učenca znova in znova opozarjajo, dali so mu tudi dodatno delo, vključijo svetovalno službo in se posvetujejo s starši. Razredničarka je izpostavila, da bi se morali učitelji naučiti, kako pristopiti k učencem, ki imajo težave zaradi hiperaktivnosti in kako ravnati v primeru nesodelovanja in nezainteresiranosti (*»Kot razredničarka pogosto ne vem, kako reagirati v danih situacijah, kako mu pomagati«*).

Tabela 4.7: Nevarnosti in posledice nezainteresiranosti/nesodelovanja

NEVARNOST/POSLEDICA	CITAT/TRDITEV
Vzbujanje pozornosti	<i>»Učenec nima ponotranjenih pravih vzorcev obnašanja v konfliktnih situacijah.«</i>
Motenje pouka	<i>»Učenec, ki je nasploh problematičen, med poukom ne posluša, ne sodeluje, hodi po razredu.«</i>
Onemogočanje izvedbe učne ure	<i>»Onemogoča mi, da bi izvedla učno uro, kot sem si jo zastavila.«</i>

Preobremenjenost s šolskim delom

Preobremenjenost s šolskim delom je izpostavila zgolj svetovalna delavka in navedla, da se to nanaša tako na šolo kot tudi na dom. Po njenih izkušnjah so učenci preobremenjeni s šolskimi obveznostmi in zaradi tega pod stresom, v napetosti in s strahom gredo v šolo (*»Učenci imajo za vsak predmet veliko obveznosti, dela in domačih nalog. Predmetov pa je kar precej. Trudijo se, da bi te obveznosti naredili čim boljše, zato so pod stresom in v napetosti. Če ne opravijo naloženega dela, gredo s strahom v šolo ali pa pridejo k meni z vprašanjem, kaj naj naredijo, ker niso naredili vsega tako, kot bi morali«*). Predvsem se to kaže ob koncu ocenjevalnih obdobij ter ob koncu šolskega leta. Svetovalna delavka vidi problem za učence v tem, da so nenehno pod stresom, da jim zmanjkuje prostega časa (*»Popoldne pridejo pozno iz*

šole, nato pa veliko časa namenijo šolskemu delu, domačim nalogam, zato jim zmanjkuje časa za sprostitev«) in da se ne znajo oziroma ne zmorejo sprostiti (»Premalo časa si vzamejo za sprostitev in ga ne izkoristijo kvalitetno. V tem času gledajo televizijo, so na internetu, namesto da bi šli v naravo, na kolo, se nadihali svežega zraka«). Svetovalna delavka je izpostavila prevelika pričakovanja do otrok in prevelik pritisk nanje ter da prihaja med učenci do tekmovanja za boljše ocene.

Svetovalna delavka meni, da se učenci trudijo po svojih najboljših močeh. Veliko svojega časa vložijo v šolsko delo in velikokrat pridejo k njej, ko rabijo pogovor. Učenci bi si lahko, po njenem mnenju, bolje razporedili čas za šolsko delo in čas za počitek, saj mora biti vsakega dovolj. Izpostavila je, da bi jim pri tem morali pomagati starši, tako da bi skupaj šli v naravo, na sprehod, na kolo, saj bi bili potem bolj skoncentrirani za učenje.

Učitelji bi po mnenju svetovalne delavke morali obveznosti pri predmetih bolje razporediti čez celotno šolsko leto in ne vse pustiti za konec ocenjevalnega obdobja ali konec šolskega leta. S tem bi jim olajšali celotno zadevo (*»Zelo pomembno je, kako znajo učitelji razporediti obveznosti. Z dobro razporeditvijo lahko učence razbremenijo in jim olajšajo delo«*).

Tabela 4.8: Nevarnosti in posledice preobremenjenosti s šolskim delom

NEVARNOST/POSLEDICA	CITAT/TRDITEV
Stres, napetost	<i>»Trudijo se, da bi te obveznosti naredili čim boljše, zato so pod stresom in v napetosti.«</i>
S strahom gredo v šolo	<i>»Če ne opravijo naloženega dela, gredo s strahom v šolo ali pa pridejo k meni, z vprašanjem, kaj naj naredijo, ker niso naredili vsega tako, kot bi morali.«</i>
Zmanjkuje jim prostega časa	<i>»Popoldne pridejo pozno iz šole, nato pa veliko časa namenijo šolskemu delu, domačim nalogam, zato jim zmanjkuje časa za sprostitev.«</i>
Ne znajo, ne zmorejo se sprostiti	<i>»Premalo časa si vzamejo za sprostitev in ga ne izkoristijo kvalitetno. V tem času gledajo televizijo so na internetu, namesto da bi šli v naravo, na kolo, se nadihali svežega zraka.«</i>

5. RAZPRAVA

Rezultati kažejo, da je najbolj opazna tvegana situacija nasilje med vrstniki, saj so jo izpostavili vsi akterji v raziskavi, učenci, starši, pedagoški delavci ter svetovalna delavka. Učenci največkrat žrtve nasilja v šolskih prostorih in v okolici šole. Je pa očitna razlika, v katerih šolskih prostorih prihaja do nasilja. Največkrat se nasilje izvaja na šolskih hodnikih in v garderobi ter na šolskem igrišču. Raziskava je pokazala, da se nad učenci izvaja tako fizično kot verbalno nasilje. Pri fizičnem nasilju gre predvsem za odpiranje, brcanje, manjše udarce in pretep. Se pa obe vrsti nasilja izvajata med sošolci samimi ter s strani starejših in mlajših osnovnošolcev in prijateljev. Žorž (1997: 104) piše, da nasilno vedenje otroka skoraj nikoli ni njegov problem. Da je to le njegova neprimerna reakcija, neprimerno, za okolje nesprejemljivo odzivanje na neke hude notranje stiske. Podobnega mnenja je tudi Antončičeva (2005: 262), ki pravi, da na nasilno vedenje vplivajo različni dejavniki hkrati in da je nasilje večinoma posledica nerazrešenih socialnih težav in konfliktov.

Iz raziskave je razvidno, da na nasilje vpliva tudi družinska vzgoja. Olweus (1995: 26) je poudaril pomen družinskih dejavnikov na vedenje otrok. Eden izmed njih je uporaba moči. Več telesnega kaznovanja povzroča več agresivnih odzivov otroka na okolico. Dejstvo je, da se odraščajoči otrok največ nauči iz zgledov in izkušenj v svoji družini. Izkuštevno učenje je v tej fazi odraščanja zelo intenzivno. V vzgoji morajo starši najti ustrezno razmerje med vzpodbudo, zaščito in varnostjo ter zahtevnostjo. Zahteve oziroma omejitve staršev pa morajo biti posredovane na pravilen način. Gordon (1996: 15) pravi, da današnji starši nihajo med strogostjo in popustljivostjo, med toplino in trdoto, med omejitvami in potrpežljivostjo.

V raziskavi sem ugotovila, da se učenci o nasilju pogovarjajo tako s starši, pedagoškimi delavci in svetovalno delavko. Torej dialog med temi akterji poteka, kar je zelo pomembno. Po mnenju Gabi Čačinovič Vogrinčič (2006: 85) je sodelovanje s starši nedvomno pomembna naloga šole. Tudi raziskava Resmana in sodelavcev (1997; po Čačinovič Vogrinčič 2006: 85) je pokazala, da svetovalni delavci, učenci in učitelji potrebujejo sodelovanje, računajo nanj in ga tudi vzpostavljajo pri reševanju vsakdanjih problemov. Kljub temu, da se starši s svojimi otroki pogovarjajo, so mnenja, da je tega pogovora še vedno premalo, saj si lahko preko njega pridobijo zaupanje otrok.

Raziskava je pokazala, da na šoli v času odmora potekajo dežurstva pedagoških delavcev, še vedno pa bi ta nadzor moral bit strožji. O poskusih discipliniranja otrok z nasilniškim vedenjem Žorž (1997: 105) meni, da so obsojeni na neuspeh, saj le še utrjujejo nasilniške vzorce vedenja. Seveda takšno discipliniranje pogosto uspe – otrok preneha z nasilniškim vedenjem, postane ubogljiv, priden. Okolje je z novo vedenjsko sliko zadovoljno – otrok pa zadušen, zlomljen, obsojen na to, da bo vedno odvisen od drugih in da bo v življenju počel le to, kar od njega hočejo drugi.

Učenci se kot udeleženci v prometu počutijo v nevarnosti. Ugotovila sem, da se kot pešci, kolesarji in vozniki koles z motorjem, bojijo prehitrih in pijanih voznikov ter voznikov, ki ne upoštevajo prometnih predpisov. Pri tem se najbolj bojijo nesreč, ki jih povzročajo takšni vozniki. Tudi po policijskih statistikah (Grebenc, Šabić, Kvaternik 2008: 8) se kot vzrok prometnih nesreč najpogosteje pojavlja alkoholiziranost voznikov skupaj z neprilagojeno hitrostjo, nepravilno stranjo in smerjo vožnje ter nepravilni premiki z vozilom.

Učenci so povedali, da zaradi tega na cesti uporabljajo primerno opremo (čelada). Kljub temu bi lahko za varnost storili še kaj več kot to, da opozorijo svoje starše. Ena izmed stvari je izgradnja pločnikov, ki bi povečala varnost.

Ugotovila sem, da se o udeležbi na cesti in pravilnem obnašanju v cestnem prometu pogovarjajo v šoli.

Grebenc, Šabić, Kvaternik (2008: 12) pravijo, da je tudi v javnosti zaznavanje problematike varnosti v cestnem prometu velika. Varnost v cestnem prometu obravnavajo uradni dokumenti, kot sta Resolucija o nacionalnem programu varnosti cestnega prometa za obdobje 2007–2011 »Skupaj za večjo varnost« in Zakon o varnosti cestnega prometa. Najbolj aktivna institucija, ki se bori za povečanje zavedanja o problematiki, je Svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu.

Rezultati kažejo, da gre pri nasilju v družini za fizično nasilje zaradi slabih ocen ter fizično nasilje zaradi alkoholizma. Slabe ocene so krive, da učenci lažejo staršem in jim ocene tudi prikrivajo. Tomorijeva (2002; po Magajna... [et al.] 2008: 19) pravi, da je šolski neuspeh dejavnik tveganja za celostni osebnosti razvoj, poveča pa tudi sprejemljivost za druge

škodljive in ogrožajoče vplive. Magajna [et al.] (2008: 15) pa opozarja, da izraz šolski neuspeh za nekoga označuje neuspeh šolskega sistema, da bi poskrbel za službe in dejavnosti, ki vodijo do učenja, ali neuspeh učenca, da bi napredoval v naslednji razred. Lahko pa tudi pomeni, da učenci zapuščajo šolo brez kompetenc in veščin, ki jih zahteva trg dela.

Alkoholizem je kriv za slabše medsebojne odnose ter za nezaupanje med družinskimi člani. Ugotovila sem, da se učenci zavedajo posledic alkoholizma, in sicer so to po njihovem mnenju: ciroza jeter, rak in prezgodnja smrt.

Raziskava je pokazala, da se učenci pred fizičnim nasiljem branijo ter povedo zanj drugemu od staršev. Le-ta jih potem tudi poskuša zavarovati. O tej temi pa v šoli ne govorijo, čeprav se strinjajo, da bi tudi to lahko storili. Bernard (1997; po Čačinovič Vogrinčič 2008: 43) pravi, da je čedalje več raziskav, ki potrjujejo, da je šola lahko varovalno okolje, ki lahko pomaga učencem, da zmorejo vse rastoče izzive in zahteve.

Ugotovila sem, da se učenci zavedajo, da se je potrebno o alkoholizmu pogovarjati in se seveda odločiti tudi za zdravljenje. Ramovš (1981: 109) pravi, da bi se o alkoholizmu morali pogovarjati tako, da bi imeli pred očmi vso družino. Posledice alkoholizma se najprej poznajo na družini in prav na družini najprej odkrijemo, kaj alkoholizem pravzaprav sploh je. Tudi z zdravljenjem se je potrebno spoprijeti samo v družini.

Raziskava je pokazala, da se učenci bojijo neosvetljenih ulic, saj bi jih tu lahko zasledovala kakšna neznana oseba oz. skupina le-teh. Predvsem gre tu za fante. Pri tem pa gre za strah pred ugrabitvijo, posilstvom, vsiljevanjem drog in alkohola.

Najbolj nevarno je v bližini gozdov, v parkih in okolici blokov ter hiš.

Ugotovila sem, da se učenci tem ulicam izogibajo in raje uporabljajo razsvetljene poti. Vedno imajo pri sebi tudi mobilni telefon in svetilko, s katero si osvetljujejo pot. Učenci bi se temu strahu lahko izognili na način, da bi poprosili svoje starše za spremstvo oziroma se z njimi dogovorili, da bi jih prišli iskat.

Ugotovila sem, da se starši bojijo, da bi njihovi otroci začeli uporabljati droge. Možnosti za to imajo predvsem pri starejših prijateljih. Izkazalo se je, da bi se to lahko dogajalo popoldne in zvečer, na šolskem igrišču oziroma v okolici doma.

Raziskava je pokazala, da se otroci, po mnenju staršev, za droge odločijo iz radovednosti ter iz želje po sprejetosti med starejše. Podobnega mnenja sta tudi Šarenac Jarc in Toman (2006: 72), ki navajata, da mlade v poskušanje drog vodi radovednost, družba, osamljenost in trenutna stiska. Po mnenju staršev otroci ne poznajo učinkov drog in se ne zavedajo posledic uživanja. Šarenac Jarc in Toman (2006: 71) pišeta, da je za uspešno preprečevanje odvisnosti potrebno poznati motive, ki spodbujajo mlade k uživanju drog. Ker so najpogostejši vzroki sprostitvev, potrjevanje, pripadnost vrstnikom, je potrebno mladim pomagati do izpolnitve teh prizadevanj brez drog.

Ugotovila sem, da se o drogah pogovarjajo tako v šoli kot doma. Strinjajo pa se, da bi morali biti bolj pozorni na spremembe v vedenju svojih otrok. Prav tako bi morali biti učitelji bolj pozorni na to, kaj se dogaja na šoli in okoli nje.

Raziskava je pokazala, da otroci veliko časa preživijo na internetu. To se zdi zaskrbljujoče predvsem staršem. Po njihovem mnenju si na internetu pridobivajo napačne informacije in spoznavajo ljudi, ki so zanje neznanci.

Ugotovila sem, da se otroci zaradi tega manj družijo s prijatelji, saj popoldneve raje preživljajo za računalnikom, z mislimi so odsotni in radi pozabijo na vse obveznosti, saj izgubijo občutek za čas, ko so na internetu.

Izvedela sem, da se starši bojijo zlorab na internetu, saj lahko neznanci otroke tudi izsiljujejo in se nad njimi čustveno izživljajo. Tudi Žorž (1997: 87) meni, da postajamo v današnji dobi vedno bolj občutljivi do nasilja nad otroki in do najrazličnejših zlorab otrok, kamor seveda spada tudi internet.

Starši menijo, da bi morali otroci več prostega časa preživeti v naravi. Svojim otrokom so že omejili uporabo interneta. Lahko pa bi otroke tudi nadzirali pri uporabi le-tega ali jim celo blokirali določene strani.

Raziskava je pokazala, da med poukom prihaja do nesodelovanja, neposlušnosti in motenja samega pouka s strani učencev. Za učitelje je to moteče dejanje, saj jim onemogoča izvedbo ure, kot si jo zastavijo.

Ugotovila sem, da gre pri učencih za zbujanje pozornosti in poskus biti v središču le-te. Prav tako sem prišla do ugotovitve, da se v takšnih primerih navadno vključi starše. Seveda pa se ne sme pozabiti na učenca. Čačinovič Vogrinčič (2008: 13) pravi, da je učenec ekspert za svoje izkušnje in njegovo ekspertnost potrebujejo odrasli in učenec sam. Proces pomoči je potrebno zastaviti tako, da ga soraziskuje in soustvarja tudi učenec. V nasprotnem primeru so tako učenec kot ostali akterji prikrajšani za to, da bi skupaj z učencem odkrili njegovo kompetentnost (prav tam).

Izkazalo se je, da se učitelji v primeru hiperaktivnosti ne znajo ustrezno odzvati in zato bi se po njihovem mnenju morali naučiti novih metod dela s temi učenci. To pomeni, da potrebujejo nova znanja za delo s posameznim učencem. Čačinovič Vogrinčič (2006: 91) meni, da je problem širši: potrebujejo posebna znanja za delo v razredu s hiperaktivnim učencem in s hiperaktivnim učencem v razredu. Strokovni delavci so omenili, da bi učence s težavami zaradi hiperaktivnosti morale obravnavati zunanje institucije, s čimer se ne strinjam. Strokovni delavci bi se morali sami odzvati na dogajanje v razredu (se več pogovarjati z otroki) zato, da se problem reši v skupini, kjer je nastal. Čačinovič Vogrinčič (1999: 177) pravi, da je potrebno probleme, ki nastanejo v šoli, rešiti v šoli.

Ugotovila sem, da so učenci preobremenjeni s šolskim delom. Posledica tega je, da so pod stresom ter v nenehni napetosti. S strahom gredo tudi v šolo. Vse to se izraziteje kaže na koncu ocenjevalnih obdobj in ob koncu šolskega leta, ko je pritisk še nekoliko večji.

Učencem zmanjkuje prostega časa, zato se ne zmorejo in tudi ne znajo sprostiti. Bracar (2005: 117) meni, da starši vključujejo otroke še v zunajšolske aktivnosti, kar dodatno obremeni otroke in mladostnike in jim jemlje čas za igro in sprostivne dejavnosti ter druženje z vrstniki, kar pa nujno potrebujejo za zdrav razvoj.

Ugotovila sem, da obstajajo dandanes do otrok prevelika pričakovanja in prevelik pritisk nanje. Hkrati pa med samimi učenci prihaja do tekmovanj.

Bernard (1997; po Čačinovič Vogrinčič 2008: 45) navaja rezultate raziskav, ki potrjujejo, da velika pričakovanja do učencev skupaj z ustvarjanjem pogojev za to, da jih učenci lahko uresničijo, pripomorejo k dobremu in uspešnemu delu učencev.

Raziskava je tudi pokazala, da bi si učenci morali bolj razporediti čas med delom in počitkom. Hkrati pa bi morali tudi učitelji bolj razporediti obveznosti tekom šolskega leta. Gabi Čačinovič Vogrinčič (2006: 91) meni, da učenci v šolo ne pridejo že opremljeni z učnimi in delovnimi navadami, temveč naj bi bila to »učna vsebina« vsakega učitelja posebej, pri vsakem predmetu, pri vsaki vzgojno-izobraževalni dejavnosti, torej pri učenčevem konkretnem delu tu in zdaj.

V raziskavi sem ugotovila, da je pogovor pri večini tveganih situacij zelo pomemben. Tako pogovor med starši in otroki, med otroki in pedagoškimi delavci kot tudi med starši in pedagoškimi delavci. Gabi Čačinovič Vogrinčič (2008: 12) pravi, da je strokovni pogovor tisti pogovor med sogovorniki, ki omogoči, da so iz pogovora pripravljene priti drugačni, z novimi pogledi, alternativnimi rešitvami, drugačnim razumevanjem. To je pogovor, ki omogoči nove pomisleke, nove odločitve. Čačinovič Vogrinčič (prav tam) meni, da v vsakdanji praksi učenec ni sogovornik, učitelj ne začne tam, kjer je učenec s svojim znanjem, neznanjem, razumevanjem in izkušnjo. Navadno zahteva, da se učenec pridruži učitelju, da začne, kjer veleva učitelj. »Učitelji, razredniki, šolska svetovalna služba morajo povečati dostopnost za učence in pomagati učencem, da to dostopnost prepoznajo in uporabijo (Čačinovič Vogrinčič 2006: 90).«

Raziskava, ki sem jo opravila, ima tudi nekaj pomanjkljivosti. Kot prvo, bi navedla zelo nizko udeležbo staršev. Na vzorcu samo petih staršev, kar ni niti polovica, ne morem posploševati rezultatov. Vsak starš bi prispeval pomemben del k tej raziskavi. Dopuščam možnost, da bi se rezultati povsem spremenili, če bi se fokusne skupine udeležilo več staršev.

Ko sem analizirala podatke, sem opazila, da sem nekatera vprašanja premalo podrobno raziskala. Zato bi tudi v tem primeru lahko rezultati nekoliko odstopali od sedanjih.

Sama težava izvedbe fokusne skupine je bil čas. Na voljo sem imela eno šolsko uro, kar pa je bistveno premalo, če bi hotela vsako tvegano situacijo raziskati do podrobnosti.

6. SKLEPI

Iz analize pridobljenih podatkov sledijo naslednji sklepi:

- Nasilje med vrstniki se pojavlja tudi v osnovni šoli. Gre za preplet fizičnega in verbalnega nasilja. Najpogostejše je v samih prostorih šole, pojavlja pa se tudi v okolici šole. Prisotno je med samim poukom v razredu kot tudi med odmori na hodnikih in v garderobi. Niso izključene niti počitnice. Učenci, ki povzročajo nasilje imajo težave pri samokontroliranju. Pri njih je pomemben tudi občutek moči in pomembnosti. Učenci o nasilju spregovorijo s starši ter v šoli s svetovalno delavko. Pri reševanju problemov se vedno vključi v pogovor tudi starše.
- Na cesti, ki nima pločnika, se učenci počutijo ogrožene s strani voznikov, ki vozijo pod vplivom alkohola, ki vozijo z neprilagojeno hitrostjo ter tistih, ki ne upoštevajo prometnih predpisov. Učenci poskušajo poskrbeti za svojo varnost tako, da uporabljajo čelado ter so pozorni na neprevidne in prehitre voznike. V šoli se pogovarjajo o pravilnem obnašanju vseh udeležencev v cestnem prometu. Torej, govorijo o preventivi v cestnem prometu.
- Nekateri učenci so izpostavljeni nasilju v družini. Pri tem gre za fizično nasilje zaradi slabih ocen, ter fizično nasilje zaradi alkoholizma v družini. Alkoholizem je kriv, da je v družini manj zaupanja med člani, da so odnosi med njimi slabši. Slabe ocene pa povzročijo, da učenci lažjejo staršem, da jim ocene prikrivajo. O alkoholizmu se je potrebno pogovarjati. Učenci menijo, da bi morali starši takoj na zdravljenje. Ko pride do fizičnega nasilja, bi morali takoj poklicati policijo.
- Učence je strah hoditi po neosvetljenih ulicah, saj se bojijo zasledovanja neznanih oseb, še posebno fantov. Te osebe bi jim lahko vsiljevale droge, alkohol ali pa bi prišlo do ugrabitve. Najnevarnejše se jim zdi v bližini gozdov, v parkih, v okolici hiš in blokov. Predvsem takrat, ko se stemni, zvečer in ponoči ter zgodaj zjutraj. Učenci se temnim ulicam izogibajo in raje uporabljajo razsvetljene. Zraven imajo vedno tudi mobilni telefon. Ta strah bi lahko preprečili starši, tako da bi otroke prišli iskati in jim ne bi bilo potrebno hoditi peš.
- Starši se bojijo, da bi njihovi otroci začeli zlorabljati droge, ki jih lahko dobijo od starejših prijateljev. To se lahko zgodi popoldne in zvečer, v sami bližini doma in na šolskem igrišču. Starši menijo, da učenci ne poznajo učinkov drog in se ne zavedajo

posledic jemanja le-teh. Po njihovem mnenju učenci poskusijo droge iz radovednosti, ker jih starejši sprejmejo medse in ker mislijo, da so zaradi tega »frajerji«. O drogah se z otroki pogovarjajo, vendar še vedno premalo. Tudi na spremembe so pozorni, vendar bi morali svoje otroke še bolj opazovati, da bi spremembe čim prej opazili. Pedagoški delavci bi morali bolj nadzorovati dogajanje v šoli in okoli nje. Še posebno v času odmorov in v prostih urah.

- Učenci vse več prostega času preživljajo na internetu, kjer sklepajo prijateljstva z neznanimi osebami in kjer lahko prihaja tudi do zlorab. Otroci izgubijo občutek za čas in pozabijo na vse druge obveznosti. Otroci se zapirajo vase, odsotni so z mislimi, popuščati začnejo v šoli in omejijo stike s pravimi prijatelji, ki jih sedaj nadomestijo virtualni. Starši otrokom zaradi tega omejijo uporabo interneta. Hkrati pa starši menijo, da bi jim morali blokirati določene internetne strani.
- Učitelji kot tvegano situacijo prepoznajo nemir pri pouku. Določeni učenci pri pouku ne sodelujejo, ne poslušajo in motijo pouk. Na ta način želijo vzbujati pozornost in biti v središču le-te. To pa je za pedagoške delavce moteče dejanje, saj jim onemogoča izvedbo učne ure, kot so si jo zastavili. Kadar težave, ki so povezane z nemir pri pouku obravnavajo kot posledico hiperaktivnosti, se vedno vključi svetovalno službo. Poleg nje se v šolo povabi tudi starše. Le-ti pa se z otrokom pogovorijo tudi sami v domačem okolju.
- Učenci so preobremenjeni s šolskim delom, kar jim povzroča stres, napetost in strah. Predvsem je to značilno za konec ocenjevalnega obdobja in ob koncu šolskega leta, ko je pritisk nanje še močnejši. Učencem zmanjkuje prostega časa, zato se ne morejo in ne znajo sprostiti. Učenci bi si morali pravilneje razporediti čas, ki ga namenijo šolskemu delu in čas, ki je namenjen za počitek. Pri tem bi jim morali pomagati starši. Skupaj bi morali v naravo, na sprehod, na kolo. Tudi učitelji bi morali obveznosti, ki jih nalagajo učencem, bolj enakomerno razporediti skozi celo šolsko leto.

7. PREDLOGI

Glede na ugotovitve raziskave lahko izpeljem naslednje predloge:

- Na šolah je potrebno poostri nadzor v času odmorov in v času prostih ur. Dežurni učitelj naj bi bil tisti, ki bi vestno hodil po šoli, še posebno pozoren bi moral biti na garderobo in sanitarije. To pomeni, v prostorih, kjer se nasilje med sošolci pogosto dogaja.
- Pedagoški delavci bi se morali naučiti, kako pristopiti k učencem, ki imajo težave zaradi hiperaktivnosti in kako ravnati v primeru nesodelovanja in nezainteresiranosti učencev. Potrebno jim je omogočiti dodatna izobraževanja za delo z otroki, ki imajo težave zaradi hiperaktivnosti.
- Prav tako je potrebno organizirati dodatna izobraževanja za pedagoške delavce, na katerih bi se učili praktičnih primerov pravilnega pristopa v primeru nasilja med učenci.
- Učencem je potrebno zagotoviti varen prostor za pogovor o stvareh, o katerih se želijo pogovoriti.
- Pri učencih, ki izvajajo nasilje nad drugimi, bi bilo potrebno raziskati, kaj je vzrok za njihovo vedenje. Vzrok ali povod za nasilno ravnanje je lahko v pomanjkanju možnosti, da bi učenec stisko reševal na nenasilen način oziroma v prepričanju, da lahko težavo reši le z nasiljem.
- Starši bi morali biti dobro seznanjeni o drogah in o tem, kakšne spremembe v obnašanju le-te povzročajo po zaužitju in kam se zateči po pomoč, ko opazijo spremembe na svojem otroku.
- Šola mora vzpodbujati preventivne programe usmerjene na otroka in starše. Preventivni programi naj bi bili usmerjeni h kakovosti življenja brez alkohola, cigaret in drog. Prav tako mora šola vzpodbujati preventivne programe s področja varnosti v cestnem prometu.
- Pedagoškemu delavcu se mora omogočiti redno supervizijo, ki je usmerjena na poklicni in osebni razvoj pedagoškega delavca. V današnjem času, ko je posameznik postavljen pred vedno nove zahteve in izzive, je supervizija nujna oblika učenja, ki omogoča uspešnejše reševanje poklicnih problemov.

- Okrepiti bi bilo potrebno sodelovanje šole in staršev. Šola bi morala omogočiti pogoje za čim kvalitetnejše sodelovanje, saj si le-tega po rezultatih moje raziskave želijo tako starši kot tudi šola. Sodelovanje šole in staršev bi se lahko okrepilo s tem, da bi se starše čim bolj vključevalo v različne projekte, ki potekajo na šoli. Pri predstavitvi poklicev bi lahko sodelovali starši. Vsak starš bi lahko predstavil svoj poklic, ki ga opravlja, njegove prednosti in slabosti. Prav tako bi lahko šola povabila starše, da se udeležijo, skupaj z učenci in učitelji, čistilne akcije

8. LITERATURA

1. Antončič, Eda. 2005. *Medvrstniško nasilje in prestopniško vedenje otrok in mladostnikov*. V: Črnak-Meglič, Andreja (ured.), *Otroci in mladina v prehodni družbi. Analiza položaja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Maribor: Aristej.
2. Bajzek, Jože. 2003. *Teoretični uvod – Pozno otroštvo in njegove značilnosti*. V: Bajzek, Jože, Ošlaj, Damijana ... [et al.]. 2003. *Zrcalo odraščanja: mednarodna sociološka raziskava o odraščajočih otrocih*. Radovljica: Didakta.
3. Bečaj, Janez. 1999. *Organizacijska struktura šole, vodenje in položaj šolske svetovalne službe*. V: Resman Metod (ured.), *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
4. Boškić, Ružica. 2005. *Življenjski stili otrok in mladine*. V: Črnak-Meglič, Andreja (ured.), *Otroci in mladina v prehodni družbi. Analiza položaja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Maribor: Aristej.
5. Braconnier, Alan. 2001. *Kako razumeti mladostnika: priročnik za starše otrok, starih od 10 do 25 let*. Tržič: Učila.
6. Brcar, Polona. 2005. *Zdravje otrok, mladostnic in mladostnikov*. V: Črnak-Meglič, Andreja (ured.), *Otroci in mladina v prehodni družbi. Analiza položaja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Maribor: Aristej.
7. Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 1992. *Psihodinamski procesi v družinski skupini*. Ljubljana: Advance.
8. Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 1998. *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
9. Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 1999. *Svetovalno delo s starši, svetovalno delo z družinami*. V: Resman Metod (ured.), *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
10. Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 2006. *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
11. Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 2008. *Soustvarjanje v šoli: učenje za pogovor*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

12. Čačinovič Vogrinčič, Gabi... [et al.]. 2008. *Programske smernice. Svetovalna služba v osnovni šoli*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
13. Črnak-Meglič, Andreja (ured.). 2005. *Otroci in mladina v prehodni družbi. Analiza položaja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Maribor: Aristej.
14. Gordon, Thomas. 1996. *Družinski pogovori*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.
15. Gostečnik, Christian. 1999. *Srečal sem svojo družino*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center.
16. Grebenc, Vera, Šabić, Amra, Kvaternik, Ines. 2008. *Varna vožnja. Obvladovanje tveganj in nevarnih življenjskih slogov v prometu*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
17. Horvat, Ludvik, Magajna, Lidija. 1987. *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
18. Južnič, Stane. 1993. *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. Kastelic, Andrej, Mikulan, Anica. 2004. *Mladostnik in droga*. Ljubljana: Prohealth
20. Lüssi, Peter. 1990. Sistemski nauk v socialnem delu. *Socialno delo*, 1–3: 81–94.
21. Magajna, Lidija... [et el.]. 2008. *Učne težave v osnovni šoli: problemi, perspektive, priporočila*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
22. Mesec, Blaž. 1997. *Metodologija raziskovanja s statistiko I*. Ljubljana: Študijsko gradivo Fakultete za socialno delo.
23. Mešl, Nina. 2005. Sodobni pristopi v socialnem delu v šoli: delovni odnos in izvirni delovni projekt pomoči. *Šolsko svetovalno delo*, X, 3 / 4: 15–20.
24. Milošević Arnold, Vida, Poštrak, Milko. 2003. *Uvod v socialno delo*. Ljubljana: Študentska založba.
25. Olweus, Dan. 1997. *Trpinčenje med učenci: kaj vemo in kaj lahko naredimo*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
26. Pečjak, Sonja. 2005. *Vrste šolsko psihološkega svetovanja*. V: Pečjak Sonja (ured.), *Šolsko psihološko svetovanje*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
27. Pečjak, Sonja, Košir, Katja. 2005. *Etični vidiki svetovanja*. V: Pečjak Sonja (ured.), *Šolsko psihološko svetovanje*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
28. Pediček, Franc. 1967. *Svetovalno delo in šola*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
29. Ramovš, Jože. 1981. *Alkoholno omamljen I*. Celje: Mohorjeva družba.

30. Rener, Tanja. 2000. Ranljivost, mladi in zasebno okolje. V: Ule Mirjana (ured.), Socialna izključenost mladih. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Šentilj: Aristej.
31. Resman, Metod. 1999a. *Pojem in karakteristike šolskega svetovanja*. V: Resman Metod (ured.), Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
32. Resman, Metod. 1999b. *Posebnosti svetovanja učencem in dijakom*. V: Resman Metod (ured.), Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
33. Resman, Metod. 1999c. *Razvojna vloga svetovalne službe*. V: Resman Metod (ured.), Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
34. Resman, Metod s sodelavci. 1999. *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
35. Satir, Virginia. 1995. *Družina za naš čas*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
36. Stojin, Marja. 1992. *Beseda ni konj*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
37. Šarenac Jarc, Nada, Toman, Tatjana. 2006. Preventiva pred zasvojenostjo z drogami. *Šolsko svetovalno delo*, XI, 1–2: 71–74.
38. Tivadar, Blanka. 2000. *Mladost kot problem: dejavniki prestopniškega vedenja*. V: Ule Mirjana (ured.), Socialna ranljivost mladih. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Šentilj: Aristej.
39. Tomori, Martina... [et. al.]. 1998. *Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih*. Ljubljana: Littera.
40. Ule, Mirjana. 2000a. Mladi v družbi novih tveganj in negotovosti. V: Ule Mirjana (ured.), Socialna ranljivost mladih. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Šentilj: Aristej.
41. Ule, Mirjana. 2000b. *Sodobne identitete – V vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
42. Ule, Mirjana, Mihelj, Vlado. 1995. *Pri(e)hodnost mladine*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino: DZS.
43. Ule, Mirjana, Kuhar, Metka. 2003. *Mladi, družina, starševstvo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

44. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Uradni list Republike Slovenije, let. 2004, št. 69. Ljubljana.
45. Zupančič, Maja, Justin, Janez. 1991. *Otrok, pravila, vrednote. Otrokov moralni in socialni razvoj*. Radovljica: Didakta.
46. Žlebnik, Leon. 1975. *Psihologija otroka in mladostnika* III del (adolescenca in mladost). Ljubljana: Državna založba Slovenije.
47. Žmuc-Tomori, Martina. 1983. *Pot k odraslosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
48. Žorž, Bogdan. 1997. *Stiska je lahko tudi izziv: kratkotrajna izvendružinska obravnava: gestaltični pristop za pomoč otrokom in mladostnikom v stiski*. Nova Gorica: Educa.
49. Žorž, Bogdan. 1999. *Mladi med željami, pasivnostjo in (ne)smislom*. V: Žebovec Iztok, Erjavec Mateja (ured.), *Mladi, ulica, prihodnost – sodobne oblike revščine mladih: zbornik predavanj: mednarodni seminar*. Ljubljana: Salve.

9. POVZETEK

Mladostništvo je obdobje, ko posameznik preide iz obdobja otroštva v odraslo obdobje. To je obdobje številnih sprememb. V mladostniku se začnejo dogajati telesne spremembe, ki so vidne na zunaj, spremembe na področju duševnosti, hkrati pa se nadaljuje tudi psihosocialni razvoj.

Diplomska naloga je sestavljena iz dveh glavnih delov. To sta teoretični uvod in empirični del. Prvega začnem s pregledom značilnosti mladostniškega obdobja. Dotaknem se telesnega, duševnega in psihosocialnega razvoja mladostnika. Nalogo nadaljujem z identiteto. Osredotočim se na vrste identitet, krizo identitete ter oblikovanje identitete pri posamezniku. Sledi poglavje o socialni ranljivosti mladih. Pri tem sem se osredotočila na socialno izključenost mladih ter pregledala dejavnike tveganja ranljivosti mladih. Nadaljujem s tveganimi vedenji mladih, ki so v obdobju mladostništva nekaj povsem običajnega in v katera se mladi radi spuščajo, saj na ta način iščejo samega sebe in oblikujejo svojo samopodobo. Mladi ob preizkušanju teh stvari, ob iskanju sebe včasih potrebujejo tudi strokovno pomoč. V luči tega dejstva sem teoretični uvod zaključila s poglavjem o socialnem delu z mladimi in o vlogi šolske svetovalne službe pri reševanju problemov, na katere naletijo mladostniki. Tukaj sem posebej izpostavila tudi socialno delo v svetovalni službi in načine dela svetovalnega delavca.

Empirični del je sestavljen iz raziskave med učenci osmega razreda devetletke, njihovimi starši, razredničarko in svetovalno delavko. Vprašalnik je bil že vnaprej pripravljen v okviru raziskovalnega projekta z naslovom *Učenci in dijaki v tveganih življenjskih situacijah: strategije obvladovanja tveganih življenjskih slogov v šoli in doma*, ki poteka na Fakulteti za socialno delo. Na podlagi vprašalnika sem opravila fokusno skupino z učenci in fokusno skupino z njihovimi starši ter dva intervjuja, prvega z razredničarko drugega pa s svetovalno delavko. Vse pridobljene podatke sem obdelala s kvalitativno analizo. Skozi analizo sem ugotovila, da se učenci srečujejo z različnimi tveganimi situacijami. Najbolj izpostavljena tvegana situacija je bila nasilje med vrstniki, saj so jo omenili prav vsi akterji. Pri tem gre tako za verbalno kot tudi fizično nasilje. Vse ostale tvegane situacije pa so omenjali le posamezni akterji. Pedagoški delavci so izpostavili situacije tveganja, ki so vezane na šolsko okolje. Učenci in njihovi starši pa poleg šolskega okolja vidijo takšne situacije tudi v prostem

času in doma. Pomembna ugotovitev je, da je za vse akterje zelo pomemben pogovor. Pri tem se mi zdi potrebno izpostaviti, da morajo biti v pogovor vključeni vsi akterji, ko gre za reševanje tistih tveganih situacij, ki ogrožajo otroka. Šola v veliki meri sodeluje s starši in pri tem omogoči dialog med pedagoškimi delavci, svetovalno delavko in starši. Starši bi želeli, da jim otroci povedo za težave, ki nastanejo v šoli ali v prostem času, saj bi jih lahko skupaj uspešneje premagali.

V sklepnem delu diplomske naloge sem podala še svoje predloge o tem, kako tvegane situacije preprečiti oziroma kako se čim uspešneje spoprijeti z njimi. Predlagala sem dodatna izobraževanja za pedagoške delavce, da se naučijo novih veščin dela z učenci, ki imajo večje ali manjše težave. Potrebno je spodbujati preventivne akcije na temo alkohola, drog, cigaret in varnosti v cestnem prometu. Nujno je, da šola vzpostavi pogoje za čim kvalitetnejše sodelovanje s starši in drugimi zunanjimi institucijami.

10. PRILOGE

10.1 IZVEDBA FOKUSNE SKUPINE Z UČENCI

Zabeležka fokusne skupine:

Datum: 14.5.2009

Lokacija: OŠ Gornji Grad

Število in opis udeležencev: 13 učencev, 5 fantov in 8 deklet

Ime moderatorja: Maja Pečovnik

Ime asistenta: Bernarda Breznik

Vprašalnik:

1. SITUACIJE TVEGANJA: Kateri so tisti dogodki, ko se počutiš v stiski, nevarnosti, izpostavljen nečemu in da nekdo dela (ali delaš ti) nekaj narobe?
2. OKOLJE, V KATEREM SE ZGODIJO TE SITUACIJE: Se ta situacija zgodi v času pouka, v tvojem prostem času (ki ga preživljaš izven šole ali izven doma), ali v domačem okolju?
3. ZNAČILNOSTI TE SITUACIJE: Opiši, kaj se je dogajalo v času tega dogodka; kje natančno se je zgodil; kdaj se je zgodil, kdo je bil vpleten!
4. ZAZNAVANJE SITUACIJE Kaj je bil (so bili) problem, težava zate v tem dogodku, situaciji?
5. VLOGA POSAMEZNIH AKTERJEV V SITUACIJI:
 - a. Kaj običajno narediš v taki situaciji in kaj bi še lahko vi kot učenci/dijaki storili, da bi bila situacija za vas lažja, manj težka?
 - b. Kaj običajno naredijo starši v taki situaciji in kaj vi pričakujete, da bi starši še lahko naredili?
 - c. Kaj običajno naredijo učitelji in kaj bi še lahko naredili?

Situacije tveganja, ki so jih navedli učenci:

- nasilje med prijatelji
- hoja po mestu (ugrabitev)
- hoja/vožnja po cesti brez pločnika
- hoja po temnih ulicah
- nasilje v družini
- zasledovanje neke osebe
- vožnja z motorjem brez čelade
- vlom v hišo
- sam doma

1.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
NASILJE MED PRIJATELJI	X		

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- Nekateri učenci so še posebej izpostavljeni zbadanju in manjšemu pretepanju svojih prijateljev. Vsega so krivi vedno eni in isti. Takoj, ko naredijo manjšo napako ali recimo zgrešijo gol pri nogometu, že so tepeni.	- na šolskih hodnikih - v garderobi	- tekoče šolsko leto - še posebno pa je bilo pogosto v januarju 2009	- Fantje trenutnega osmega razreda. - sošolci, starejši prijatelji (deveti razred)

4. Zaznavanje, problem

Krivi so vedno eni in isti fantje (eden ali dva), črna ovca, pomanjkanje samozavesti, ne znajo se postaviti zase, sprijaznijo se s tem, da so res vsega krivi, zares verjamejo, da so vsega krivi.

5. Vloga akterjev

Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-sošolke ne odobravajo tega, da so vedno eni in isti tarče posmeha in krivi za vse -včasih se postavijo na stran tistega, ki je po nedolžnem kriv	-drugi sošolci bi se lahko postavili na stran tistega, ki je po nedolžnem kriv -zagovarjali bi ga lahko -lahko bi šli k svet.delavki	-starši so izvedeli -javili so svetovalni delavki -prišli so v šolo na pogovor -doma so se skupaj pogovorili	-	- Poklicali so starše. - Imeli pogovor v razredu. - imeli individualen pogovor -med odmori hodijo po šoli	-vedno bi moral nekdo krožiti po šoli -kaznovali učenca z ukorom -

2.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
HOJA/VOŽNJA PO CESTI BREZ PLOČNIKA		X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-učenci se bojijo, hitri in neprevidnih voznikov. Bojijo se hoditi ali pa voziti s kolesom, motorjem, po cesti na kateri ni pločnika. -nekateri vozniki vozijo zelo hitro in so premalo pozorni na pešce, kolesarje -neka oseba velikokrat vozi pijana in te se učenci še posebno bojijo. Je pa ta oseba zelo velikokrat na cesti	- na cesti blizu doma - na cesti, ki vodi proti šoli - na cesti, ki vodi proti igrišču, kjer se zadržujejo učenci v prostem času	- predlani - kadar koli, ko so na cesti - kadar so učenci, ki so na kolesu ali motorju brez čelade	-učenci -pijane osebe -vsi ostali vozniki avtomobilov -vsi, ki vozijo prehitro -vsi, ki se ne držijo prometnih predpisov in prometnik znakov

4. Zaznavanje, problem
Učenci se bojijo, da bi ravno takrat, ko so sami udeleženci v prometu, se na cesti pojavil, kakšen pijan voznik, ali voznik, ki vozi prehitro. Prišlo bi lahko do prometne nesreče, ki se lahko konča s smrtjo, ali pa bi kdo postal invalid.

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- hitro se umaknejo za cesto, če pravočasno opazijo prehitrega voznika -nosijo čelado, če so na kolesu ali na motorju -opozorijo starše na prehitre voznike ali na pijane voznike	-starše prosili, da jih peljejo ali pospremito kamor koli gredo	-kupijo čelado -starši so neprevidne voznike opozorili, da ogrožajo njihove otroke	- zaprosili, da zgradijo pločnike -kupiti bi morali čelade	-učence opozarjajo, kako se morajo na cesti, v prometu -šolski avtobus jih pripelje pred šolo	

3.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
NASILJE V DRUŽINI			X

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-nekatero učence je strah, da bi jih doma pretepali, ko dobijo slabo oceno, ali naredijo kaj narobe -eni punca se to dogaja kar pogosto, da jo oče, ko pride pijan domov pretepa. Fotr jo je enkrat, ko je bil pijan udaril, ko pa so zvečer prišli iz kresa, je ponorel, ker je bil še bolj pijan kot prej. Hotel jo je s postelje potegniti in udariti, a se je branila in ga je zbrcala stran	-v dnevni sobi -v otroški sobi	-zvečer -ponoči	-otroci -starši -bratje in sestre

4. Zaznavanje, problem
Nekateri učenci s strahom gredo domov, če so dobili slabo oceno. Včasih se tudi zlažejo, da ne bi bilo kaj narobe. Nekateri se bojijo, še posebno ta učenka, ko bo prišel oče zvečer domov, ker ve, da bo pijan. Problem so slabi medsebojni odnosi, ni zaupanja v družini. Vedno živijo v nekem strahu. Problem je tudi alkoholizem, ki povzroča veliko težav: rak, ciroza jeter, prezgodnja smrt. Zaradi alkoholizma v družini jih je sram pred drugimi sošolci in prijatelji. Ne upajo si povabiti domov prijateljev. Problem je, da se ne morejo učiti in zaradi tega dobijo kakšno slabšo oceno.

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-pred fizičnimi napadi se branijo -povedali so drugemu od staršev	-povedali v šoli, razredničarki, svetovalni delavki	-poklicali policijo	-šli na zdravljenje -poskušali prepričati, da se gre nekdo zdraviti -šli v šolo in povedali za razmere doma -poklicali policijo že prej, ko se je to zgodilo prvič	-v šoli tega ne vedo	-se pogovorili s starši -upoštevali učence, da se niso mogli učiti ali niso naredili naloge -napovedano spraševanje

4.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
HOJA PO TEMNIH ULICAH/ ZASLEDOVANJE		X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-počutijo se v nevarnosti in jih je strah, kadar ulice niso osvetljene. Ničesar okrog sebe ne vidijo, razen pot pred sabo. Podobno je kot v kakšni grozljivki. Bojijo se, da bi jih zasledovala kakšna oseba in imela kakšen slab namen (posilstvo, droge) -še posebno se bojijo, če je v bližini kakšna skupina ljudi, fantov	-v parku -okrog blokov, hiš -v bližini gozdov	-zvečer -ponoči -zgodaj zjutraj -ko je temno	-učenci -neznane osebe -fantje -starejši fantje

4. Zaznavanje, problem
Lahko bi jih zasledovala kakšna oseba in jih hotela posiliti, ali pa jim na silo vsiliti drogo, alkohol. Lahko bi jih tudi kdo ugrabil, skočil nanje.

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-ne hodijo tam, kjer ni razsvetljave, ampak rajši izberejo razsvetljeno pot tudi, če je daljša -svetijo si s svetilko -zraven imajo telefon	- izogibati bi se morali nerazsvetljeni m ulicam	- dajo jim svetilke - včasih jih pridejo iskati oz. jih odpeljejo, kamor želijo iti	-učence bi lahko prišli iskat		

10.2 IZVEDBA FOKUSNE SKUPINE S STARŠI

Zabeležka fokusne skupine:

Datum: 7.5.2009

Lokacija: OŠ Gornji Grad

Število in opis udeležencev: 5 staršev, vse so bile mame

Ime moderatorja: Maja Pečovnik

Ime asistenta: Bernarda Breznik

Vprašalnik:

1. SITUACIJE TVEGANJA: Kateri so tisti dogodki, ko se vaš otrok počuti v stiski, nevarnosti, izpostavljeni nečemu in ko imate občutek, da dela nekaj narobe?
2. OKOLJE, V KATEREM SE ZGODIJO TE SITUACIJE: Se ta situacija zgodi v času pouka, v prostem času otrok (ki ga preživljajo izven šole ali izven doma), ali v domačem okolju?
3. ZNAČILNOSTI TE SITUACIJE: Opišite, kaj se je dogajalo v času tega dogodka; kje natančno se je zgodil; kdaj se je zgodil, kdo je bil vpleten!
4. ZAZNAVANJE SITUACIJE: Kaj je bil (so bili) problem, težava za otroka v tem dogodku, situaciji? Kaj pa za vas?
5. VLOGA POSAMEZNIH AKTERJEV V SITUACIJI:
 - a. Kaj običajno naredite starši v taki situaciji in kaj bi še lahko naredili, da bi bila situacija za vse lažja, manj težka?
 - b. Kaj običajno naredijo otroci v taki situaciji in kaj bi še lahko naredili?
 - c. Kaj običajno naredijo učitelji in kaj bi še lahko naredili?

Situacije tveganja, ki so jih navedli starši:

- bliskanje, grmenje
- sam doma
- nasilje starejših mladincev
- srečanje s psom
- prepovedane droge
- nasilje

1.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
PREPOVEDANE DROGE		X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- Bojijo se, da bi otroci začeli uporabljati nedovoljene droge, ker je za to veliko možnosti, saj so jim v dosegu. Kadar koli jih lahko dobijo in poskusijo. Na šolskem igrišču se zbirajo starejši mladostniki, za katere vedo, da droge uporabljajo.	- predvsem šolsko igrišče - v bližini doma (pred blokom, za hišo)	- popoldne, ko so na igrišču - ko gredo od pouka domov - zvečer	- starejši mladinci - osnovnošolci

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroke: zaradi radovednosti bo otrok poskusil drogo in ker se bo počutil »frajer«, starejši prijatelji ga bodo sprejeli v svoj krog in tako se bo počutil bolj odraslega, bolj pomembnega. Sploh ne vedo, kaj pomeni biti odvisen od droge, ne poznajo učinkov droge, ne vedo kako težka je pot zdravljenja, začnejo popuščati v šoli ali jo celo pustijo.</p> <p>Za starše: za svoje otroke se bojijo, ne vedo ali bi jim znali pomagati, ali bi pravočasno odkrili, kaj se dogaja z njihovim otrokom ali ko bi bilo že prepozno.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- o drogah se pogovarjajo v šoli - ne odobravajo drog	-če bi vedeli, da kdo preizkuša droge, bi morali obvestiti učitelje, starše	-pogovarjajo se z otroki - redno hodijo v šolo na sestanke - opazujejo spremembe pri otrocih	- opazovali spremembe pri otrocih, predvsem pri vedenju - če bi opazili kaj nenavadnega se takoj posvetovali z otrokom	- poučujejo o drogah - razne delavnice na temo drog	- bili bolj pozorni kaj se dogaja na šoli in okoli nje

2.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
INTERNET		X	X

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- Učenci veliko časa preživijo na internetu. Vsak pa ima tudi svoj mobilni telefon. Po internetu sklepajo prijateljstva, čeprav ne vedo s kom. Imajo čedalje več prijateljev in zaradi tega vse več časa preživijo na internetu. Ne vedo pa, s kom imajo pravzaprav opravka. Te osebe imajo lahko tudi slabe namene. Zahtevajo pomanjkljivo oblečene slike predvsem deklet, vabijo jih na zmenke. Otroci na internetu iščejo in dobijo napačne odgovore na marsikatero vprašanje; o spolnosti, o prijateljstvu, o drogah...	- predvsem doma, ko so lahko na internetu in še posebej takrat, ko so sami doma. Takrat si čas krajšajo s tem, da na internetu sklepajo prijateljstva	- popoldne, ko so starši še v službah, otroci pa sami doma - zvečer	- osnovnošolci sami - osebe, ki so povezani z njihovimi otroci preko interneta, za katere se ne ve, kdo so

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: zaradi interneta se otroci veliko manj družijo s svojimi resničnimi prijatelji in le-te zamenjujejo s prijatelji iz interneta, otroci povsem izgubijo občutek za čas, ko so na internetu, velikokrat povsem pozabijo na vse ostale obveznosti, otroci se ne zavedajo, da jih včasih osebe izsiljujejo, da te osebe niso vedno njihovi vrstniki, ampak da so to lahko tudi odrasle osebe, ki se izzivljajo nad mladostniki.</p> <p>Za starše: otroci so velikokrat odsotni z mislimi, zapirajo se vase, veliko časa preživijo pred računalnikom, v šoli začnejo popuščati, zaradi simpatij začnejo izostajati od pouka.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- obljubili, da bodo, če bi prihajalo do zlorab povedali staršem - ne dajejo svojih podatkov in ne pošiljajo svojih slik	- več časa preživeli s prijatelji v naravi	- povejo jim za vse nevarnosti, ki jih prinaša internet - pogovorili so se z otroci - omejili so jim uporabo interneta	- prepovedali uporabo interneta - starši bi lahko bili zraven, ko je otrok na internetu – ga nadzirali - blokirali določene internetne strani		

3.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
NASILJE STAREJŠIH MLADINCEV	X	X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- Starejši šolarji na igrišču grozijo mlajšim s pretepom, ker hočejo zase celotno igrišče -starejši mladinci mlajšim ne pustijo k pouku ali po pouku domov...	- na šolskem igrišču - v okolici šole	- tekoče šolsko leto - zvečer pred šmarnično mašo - med počitnicami	- starejši osnovnošolci - mlajši osnovnošolci - dijaki srednje šole - mladi iz druge vasi

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: otroci se počutijo ogrožene, ne močne, strah jih je, postavijo se v bran in tako pride do pretepa.</p> <p>Za starše: včasih je potrebno poiskati zdravniško pomoč, vedno so v strahu, kaj bo z njihovimi otroci, ko zazvoni telefon se ustrašijo, da je kaj narobe z otrokom. Včasih se jim zazdi, da svojih otrok še ne poznajo in jim preveč zaupajo.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- nočejo kriviti drugih, ker se bojijo, da bi se to ponovilo - če je nujno, povedo doma - povejo prijateljem - obljublajo, da se bodo poboljšali	- se zaupali staršem, svetovalni delavki, - nikakor držali za sebe	- pogovorijo se s starši dijakov, če je to možno - obrnejo na šolsko svetovalno službo - obrnejo na Center za socialno delo - otroke vzgajajo po svojih najboljših močeh, toda družba, sošolci, prijatelji so tisti, ki nanje najbolj vplivajo	- čim več pogovarjali z njimi, da bi jim otroci zaupali	- Poklicali so starše, ravnateljico, svet staršev - pogovorijo se s starši in otrokom	- učence kaznovali, ker je pogovor premalo - vzgoja v šoli bi morala biti strožja - bolj bi morali nadzorovati otroke med odmori in v prostih urah

10.3 INTERVJU Z RAZREDNIČARKO

Vprašalnik:

1. SITUACIJE TVEGANJA: Kateri so tisti dogodki, ko se učenci počutijo v stiski, nevarnosti, izpostavljeni nečemu in ko imate občutek, da delajo nekaj narobe?
2. OKOLJE, V KATEREM SE ZGODIJO TE SITUACIJE: Se ta situacija zgodi v času pouka, v prostem času otrok (ki ga preživljajo izven šole ali izven doma), ali v domačem okolju?
3. ZNAČILNOSTI TE SITUACIJE: Opišite, kaj se je dogajalo v času tega dogodka; kje natančno se je zgodil; kdaj se je zgodil, kdo je bil vpleten!
4. ZAZNAVANJE SITUACIJE Kaj je bil (so bili) problem, težava za otroka v tem dogodku, situaciji? Kaj pa za vas?
5. VLOGA POSAMEZNIH AKTERJEV V SITUACIJI:
 - a. Kaj običajno naredite učitelji v taki situaciji in kaj bi še lahko naredili, da bi bila situacija za vse lažja, manj težka?
 - b. Kaj običajno naredijo starši v taki situaciji in kaj bi še lahko naredili?
 - c. Kaj običajno naredijo otroci v taki situaciji in kaj bi še lahko naredili?

Situacije tveganja, ki jih je navedla razredničarka:

- fizično nasilje
- verbalno nasilje
- nepoznavanje učne snovi
- nezainteresiranost za sodelovanje pri pouku, nemotiviranost

1.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
FIZIČNO NASILJE	X		

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- Učenec je bil v konfliktu s sošolcem zaradi čisto nepomembnih stvari. To je pri njem izzvalo hud napad besa, ki je prestrašil vse navzoče. Učenec je brcal, odrival sošolce, preklinjal.	- na hodnikih - v šolski telovadnici	- april 2009 - v času odmora	- učenec osmega razreda - njegovi sošolci

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: učenec ima težave s samokontroliranjem, z nenadnimi napadi besa.</p> <p>Za razredničarko: učenec se ne pusti blizu, težko je z njim komunicirati, ne želi se pogovarjati o nastalih težavah. Ne vem, kako reagirati v danih situacijah, kako mu pomagati.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- do njega so razumevajoči - pustijo ga pri miru - učenec se je zaprl, umiril, umaknil	- sošolcem povedali, da jih njegovo vedenje moti	-pogovorijo z otrokom - pridejo v šolo na razgovor		- najprej posredovali v konfliktu - pogovorili se z učencem - vključili svetovalno službo	- naučili se praktičnih primerov pravičnega pristopa v takih konfliktnih situacijah

2.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
VERBALNO NASILJE	X		

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- Učenec je besedno napadel sošolca. Ta sošolec je sodeloval pri pouku, dvigoval roko in odgovarjal na učiteljeva vprašanja.	- v razredu	- med uro slovenščine	- učenec osmega razreda - njegovi sošolci - učitelj slovenščine

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: učenec se težko kontrolira v besednem izražanju. V trenutku iz njega izbruhnejo raznorazne grde besede, žaljivke.</p> <p>Za razredničarko: težko je z njim komunicirati, ne želi se pogovarjati, za trenutek se zapre vase, kar povzroči, da mu ne pride blizu, težko ga je pomiriti oz. prekiniti njegov besedni napad.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- do njega so razumevajoči - pustijo ga pri miru - utihnejo		-z otrokom se pogovorijo - pridejo v šolo na razgovor	- doma ne uporabljali grdih besed - kaznovali, če doma pride do besednih napadov -poiskali strokovno pomoč	- pogovorili se z učencem - vključili svetovalno službo - poskušali ga umiriti	- naučili se praktičnih primerov pravičnega pristopa v takih konfliktnih situacijah

3.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
NESODELOVANJE/ NEZAINTERESIRANOST	X		

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- Učenec, ki je nasploh problematičen, med poukom ne posluša, ne sodeluje, hodi po razredu, moti druge.	- v razredu - med poukom	- celo šolsko leto - pri določenih učiteljih - pri uri slovenščine	- učenec osmega razreda - njegovi sošolci - učitelj

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: učenec nenehno izraža željo po pozornosti, ki pa se izkazuje v motečem stanju, mora biti v središču pozornosti, hiperaktivnost, učenec nima ponotranjenih pravih vzorcev obnašanja v konfliktnih situacijah.</p> <p>Za razredničarko: učenec moti proces pouka, onemogoča izvedbo učne ure, ki si jo učitelj zastavi.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- do njega so razumevajoči - pustijo ga pri miru - smeji se mu - včasih mu kdo še »pomaga« - ga opozorili, da naj ne moti drugih	- učencu ne posvečali pozornosti	- pogovorijo z otrokom - pridejo v šolo na razgovor	- poiskali pomoč psihologa	- ga opozarjajo - mu dali dodatno delo - vključitev svetovalne službe - posvetujejo se s starši	- spoznali nove metode, kako delati s hiperaktivnimi učenci, kako jih umiriti in pripraviti do poslušnosti in sodelovanja

10.4 INTERVJU S SVETOVALNO DELAVKO

Vprašalnik:

6. SITUACIJE TVEGANJA: Kateri so tisti dogodki, ko se učenci počutijo v stiski, nevarnosti, izpostavljeni nečemu in ko imate občutek, da delajo nekaj narobe?
7. OKOLJE, V KATEREM SE ZGODIJO TE SITUACIJE: Se ta situacija zgodi v času pouka, v prostem času otrok (ki ga preživljajo izven šole ali izven doma), ali v domačem okolju?
8. ZNAČILNOSTI TE SITUACIJE: Opišite, kaj se je dogajalo v času tega dogodka; kje natančno se je zgodil; kdaj se je zgodil, kdo je bil vpleten!
9. ZAZNAVANJE SITUACIJE: Kaj je bil (so bili) problem, težava za otroka v tem dogodku, situaciji? Kaj pa za vas?
10. VLOGA POSAMEZNIH AKTERJEV V SITUACIJI:
 - a. Kaj običajno naredite svetovalni delavci v taki situaciji in kaj bi še lahko naredili, da bi bila situacija za vse lažja, manj težka?
 - b. Kaj običajno naredijo starši v taki situaciji in kaj bi še lahko naredili?
 - c. Kaj običajno naredijo otroci v taki situaciji in kaj bi še lahko naredili?

Situacije tveganja, ki jih je navedla svetovalna delavka:

- manjša fizična nasilja
- verbalna nasilja
- preobremenjenost s šolskim delom

1.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
MANJŠA FIZIČNA NASILJA	X		

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- Učenec včasih fizično obračunavajo med sabo. Seveda gre za manjša fizična nasilja, kot so odpiranje, brcanje, manjši udarci.	- na hodniku - v garderobi	- v odmoru - po končanem pouku	- učenci osmega razreda - starejši učenci - včasih tudi mlajši učenci

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: učenec se počuti močnega in pomembnega, če se spravi na prijatelje, problem je samokontroliranje, nesporazume rešuje na napačen način.</p> <p>Za svetovalno delavko: na pogovoru so vedno eni in isti učenci, ki obljubijo, da se bodo poboljšali, vendar se kmalu ponovi njihovo neprimerno vedenje.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- povedo razredniku, svetovalni delavki - ne odobravajo takšno vedenje - zagovarjajo nedolžnega		-pogovorijo z otrokom - odzovejo se povabilo šole in pridejo na pogovor	- poiskali pomoč psihologa	- ga poskušali umiriti - vključili svetovalno službo - mu dali dodatno delo	- učitelji bi morali imeti večjo avtoriteto

2.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
VERBALNA NASILJA	X		

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- Med učenci prihaja večkrat do verbalnih konfliktov. Ponavadi se verbalno spravijo na določenega učenca, ki pa sam nima moči, da bi se jim uprl. Tako je raje tiho.	- na šolskih hodnikih - v garderobi - na šolskem igrišču - med določenimi urami - v jedilnici	- največkrat je to med odmori - tudi med samim poukom - med malico	- učenci osmega razreda - ponavadi so to fantje, včasih pa tudi dekleta - če je med poukom, je vpleten tudi učitelj, ki je takrat v razredu

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: pogosto je v sporu s sošolci, ne zmore se kontrolirati.</p> <p>Za svetovalno delavko: nekateri učenci so velikokrat na razgovoru, vendar le-ta ne pomaga, vedno obljubijo, da se bodo poboljšali, vendar se stvar kmalu ponovi.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- učenci se obrnejo na svetovalno službo, povedo, kaj se je dogajalo - takšnega vedenja ne odobravajo - ga mirijo		- na poziv šole pridejo na razgovor - doma se z njim pogovarjajo	- morali bi se obrniti po pomoč k strokovnjakom (kjer bi dobil kakšna zdravila)	- v tistem trenutku, ga poskušajo umiriti - pošljejo na razgovor k svetovalni delavki	- nekateri učitelji bi morali imeti večjo avtoriteto, vsaj pri pouku

3.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
PREOBREMENJENOST S ŠOLSKIM DELOM	X		X

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
<p>- učenci se počutijo preobremenjene s šolskimi obveznostmi, z nalogami in nasploh s šolskim delom. To delo jim vzame večino časa, ki ga popoldne preživijo doma. Velikokrat jim tega časa tudi zmanjka, zato so napeti, v stresu, se bojijo v šolo, če se niso pripravili tako, kot bi se morali</p> <p>- k svetovalni delavki pridejo in ji povedo, da jih je strah pred kakšno uro, na katero niso pripravljeni, da nimajo nič časa zase...</p>	- pri svetovalni delavki	- najpogosteje je ob koncu konference in ob koncu šolskega leta, ko je pritisk na učence še posebej močan	<p>- učenci osmega razreda</p> <p>- učitelji</p> <p>- svetovalna delavka</p> <p>- doma tudi starši</p>

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: učenci so v nenehnem stresu, prostega časa praktično nimajo, ne znajo oz. ne morejo se sprostiti, kar pa je še kako pomembno.</p> <p>Za svetovalno delavko: učencem verjame, da so pod velikim stresom. Včasih ne ve, kako naj se odzove na ta pritisk, kako naj učencem pomaga, vendar so velikokrat že spodbudne besede pomembne.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
<p>- trudijo se po svojih najboljših močeh</p> <p>- veliko časa vložijo v šolsko delo</p> <p>- pridejo k svetovalni delavki</p>	<p>- nekateri bi si lahko boljše razporedili čas, saj morajo obvezno imeti tudi čas samo zase</p>	<p>- jih spodbujajo</p> <p>- ne pritiskajo na njih</p>	<p>- jih spodbujali, da se morajo tudi malo sprostiti – lažje se bodo potem skoncentrirali</p> <p>- skupaj šli ven, na sprehod, na kolo</p>		<p>- obveznosti bolj porazdelili skozi celo šolsko leto, ne pa vse na koncu</p>

10.5 UREDITEV IZJAV PO KODAH

1.) učenci

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
NASILJE MED PRIJATELJI	X		

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- verbalno nasilje – s strani prijateljev - fizično nasilje – pretep - žrtev vedno ista	- na šolskih hodnikih - v garderobi	- tekoče šolsko leto - januarju 2009	- Fantje trenutnega osmega razreda. - sošolci, - starejši prijatelji - devetošolci

4. Zaznavanje, problem
Krivi vedno isti, pomanjkanje samozavesti, ne znajo se postaviti zase, sprijaznijo se s krivdo, verjamejo da so krivi.

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-neodobravanje sošolcev -postavijo na stran krivega	-vsi postavili na stran krivega -zagovarjali nedolžnega -povedali svetovalni delavki	-javili so svetovalni delavki -prišli v šolo na pogovor -pogovor z otrokom doma		- Poklicali starše. - pogovor v razredu - individualen pogovor z učenci -med odmori hodijo po šoli	-redno kroženje po šoli -kaznovali učenca z ukorom

2.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
HOJA/VOŽNJA PO CESTI BREZ PLOČNIKA		X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-strah pred hitrimi in neprevidnimi vozniki - Bojijo se hoditi ali pa voziti s kolesom, motorjem, po cesti na kateri ni pločnika. -nepozornost voznikov na pešce in kolesarje -vožnja pod vplivom alkohola	- na cesti blizu doma - na cesti proti domu - na cesti proti igrišču	- predlani - kadar koli so na cesti - ko so na kolesu ali motorju brez čelade	-učenci -pijane osebe -vsi vozniki avtomobilov -prehitri vozniki -kršitelji prometnih predpisov in prometnih znakov

4. Zaznavanje, problem
Srečanje s pijanim ali prehitrim voznikom, ko so sami udeleženi v prometu, prometne nesreče s smrtjo ali invalidnostjo.

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- umaknili s ceste -uporaba čelade – kolo, motor -opozorijo starše na prehitre voznike ali na pijane voznike	- prosili za spremstvo starše	-kupili čelado -opozorilo neprevidnim voznikom	- dali pobudo za izgradnjo pločnikov -kupili čelade	-vzgoja o obnašanju na cesti - preventiva -šolski avtobus jih pripelje pred šolo	

3.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
NASILJE V DRUŽINI			X

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-fizično nasilje – zaradi slabih ocen -pretep zaradi alkoholizma	-v dnevni sobi -v otroški sobi	-zvečer -ponoči	-otroci -starši -bratje in sestre

4. Zaznavanje, problem
Strah zaradi slabe ocene, laganje staršem, prikrivanje slabih ocen, strah pred prihodom očeta domov, slabi medsebojni odnosi, nezaupanje v družini, alkoholizem - rak, ciroza jeter, prezgodnja smrt, sram pred sošolci in prijatelji, ne morejo se učiti (slabše ocene).

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- branijo pred fizičnimi napadi -povedali so drugemu od staršev	- povedali razredničarki, svetovalni delavki	-poklicali policijo - fizično zavarovali otroke	-šli na zdravljenje -pogovorili o zdravljenju -v šoli povedali za razmere doma -tako poklicali policijo	- ne vedo	-pogovor s starši -razumevanje do učencev – nenarejene obveznosti -napovedano spraševanje

4.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
HOJA PO TEMNIH ULICAH - ZASLEDOVANJE		X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-strah v neosvetljenih ulicah – podobno grozljivki. - strah pred zasledovanjem neznane osebe ali skupine fantov s slabim namenom – posilstvo, droge	-v parku -okrog blokov, hiš -v bližini gozdov	-zvečer -ponoči -zgodaj zjutraj -ko je temno	-učenci -neznane osebe -fantje -starejši fantje

4. Zaznavanje, problem
Posilstvo, vsiljevanje drog, alkohola, ugrabitev.

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-hoja po razsvetljenih poteh -uporaba svetilke -zraven imajo telefon	-izogibanje zatemnjenim ulicam	- dajo svetilke - pridejo jih iskati	-otroke pridejo iskati		

1.) starši

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
PREPOVEDANE DROGE		X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- strah pred uporabo nedovoljenih drog – s strani starejših prijateljev	- šolsko igrišče - bližina doma (pred blokom, za hišo)	- popoldne - zvečer	- starejši mladinci - osnovnošolci

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: radovednost, počutil »frajerja«, sprejet med starejši – počutil odraslega, pomembnega, nepoznavanje posledic uživanja in učinkov drog, popuščanje v šoli, opustitev le-te.</p> <p>Za starše: bojijo za otroke, dvom ali bi jim znali pomagati, ali bi pravočasno odkrili, kaj se dogaja z otrokom.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- o drogah se pogovarjajo v šoli - neodobranje drog	-o pojavljanju drog obvestiti starše, učitelje svetovalno delavko	-pogovarjajo z otroci - reden obisk sestankov na šoli - opazovanje sprememb pri otrocih	- bili pozorni na spremembe v vedenju pri otrocih - pogovor z otrokom-če opazijo kaj nenavadnega	- poučevanje o drogah - delavnice na temo drog	- bolj pozorni kaj se dogaja na šoli in okoli nje

2.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
INTERNET		X	X

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- preživljanje prostega časa na internetu – sklepanje prijateljstev z neznanci - pridobivanje napačnih informacij na internetu	- doma – ko so sami	- popoldne, - zvečer	- učenci - neznanci na internetu

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroke: manj fizičnega druženja s prijatelji, več virtualnega prijateljstva, izgubijo občutek za čas – pozabijo na druge obveznosti, neznanci na internetu lahko otroke izsiljujejo in se nad njimi izživljajo.</p> <p>Za starše: otroci so odsotni z mislimi, zapirajo se vase, veliko časa preživijo pred računalnikom, popuščanje v šoli, zaradi simpatij izostajajo od pouka.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- o zlorabah povedali staršem - ne dajejo svojih podatkov - ne pošiljajo svojih slik	- čas preživljali s prijatelji v naravi	- pogovor o nevarnostih interneta - omejili uporabo interneta	- prepovedali uporabo interneta - nadzorovali otroka pri uporabi interneta - blokirali določene internetne strani		

3.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
NASILJE STAREJŠIH MLADINCEV	X	X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- verbalno nasilje – s strani starejših mladincev - fizično nasilje – s strani starejših mladincev	- na šolskem igrišču - v okolici šole	- tekoče šolsko leto - zvečer - med počitnicami	- starejši osnovnošolci - mlajši osnovnošolci - dijaki srednje šole - mladi iz drugih vasi

4. Zaznavanje, problem
Za otroka: otroci se počutijo ogrožene, nemočne, strah jih je, postavijo se v bran – pretep.
Za starše: strah, kaj se dogaja z otrokom, ko ga ni doma, preveliko zaupanje do otrok.

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- ne krivijo drugih – da se ne bi ponovilo - če je nujno, povedo doma - povejo prijateljem - obljublajo, da se bodo poboljšali	- zaupali staršem, svetovalni delavki	- pogovor z drugimi starši - obrnejo na šolsko svetovalno službo - obrnejo na Center za socialno delo - otroke vzgajajo po svojih najboljših močeh	- čim več pogovarjali z otroci – pridobili njihovo zaupanje	- Poklicali starše, ravnateljico, svet staršev - pogovor s starši in otrokom	- učence kaznovali – pogovor je premalo - strožja vzgoja v šoli - strožji nadzor med odmori in prostimi urami

1.) razredničarka

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
FIZIČNO NASILJE	X		

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- fizično nasilje do sošolcev – brcanje, odrivanje - verbalno nasilje - preklinjanje	- na hodnikih - v šolski telovadnici	- april 2009 - v času odmora	- učenec osmega razreda - njegovi sošolci

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: težave s samokontrolo, z napadi besa.</p> <p>Za razredničarko: težave pri komuniciranju z njim - ne želi se pogovarjati, nevednost, kako se odzvati na takšne situacije, kako pomagati.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- do njega so razumevajoči - pustijo ga pri miru - učenec se je zaprl, umiril, umaknil	- povedali, da je takšno vedenje moteče	-pogovor z otrokom - pridejo v šolo na razgovor		- posredovanje v konfliktu - pogovor z učencem - vključitev svetovalne službe	- nove metode dela z nasilnimi učenci

2.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
VERBALNO NASILJE	X		

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- verbalno nasilje nad sošolcem	- v razredu	- med uro slovenščine	- učenec osmega razreda - njegovi sošolci - učitelj slovenščine

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: težave pri kontroliranju v besednem izražanju.</p> <p>Za razredničarko: težave pri komuniciranju z njim, težave pri pomiritvi učenca.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- do njega so razumevajoči - pustijo ga pri miru - utihnejo		- pogovor z otrokom - pridejo v šolo na razgovor	- vzgoja doma – brez neprimernih besed - poiskali strokovno pomoč	- pogovor z učencem - vključitev svetovalne službe - učenca umirili	- nove metode dela z nasilnimi učenci

3.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
NESODELOVANJE/ NEZAINTERESIRANOST	X		

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- neposlušnost - nesodelovanje - motenje pouka	- v razredu - med poukom	- celo šolsko leto - pri določenih učiteljih - pri uri slovenščine	- učenec osmega razreda - njegovi sošolci - učitelj

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: vzbujanje pozornosti – v središču pozornosti, hiperaktivnost, napačni vzorci obnašanja v konfliktnih situacijah.</p> <p>Za razredničarko: motenje pouka, onemogoča izvedbo učne ure.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- do njega razumevajoči - pustijo ga pri miru - smeji se mu - včasih mu kdo še »pomaga« - ga opozorili, da naj ne moti drugih	- mu ne posvečali pozornosti	- pogovor z otrokom - pridejo v šolo na razgovor	- poiskali pomoč psihologa	- ga opozarjajo - mu dali dodatno delo - vključitev svetovalne službe - posvetujejo se s starši	- nove metode dela z učenci – s hiperaktivnimi

1.) svetovalna delavka

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
MANJŠA FIZIČNA NASILJA	X		

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- fizično nasilje – odrivanje, brcanje, manjši udarci	- na hodniku - v garderobi	- v odmoru - po končanem pouku	- učenci osmega razreda - starejši učenci - včasih tudi mlajši učenci

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: občutek moči in pomembnosti, samokontroliranje, napačno pristop k reševanju nesporazumov.</p> <p>Za svetovalno delavko: vedno eni in isti, obljub o poboljšanju ne izpolnijo.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- povedo razredniku, svetovalni delavki - ne odobravajo takšnega vedenja - zagovarjajo nedolžnega		-pogovorijo z otrokom - pridejo v šolo na pogovor	- poiskali strokovno pomoč - psiholog	- ga poskušali umiriti - vključili svetovalno službo - mu dali dodatno delo	- večja avtoriteta učiteljev

2.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
VERBALNA NASILJA	X		

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- verbalni konflikti – nad učencem, ki nima moči, da bi se jim uprl	- na šolskih hodnikih - v garderobi - na šolskem igrišču - med določenimi urami - v jedilnici	- med odmori - med poukom - med malico	- učenci osmega razreda - ponavadi fantje, včasih tudi dekleta - določeni učitelji

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: pogosti spori s sošolci, ne zmore se kontrolirati.</p> <p>Za svetovalno delavko: vedno isti na razgovoru, obljub o poboljšanju ne izpolnijo – kmalu se ponovi vse skupaj.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- obrnejo na svetovalno službo, - neodobravanje takšnega vedenja - ga mirijo		- pridejo v šolo na pogovor - pogovor doma	- po pomoč k strokovnjakom (kjer bi dobil kakšna zdravila)	- poskušajo ga umiriti - vključitev svetovalne službe	- večja avtoriteta učiteljev

3.)

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
PREOBREMENJENOST S ŠOLSKIM DELOM	X		X

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
- preobremenjenost s šolskim delom – posledica je stres, napetost, s strahom gredo v šolo. - rabijo pogovor s svetovalno delavko	- v šoli - pri svetovalni delavki	- ob koncu konference - ob koncu šolskega leta- še posebno močan pritisk	- učenci osmega razreda - učitelji - svetovalna delavka - starši

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: nenehen stres, zmanjkuje jim prostega časa, ne znajo oz. ne morejo se sprostiti.</p> <p>Za svetovalno delavko: učencem verjame – zato jih spodbuja, prevelika pričakovanja do otrok in prevelik pritisk nanje, tekmovanje učencev med sabo za boljše ocene.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
- trudijo po svojih najboljših močeh - veliko časa vložijo v šolsko delo - pridejo k svetovalni delavki	- boljša razporeditev časa med delom za šolo in prostim časom – vsakega nekaj	- jih spodbujajo - ne pritiskajo na njih	- spodbujali, da se sprostijo – potem bolj skoncentrirani na delo - skupaj šli ven, na sprehod, na kolo		- obveznosti bolj porazdelili skozi celo šolsko leto, ne pa vse na koncu

10.6 ZDRUŽEVANJE IZJAV AKTERJEV

Nasilje med vrstniki

<u>Okolje</u>		šola (O, S, R, SD)
		prosti čas (S)
		Dom
<u>Značilnosti situacije</u>	Opis	- verbalno nasilje – s strani prijateljev (O, S, R, SD) - fizično nasilje – pretep - žrtev vedno ista (O, S) - fizično nasilje – odrivanje, brcanje, manjši udarci (R, SD)
	Kje	- na šolskih hodnikih (O, R, SD) - v garderobi (O, SD) - na šolskem igrišču (S, SD) - v okolici šole (S) - v šolski telovadnici (R) - v razredu (R) - med določenimi urami (SD) - v jedilnici (SD)
	Kdaj	- tekoče šolsko leto (O, S) - januarju 2009 (O) - zvečer (S) - med počitnicami (S) - v času odmora (R, SD) - april 2009 (R) - med uro slovenščine (R) - po končanem pouku (SD) - med poukom (SD) - med malico (SD)
	Kdo je vpleten	- fantje trenutnega osmega razreda (O, R, SD) - sošolci (O, R) - starejši prijatelji – devetošolci (O, S, SD) - mlajši osnovnošolci (S, SD) - dijaki srednje šole (S) - mladi iz drugih vasi (S) - učitelj slovenščine (R) - ponavadi fantje, včasih tudi dekleta (SD) - določeni učitelji (SD)
<u>Zaznavanje, problem</u>	Za otroka	- krivi vedno isti (O) - pomanjkanje samozavesti (O) - ne znajo se postaviti zase (O) - sprijaznijo se s krivdo (O) - verjamejo da so krivi (O) - otroci se počutijo ogrožene, nemočne (S) - strah jih je (S) - postavijo se v bran – pretep (S) - težave s samokontrolo, z napadi besa (R, SD) - težave pri kontroliranju v besednem izražanju (R, SD) - občutek moči in pomembnosti (SD) - napačen pristop k reševanju nesporazumov (SD) - pogosti spori s sošolci (SD)
	Za starše	- strah, kaj se dogaja z otrokom, ko ga ni doma (S) - preveliko zaupanje do otrok (S)

	Za razrednika	- težave pri komuniciranju z njim - ne želi se pogovarjati (R) - nevednost, kako se odzvati na takšne situacije, kako pomagati (R) - težave pri pomiritvi učenca (R)
	Za svetovalnega delavca	- vedno eni in isti (SD) - obljub o poboljšanju ne izpolnijo (SD)
<u>Vloga akterjev</u>	Učenci – že	- neodobranje sošolcev (U, SD) - postavijo na stran nedolžnega (U) - ne krivijo drugih – da se ne bi ponovilo (S) - če je nujno, povedo doma (S) - povejo prijateljem (S) - obljublajo, da se bodo poboljšali (S) - do njega so razumevajoči (R) - pustijo ga pri miru (R) - učenec se je zaprl, umiril, umaknil (R) - povedo razredniku, svetovalni delavki (SD) - zagovarjajo nedolžnega (SD) - učenca mirijo (SD)
	Učenci – bi lahko	- vsi postavili na stran krivega (U) - zagovarjali nedolžnega (U) - povedali svetovalni delavki (U, S) - zaupali staršem (S) - povedali, da je takšno vedenje moteče (R)
	Starši – že	- javili so svetovalni delavki (U, S) - prišli v šolo na pogovor (U, R, SD) - pogovor z otrokom doma (U, R, SD) - pogovor z drugimi starši (S) - obrnejo na Center za socialno delo (S) - otroke vzgajajo po svojih najboljših močeh (S)
	Starši – bi lahko	- čim več pogovarjali z otroci – pridobili njihovo zaupanje (S) - poiskali strokovno pomoč (R, SD) - vzgoja doma – brez neprimernih besed (R)
	Učitelji - že	- poklicali starše (U, S) - pogovor v razredu (U, R) - individualen pogovor z učenci (U, R) - med odmori hodijo po šoli (U) - pogovor s starši in otrokom (S) - poklicali ravnateljico, svet staršev (S) - posredovanje v konfliktu (R, SD) - vključitev svetovalne službe (R, SD) - mu dali dodatno delo (SD)
	Učitelji – bi lahko	- redno kroženje po šoli (U) - kaznovali učenca z ukorom (U, S) - strožja vzgoja v šoli (S) - strožji nadzor med odmori in prostimi urami (S) - nove metode dela z nasilnimi učenci (R) - večja avtoriteta učiteljev (SD)

* nanaša se samo na fizično nasilje

* nanaša se samo na verbalno nasilje

Hoja/vožnja po cesti brez pločnika

<u>Okolje</u>		šola
		prosti čas (O)
		dom
<u>Značilnosti situacije</u>	Opis	- strah pred hitrimi in neprevidnimi vozniki (O) - bojijo se hoditi ali pa voziti s kolesom, motorjem, po cesti na kateri ni pločnika (O) - nepozornost voznikov na pešce in kolesarje (O) - vožnja pod vplivom alkohola (O)
	Kje	- na cesti blizu doma (O) - na cesti proti domu (O) - na cesti proti igrišču (O)
	Kdaj	- predlani (O) - kadar koli so na cesti (O) - ko so na kolesu ali motorju brez čelade (O)
	Kdo je vpleten	- učenci (O) - pijane osebe (O) - vsi vozniki avtomobilov (O) - prehitri vozniki (O) - kršitelji prometnih predpisov in prometnih znakov (O)
<u>Zaznavanje problem</u>	Za otroka	- srečanje s pijanim ali prehitrim voznikom (O) - prometne nesreče s smrtjo ali invalidnostjo (O)
	Za starše	
	Za razrednika	
	Za svetovalnega delavca	
<u>Vloga akterjev</u>	Učenci - že	- umaknili s ceste (O) - uporaba čelade – kolo, motor (O) - opozorijo starše na prehitre voznike ali na pijane voznike (O)
	Učenci – bi lahko	- prosili za spremstvo starše (O)
	Starši - že	- kupili čelado (O) - opozorilo neprevidnim voznikom (O)
	Starši – bi lahko	- dali pobudo za izgradnjo pločnikov (O) - kupili čelade (O)
	Učitelji - že	- vzgoja o obnašanju na cesti – preventiva (O) - šolski avtobus jih pripelje pred šolo (O)
	Učitelji – bi lahko	

Nasilje v družini

<u>Okolje</u>		šola
		prosti čas
		dom (O)
<u>Značilnosti situacije</u>	Opis	- fizično nasilje – zaradi slabih ocen (O) -pretep zaradi alkoholizma (O)
	Kje	- v dnevni sobi (O) -v otroški sobi (O)
	Kdaj	- zvečer (O) -ponoči (O)
	Kdo je vpleten	- otroci (O) -starši (O) -bratje in sestre (O)
<u>Zaznavanje problem</u>	Za otroka	- strah zaradi slabe ocene (O) - laganje staršem (O) - prikrivanje slabih ocen (O) - strah pred prihodom očeta domov (O) - slabi medsebojni odnosi (O) - nezaupanje v družini (O) - alkoholizem - rak, ciroza jeter, prezgodnja smrt (O) - sram pred sošolci in prijatelji (O) - ne morejo se učiti (slabše ocene) (O)
	Za starše	
	Za razrednika	
	Za svetovalnega delavca	
<u>Vloga akterjev</u>	Učenci - že	- branijo pred fizičnimi napadi (O) - povedali so drugemu od staršev (O)
	Učenci – bi lahko	- povedali razredničarki,svetovalni delavki (O)
	Starši - že	- poklicali policijo (O) - fizično zavarovali otroke (O)
	Starši – bi lahko	- šli na zdravljenje (O) -pogovorili o zdravljenju (O) -v šoli povedali za razmere doma (O) -tako poklicali policijo (O)
	Učitelji - že	- ne vedo
	Učitelji – bi lahko	- pogovor s starši (O) -razumevanje do učencev – nenarejene obveznosti (O) -napovedano spraševanje (O)

Hoja po temnih ulicah – zasledovanje

<u>Okolje</u>		šola
		prosti čas (O)
		dom
<u>Značilnosti situacije</u>	Opis	- strah v neosvetljenih ulicah – podobno grozljivki (O) - strah pred zasledovanjem neznane osebe ali skupine fantov s slabim namenom – posilstvo, droge (O)
	Kje	- v parku (O) - okrog blokov, hiš (O) - v bližini gozdov (O)
	Kdaj	- zvečer (O) - ponoči (O) - zgodaj zjutraj (O) - ko je temno (O)
	Kdo je vpleten	- učenci (O) - neznane osebe (O) - fantje (O) - starejši fantje (O)
<u>Zaznavanje problem</u>	Za otroka	- posilstvo (O) - vsiljevanje drog, alkohola (O) - ugrabitev (O)
	Za starše	
	Za razrednika	
	Za svetovalnega delavca	
<u>Vloga akterjev</u>	Učenci - že	- hoja po razsvetljenih poteh (O) - uporaba svetilke (O) - zraven imajo telefon (O)
	Učenci – bi lahko	- izogibanje zatemnjenim ulicam (O)
	Starši - že	- dajo svetilke (O) - pridejo jih iskati (O)
	Starši – bi lahko	- otroke pridejo iskati (O)
	Učitelji - že	
	Učitelji – bi lahko	

Prepovedane droge

<u>Okolje</u>		šola
		prosti čas (S)
		dom
<u>Značilnosti situacije</u>	Opis	- strah pred uporabo nedovoljenih drog - s strani starejših prijateljev (S)
	Kje	- šolsko igrišče (S) - bližina doma (pred blokom, za hišo) (S)
	Kdaj	- popoldne (S) - zvečer (S)
	Kdo je vpleten	- starejši mladinci (S) - osnovnošolci (S)
<u>Zaznavanje problem</u>	Za otroka	- radovednost (S) - počutil »frajerjak« (S) - sprejet med starejši – počutil odraslega, pomembnega (S) - nepoznavanje posledic uživanja in učinkov drog (S) - popuščanje v šoli, opustitev le-te (S)
	Za starše	- bojijo za otroke (S) - dvom ali bi jim znali pomagati (S) - dvom ali bi pravočasno odkrili, kaj se dogaja z otrokom (S)
	Za razrednika	
	Za svetovalnega delavca	
<u>Vloga akterjev</u>	Učenci - že	- o drogah se pogovarjajo v šoli (S) - neodobranje drog (S)
	Učenci – bi lahko	- o pojavljanju drog obvestiti starše, učitelje svetovalno delavko (S)
	Starši - že	- pogovarjajo z otroci (S) - reden obisk sestankov na šoli (S) - opazovanje sprememb pri otrocih (S)
	Starši – bi lahko	- bili pozorni na spremembe v vedenju pri otrocih (S) - pogovor z otrokom-če opazijo kaj nenavadnega (S)
	Učitelji - že	- poučevanje o drogah (S) - delavnice na temo drog (S)
	Učitelji – bi lahko	- bolj pozorni kaj se dogaja na šoli in okoli nje (S)

Internet

<u>Okolje</u>		šola
		prosti čas (S)
		dom (S)
<u>Značilnosti situacije</u>	Opis	- preživljanje prostega časa na internetu – sklepanje prijateljstev z neznanci (S) - pridobivanje napačnih informacij na internetu (S)
	Kje	- doma – ko so sami (S)
	Kdaj	- popoldne (S) - zvečer (S)
	Kdo je vpleten	- učenci (S) - neznanci na internetu (S)
<u>Zaznavanje problem</u>	Za otroka	- manj fizičnega druženja s prijatelji (S) - več virtualnega prijateljstva (S) - izgubijo občutek za čas – pozabijo na druge obveznosti (S) - neznanci na internetu lahko otroke izsiljujejo in se nad njimi izživljajo (S)
	Za starše	- otroci so odsotni z mislimi (S) - zapirajo se vase (S) - veliko časa preživijo pred računalnikom (S) - popuščanje v šoli (S) - zaradi simpatij izostajajo od pouka (S)
	Za razrednika	
	Za svetovalnega delavca	
<u>Vloga akterjev</u>	Učenci - že	- o zlorabah povedali staršem (S) - ne dajejo svojih podatkov (S) - ne pošiljajo svojih slik (S)
	Učenci – bi lahko	- čas preživljali s prijatelji v naravi (S)
	Starši - že	- pogovor o nevarnostih interneta (S) - omejili uporabo interneta (S)
	Starši – bi lahko	- prepovedali uporabo interneta (S) - nadzorovali otroka pri uporabi interneta (S) - blokiral določene internetne strani (S)
	Učitelji - že	
	Učitelji – bi lahko	

Nesodelovanje, nezainteresiranost

<u>Okolje</u>		šola (R)
		prosti čas
		dom
<u>Značilnosti situacije</u>	Opis	- neposlušnost (R) - nesodelovanje (R) - motenje pouka (R)
	Kje	- v razredu (R) - med poukom (R) - med uro slovenščine (R)
	Kdaj	- celo šolsko leto (R) - pri določenih učiteljih (R) - pri uri slovenščine (R)
	Kdo je vpleten	- učenec osmega razreda (R) - njegovi sošolci (R) - učitelj (R)
<u>Zaznavanje problem</u>	Za otroka	- vzbujanje pozornosti – v središču pozornosti (R) - hiperaktivnost (R) - napačni vzorci obnašanja v konfliktnih situacijah
	Za starše	
	Za razrednika	- motenje pouka (R) - onemogoča izvedbo učne ure (R)
	Za svetovalnega delavca	
<u>Vloga akterjev</u>	Učenci - že	- do njega razumevajoči (R) - pustijo ga pri miru (R) - smejijo se mu (R) - včasih mu kdo še »pomaga« (R) - ga opozorili, da naj ne moti drugih (R)
	Učenci – bi lahko	- mu ne posvečali pozornosti (R)
	Starši - že	- pogovor z otrokom (R) - pridejo v šolo na razgovor (R)
	Starši – bi lahko	- poiskali pomoč psihologa (R)
	Učitelji - že	- ga opozarjajo (R) - mu dali dodatno delo (R) - vključitev svetovalne službe (R) - posvetujejo se s starši (R)
	Učitelji – bi lahko	- nove metode dela z učenci – s hiperaktivnimi (R)

Preobremenjenost s šolskim delom

<u>Okolje</u>		Šola (SD)
		prosti čas
		dom (SD)
<u>Značilnosti situacije</u>	Opis	- preobremenjenost s šolskim delom – posledica je stres, napetost, s strahom gredo v šolo (SD) - rabijo pogovor s svetovalno delavko (SD)
	Kje	- v šoli (SD) - pri svetovalni delavki (SD)
	Kdaj	- ob koncu konference (SD) - ob koncu šolskega leta- še posebno močan pritisk (SD)
	Kdo je vpleten	- učenci osmega razreda (SD) - učitelji (SD) - svetovalna delavka (SD) - starši (SD)
<u>Zaznavanje problem</u>	Za otroka	- nenehen stres (SD) - zmanjkuje jim prostega časa (SD) - ne znajo oz. ne morejo se sprostiti (SD)
	Za starše	
	Za razrednika	
	Za svetovalnega delavca	- učencem verjame – zato jih spodbuja (SD) - prevelika pričakovanja do otrok in prevelik pritisk nanje (SD) - tekmovanje učencev med sabo za boljše ocene (SD)
<u>Vloga akterjev</u>	Učenci - že	- trudijo po svojih najboljših močeh (SD) - veliko časa vložijo v šolsko delo (SD) - pridejo k svetovalni delavki (SD)
	Učenci – bi lahko	- boljša razporeditev časa med delom za šolo in prostim časom – vsakega nekaj (SD)
	Starši - že	- jih spodbujajo (SD) - ne pritiskajo na njih (SD)
	Starši – bi lahko	- spodbujali, da se sprostijo – potem bolj skoncentrirani na delo (SD) - skupaj šli ven, na sprehod, na kolo (SD)
	Učitelji - že	-
	Učitelji – bi lahko	- obveznosti bolj porazdelili skozi celo šolsko leto, ne pa vse na koncu (SD)

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana MAJA PEČOVNIK, vpisana na Fakulteto za socialno delo v študijskem letu 2004/2005 kot redna študentka, izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom **Iskanje odgovorov na tvegane situacije v šolskem okolju** napisala samostojno s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorice doc. dr. Liljane Rihter in somentorice asist. dr. Vere Grebenc.

Datum:

Podpis: